

Llywodraeth Cymru
Welsh Government

BIL Y GYMRAEG AC ADDYSG (CYMRU)

Asesiad Effaith Integredig

Gorffennaf 2024

CYNNWYS

1. Pa gamau gweithredu y mae Llywodraeth Cymru yn eu hystyried a pham?	3
2. Beth fydd yr effaith ar lesiant cymdeithasol?	7
3. Beth fydd yr effaith ar lesiant diwylliannol a'r Gymraeg?	9
4. Beth fydd yr effaith ar lesiant economaidd?	10
5. Beth fydd yr effaith ar lesiant amgylcheddol?	11
6. Beth fydd yr effaith ar anfantais economaidd-gymdeithasol?	14
7. Casgliad.....	14
Atodiad A - Asesiad o'r Effaith ar Hawliau Plant	21
Atodiad B - Asesiad o'r Effaith ar Gydraddoldeb.....	39
Atodiad C - Asesiad o'r Effaith ar y Gymraeg	52
Atodiad D – Asesiad Dyletswydd Economiadd-Gymdeithasol	56
Atodiad E – Asesiad o'r Effaith o ran Prawfesur Gwledig	62
Atodiad F – Effaith y Bil ar Lwyth Gwaith Staff Addysg Ysgolion	64

1. Pa gamau gweithredu y mae Llywodraeth Cymru yn eu hystyried a pham?

1.1 Hirdymor

Mae Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015 yn ei gwneud yn ofynnol i gyrff cyhoeddus ledled Cymru a enwir yn y Ddeddf honno weithio tuag at gyflawni [saith nod llesiant](#), gan gynnwys 'Cymru â diwylliant bywiog lle mae'r Gymraeg yn ffynnu'. Mae dyletswydd ar Lywodraeth Cymru i weithio tuag at gyflawni'r nodau llesiant, gan gynnwys hyrwyddo a hwyluso'r defnydd o'r Gymraeg. Mae Adran 78 o Ddeddf Llywodraeth Cymru 2006 hefyd yn ei gwneud yn ofynnol i weinidogion Cymru fabwysiadu strategaeth sy'n nodi sut y maent yn bwriadu hyrwyddo a hwyluso'r defnydd o'r Gymraeg. Datblygwyd strategaeth '[Cymraeg 2050: Miliwn o siaradwyr](#)' yng nghyd-destun Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015.

Mae strategaeth *Cymraeg 2050* yn nodi bod gan y system addysg rôl allweddol wrth wireddu'r targedau o greu miliwn o siaradwyr Cymraeg erbyn 2050 a chynyddu canran y boblogaeth sy'n siarad Cymraeg bob dydd, ac sy'n gallu siarad mwy nag ychydig o eiriau o Gymraeg i 20% erbyn 2050. Un o nodau'r strategaeth yw 'creu system addysg statudol sy'n cynyddu nifer y siaradwyr Cymraeg hyderus'. Mae Bil y Gymraeg ac Addysg (Cymru) (y cyfeirir ato fel 'y Bil' o hyn ymlaen) yn ceisio cyfrannu at gamau i gyflawni'r targedau hyn drwy ehangu mynediad at y Gymraeg i ddisgyblion yng Nghymru, ni waeth beth fo categori iaith yr ysgol y maent yn ei mynychu na ym mha gymuned y maent yn byw. Mae'r system addysg gyfredol yn arwain at ddeilliannau ieithyddol tra gwahanol yn ddibynnol ar gyfrwng iaith yr addysg. Rydym am i'r system addysg gofleidio'r Gymraeg fel iaith sy'n perthyn i holl ddisgyblion Cymru, a thrwy hynny leihau'r bwlch mewn deilliannau ieithyddol. Mae'r Bil yn ceisio sicrhau bod y ddarpariaeth Gymraeg ym mhob ysgol yn cynnig cyfleoedd i ddisgyblion ddatblygu eu sgiliau Cymraeg a dod yn siaradwyr Cymraeg hyderus ac annibynnol erbyn iddynt gyrraedd diwedd eu cyfnod gorfodol yn yr ysgol. Yn y tymor hir, byddai hyn yn cyfrannu at wella sgiliau'r gweithlu, gan gynnwys y gweithlu addysg, gyda mwy o ddisgyblion yn mynd i'r gweithle gyda gwell sgiliau Cymraeg.

Yn benodol:

- Bydd rhoi sail statudol i'r targed miliwn o siaradwyr a chyfraniad y system addysg statudol at wireddu'r targed hwnnw yn sail gref wrth inni ehangu mynediad at y Gymraeg i ddisgyblion yng Nghymru.
- Bydd cyflwyno Cod er mwyn pennu dull safonol ar gyfer disgrifio gallu yn y Gymraeg yn galluogi dysgwyr, athrawon, rhieni a chyflogwyr i feddu ar ddealltwriaeth a rennir o daith unigolyn wrth iddo ddysgu Cymraeg.
- Bydd creu system statudol ar gyfer categoraiddio ysgolion yn ôl y ddarpariaeth Gymraeg a geir ynddynt yn rhoi fframwaith i ysgolion wneud cynnydd, boed hynny'n golygu gwella neu gynyddu'r ddarpariaeth Gymraeg o fewn categori, neu symud i gategori iaith uwch. Bydd categoraiddio ysgolion hefyd yn cynnig eglurder a chysondeb i ddysgwyr a rhieni/gwarcheidwaid mewn perthynas â nodau dysgu Cymraeg.
- Ymhlith pethau eraill, bydd cael Fframwaith Cenedlaethol ar Addysg Gymraeg a Dysgu Cymraeg yn rhoi cyfeiriad strategol i awdurdodau lleol mewn perthynas â'r

hyn a ddisgwylir ganddynt o ran cynyddu a gwella eu darpariaeth addysg Gymraeg mewn ysgolion, canllawiau i'r rhai sy'n cefnogi'r system addysg o ran caffael a dysgu Cymraeg ac yn nodi'r camau y bydd gweinidogion Cymru yn eu cymryd i gynnig mwy o gyfleoedd i bobl o bob oed yng Nghymru ddysgu Cymraeg.

- Bydd Cynllun Strategol Cymraeg mewn Addysg (CSCA) Lleol pob awdurdod lleol yn nodi sut y bydd yn hyrwyddo ac yn hwyluso addysg Gymraeg a'r defnydd o'r Gymraeg mewn ysgol yn ei ardal, gan ymateb i dargedau a osodwyd ar gyfer yr awdurdod lleol yn y Fframwaith Cenedlaethol ac ystyried ffactorau sy'n berthnasol i'r ardal leol. Bydd hyn yn gosod y seiliau ar gyfer hwyluso'r daith ieithyddol ar gyfer pob ysgol a gynhelir yng Nghymru.
- Bydd hyrwyddo addysg cyfrwng Cymraeg a hyrwyddo a darparu addysg drochi hwyr yn Gymraeg yn gosod sail gref i awdurdod lleol wneud penderfyniadau uchelgeisiol am addysg cyfrwng Cymraeg ac yn ehangu'r mynediad at y Gymraeg i ddisgyblion yng Nghymru, gan gynnwys disgyblion sy'n dymuno cael mynediad at addysg cyfrwng Cymraeg ar ôl diwedd dysgu sylfaen.
- Y nod wrth ganoli darpariaeth ar gyfer dysgu'r Gymraeg gydol oes yw rhoi sefydlogrwydd a chyfeiriad hirdymor i'r sector dysgu Cymraeg.

1.2 Atal

Bydd darpariaethau'r Bil yn ehangu mynediad plant a phobl ifanc yng Nghymru at y Gymraeg ac yn cynyddu ac yn gwella darpariaeth Gymraeg mewn ysgolion ledled Cymru dros amser, gan gyfrannu at amcanion *Cymraeg 2050*. Bydd hyn yn arwain at gynyddu gallu Cymraeg mwy o ddisgyblion mewn addysg statudol ar hyd a lled Cymru, gan gyfrannu at hybu'r Gymraeg ym mhob rhan o Gymru. Bydd darpariaethau'r Bil yn creu cyfleoedd i gynllunwyr addysg feithrin dealltwriaeth well o pam fod rhai grwpiau nad ydynt wedi cael eu cynrychioli'n ddigonol mewn addysg cyfrwng Cymraeg ac i roi mesurau ar waith i fynd i'r afael ag unrhyw rwystrau sy'n cael eu nodi.

Byddai hyrwyddo addysg cyfrwng Cymraeg ac addysg drochi hwyr yn Gymraeg yn helpu rhieni a gofawyr i ddeall yr opsiynau sydd ar gael iddynt o ran iaith addysg eu plant, gan ganiatáu iddynt wneud penderfyniadau gwybodus. Yn ei dro, bydd hyn yn gyfrannu at nifer y dysgwyr sy'n mynychu addysg cyfrwng Cymraeg.

1.3 Integreiddio

Mae cysylltiadau darpariaethau penodol y Bil ag agendâu polisi cyhoeddus wedi eu hamlinellu isod:

- Darparu a hyrwyddo addysg drochi hwyr yn Gymraeg: Mae Rhaglen Lywodraethu Llywodraeth Cymru yn cyfeirio at 'Ehangu'r rhaglen drochi'
- Y Cod sy'n disgrifio gallu yn y Gymraeg: Mae'r Rhaglen Lywodraethu yn cyfeirio at 'Sefydlu a gweithredu un continwwm dysgu Cymraeg.'
- Mae'r Gymraeg yn elfen orfodol o'r Cwricwlwm i Gymru, ac mae'r Cod Cynnydd yn nodi bod yn rhaid i gwricwlwm ysgol sicrhau bod darpariaeth i bob disgybl wneud cynnydd yn ei ddysgu.

1.4 Cydweithio

Ar gyfer darpariaethau penodol y Bil, caiff y prif bartneriaid sydd â diddordeb cyffredin yn y darpariaethau hyn eu nodi isod, yn ogystal â'r ffordd y maent wedi cyfrannu at eu datblygu:

- Y Cod sy'n disgrifio gallu yn y Gymraeg: Y Ganolfan Dysgu Cymraeg Genedlaethol, Estyn, Cymwysterau Cymru, CBAC, prifysgolion ac awdurdodau lleol. Mae cynrychiolwyr wedi cyfrannu drwy fod yn rhan o Grŵp Gorchwyl.
- Categoriaddio ysgolion yn seiliedig ar faint o addysg Gymraeg a ddarperir: Awdurdodau lleol, penaethiaid ysgolion, cyrff llywodraethu ysgolion, rhieni a dysgwyr. Mae gwaith ymgysylltu ag ysgolion wedi cael ei gynnal mewn perthynas â'r system gategoriaddio yng nghyd-destun y canllawiau anstatudol, a chroesawyd y syniad o gynhyrchu canllawiau manylach. Cynhaliwyd trafodaethau cychwynnol gydag Estyn ynghylch ei rôl arfaethedig.
- Fframwaith Cenedlaethol ar Addysg Gymraeg a Dysgu Cymraeg: Mae trafodaethau gydag awdurdodau lleol wedi cael eu cynnal mewn fforymau addysg awdurdodau lleol, ac mae awdurdodau lleol wedi croesawu i raddau helaeth y syniad y caiff cyfeiriad strategol ei osod gan Lywodraeth Cymru. Argymhellodd y Pwyllgor Diwylliant, Cyfathrebu, y Gymraeg, Chwaraeon, a Chysylltiadau Rhyngwladol, yn ei adroddiad ar '[Y fframwaith deddfwriaethol sy'n cefnogi darpariaeth addysg cyfrwng Cymraeg](#)', Mai 2023, fod Llywodraeth Cymru yn datblygu fframwaith cenedlaethol a fydd yn creu cyswllt rhwng y targedau cenedlaethol a'r targedau ar lefel awdurdodau lleol mewn perthynas â'r Gymraeg mewn addysg (argymhelliad 4). I lywio ei adroddiad, gwrandawodd y pwyllgor ar dystiolaeth lafar ac fe graffodd ar dystiolaeth ysgrifenedig gan y sefydliadau canlynol: Estyn, Cyngor y Gweithlu Addysg, Comisiynydd Plant Cymru, Comisiynydd y Gymraeg, Colegau Cymru, Consortia Rhanbarthol, Cymwysterau Cymru, y Coleg Cymraeg Cenedlaethol, Dyfodol i'r Iaith, Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru (CLILC), Rhieni Dros Addysg Gymraeg (RHAG), Undeb Cenedlaethol Athrawon Cymru (UCAC), Mudiad Meithrin, NASUWT, Cymdeithas yr Iaith, Cymdeithas Arweinwyr Ysgolion a Cholegau (ASCL), Cymdeithas Cyfarwyddwyr Addysg Cymru (ADEW).
- Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg Lleol: Mae awdurdodau lleol wedi cyfrannu drwy ddatblygu'r CSCAau a'u rhoi ar waith, a rhoi adborth ar y system honno. Cafodd pob awdurdod lleol wahoddiad i gyfrannu at ddatblygu canllawiau ynghylch dadansoddi data am y gweithlu addysg a manteisiodd pedwar ar y cyfle hwn. Cynhaliwyd trafodaethau cychwynnol gydag Estyn ynghylch ei rôl fonitro.
- Cymorth i ddysgu Cymraeg: Cynhaliwyd trafodaethau gydag ymarferwyr yn y sector addysg statudol ac ôl-statudol, awdurdodau lleol, y Ganolfan Dysgu Cymraeg Genedlaethol, y Coleg Cymraeg Cenedlaethol, Comisiynydd y Gymraeg, prifysgolion yn eu rôl fel darparwyr dysgu Cymraeg i oedolion ac fel canolfannau ymchwil a chaffael iaith, sefydliadau Addysg Bellach.

1.5 Cynnwys

Ar gyfer darpariaethau penodol y Bil, caiff y prif bartneriaid y bydd y darpariaethau yn effeithio arnynt, a'r ffordd y maent wedi cyfrannu at eu datblygu, eu nodi isod. Bu gwaith ymgysylltu â'r partneriaid hyn yn ystod y cyfnod ymgynghori.

- Y Cod sy'n disgrifio gallu yn y Gymraeg: Ymarferwyr, dysgwyr, Y Ganolfan Dysgu Cymraeg Genedlaethol.
- Categorioidio ysgolion yn seiliedig ar faint o addysg Gymraeg a ddarperir: Mae ymgysylltu rheolaidd wedi bod gydag ysgolion, yn enwedig drwy'r Grŵp Categorioidio Cenedlaethol, lle croesawyd y cynnig o gyhoeddi canllawiau mwy manwl ar gyfer categorioidio. Cynhaliwyd trafodaethau cychwynnol gydag Estyn am ei rôl arfaethedig.
- Fframwaith Cenedlaethol ar Addysg Gymraeg a Dysgu Cymraeg: Bydd y Fframwaith Cenedlaethol yn berthnasol i waith y Ganolfan Dysgu Cymraeg Genedlaethol, awdurdodau lleol, y consortia addysg, Estyn, y Coleg Cymraeg Cenedlaethol, colegau Addysg Bellach, Medr (y Comisiwn Addysg Drydyddol ac Ymchwil), y Cyngor Gweithlu Addysg, darparwyr addysg gychwynnol athrawon a phrifysgolion. Hysbysodd tystiolaeth gan nifer o'r cyrff hyn adroddiad gan y Pwyllgor Diwylliant, Cyfathrebu, y Gymraeg, Chwaraeon a Chysylltiadau Rhyngwladol, a argymhellodd fod Llywodraeth Cymru yn datblygu fframwaith cenedlaethol i sicrhau dull cenedlaethol cyson o gynllunio a darparu addysg Gymraeg.
- Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg Lleol: Awdurdodau lleol ac Estyn. Bydd y cynnig hefyd yn effeithio ar gonsortia rhanbarthol, penaethiaid a chyrrff llywodraethu ysgolion.
- Cymorth i ddysgu Cymraeg: Cynhaliwyd trafodaethau cychwynnol gyda'r Ganolfan Dysgu Cymraeg Genedlaethol ynghylch y ffordd y gellid cefnogi camau i gyflawni amcanion y Bil.

Yn ogystal â'r gwaith ymgysylltu a ddisgrifir uchod, comisiynwyd ymarfer ymgysylltu gan Lywodraeth Cymru i gefnogi'r gwaith o ddatblygu'r Asesiad Effaith Rheoleiddiol a'r Asesiad Effaith Integredig. Fel rhan o'r ymarfer ymgysylltu hwn, cynhaliwyd cyfres o weithdai ar ran Llywodraeth Cymru gydag ystod o randdeiliaid allanol a phartneriaid cyflawni posibl allweddol.

Cynhaliwyd dau weithdy ar-lein gydag awdurdodau lleol er mwyn esbonio'r newidiadau arfaethedig a nodir yn y Bil a chasglu adborth ar y costau a'r manteision disgwylidig. Ar yr un pryd, gwahoddwyd pob awdurdod lleol i ddarparu mewnbyn drwy gwblhau cyfres o gwestiynau am gostau a manteision ar ffurf arolwg. Cafwyd adborth gan 13 o awdurdodau lleol.

Cafwyd adborth ar gostau a manteision gan 23 o ysgolion hefyd. Gwnaed cyswllt cychwynnol â 295 o ysgolion, wedi'u haenu yn ôl darpariaeth gynradd a darpariaeth uwchradd, ardal ddaearyddol a chategori iaith. Roedd y 23 o ymatebion yn cynnwys amrywiaeth o ysgolion ar draws y categorïau haenedig.

Roedd cwmpas gweithgarwch ymgysylltu â rhanddeiliaid yn ymestyn y tu hwnt i awdurdodau lleol ac ysgolion er mwyn cynnwys sefydliadau a nodwyd yn y papur gwyn, yn ogystal â'r rhai y byddai'r newidiadau arfaethedig yn debygol o effeithio arnynt. Cynhaliwyd trafodaeth â'r Gweithgor Datblygu a Gweithredu Polisi (sy'n cynnwys cynrychiolwyr o undebau addysg ochr yn ochr â Chymdeithas Llywodraeth Leol Cymru (CLILC) a chynrychiolydd awdurdod lleol). Cynhaliwyd cyfweiliadau â chynrychiolwyr o Estyn, y Ganolfan Dysgu Cymraeg Genedlaethol, Mudiad Meithrin, Cyngor y Gweithlu Addysg a phedwar darparwr Addysg Gychwynnol i Athrawon.

Defnyddiodd yr Asesiad Effaith Integredig ddata a oedd ar gael ar y system addysg yng Nghymru hefyd, gan gynnwys y Cyfrifiad Ysgolion Blynyddol ar Lefel Disgyblion (CYBLD) a data TGAU.

Cyhoeddodd Llywodraeth Cymru ymgynghoriad ar y cynigion ar gyfer Bil y Gymraeg ac Addysg (Cymru) ar 27 Mawrth 2023, a ddaeth i ben ar 16 Mehefin 2023. Cafwyd 538 o ymatebion, yr oedd 366 ohonynt yn unigryw.

Mae Llywodraeth Cymru wedi ymgysylltu â phlant a phobl ifanc drwy weithdai a gynhaliwyd ar ei rhan gan Urdd Gobaith Cymru ym mis Chwefror 2024. Cymerodd dros 66 o gyfranogwyr rhwng 11 a 18 oed ran yn y gweithdai. Cynhaliwyd y gweithdai mewn ysgolion cyfrwng Cymraeg a chyfrwng Saesneg a chlybiau ieuencid yng Nghaerdydd, Gwynedd, Sir Ddinbych, Pen-y-bont ar Ogwr, Ynys Môn, Merthyr Tudful, Wrecsam, Bro Morgannwg a Chaerffili. Ystyriodd y gweithdai yr egwyddorion a'r nodau eang sy'n sail i'r Bil.

Hefyd, cynhaliwyd arolwg ansoddol gan dîm Cymru Ifanc Plant yng Nghymru yn ystod ei gwrs preswyl ym mis Chwefror 2024. Cymerodd deg person ifanc ran yn yr arolwg, a gwnaeth un ohonynt hynny yn Gymraeg.

1.6 Effaith

Mae'r Asesiad Effaith Rheoleiddiol yn nodi'r prif ddadleuon dros y darpariaethau yn y Bil, ochr yn ochr â'r ystod o safbwyntiau.

1.7 Costau ac Arbedion

Mae'r Asesiad Effaith Rheoleiddiol yn ystyried y costau amcangyfrifedig a'r arbedion posibl sy'n gysylltiedig â'r darpariaethau yn y Bil.

1.8 Systemau

Mae angen deddfwriaeth sylfaenol i gyflawni amcanion y Bil.

2. Beth fydd yr effaith ar lesiant cymdeithasol?

2.1 Pobl a Chymunedau

Nod y Bil yw sicrhau bod pob plentyn, waeth ble mae'n byw yng Nghymru a waeth beth fo'i gefndir ieithyddol neu gefndir arall, yn cael cyfle i ddod yn siaradwr Cymraeg hyderus ac annibynnol. Mae'r Asesiadau o'r Effaith ar Hawliau Plant, Cydraddoldeb a Phrawfesur Gwledig yn nodi'r effaith bosibl ar grwpiau penodol o blant a phobl ifanc, a'r mesurau lliniaru cysylltiedig.

Gall y Bil gael rhywfaint o effaith gadarnhaol ar gymunedau a chyfleoedd cymdeithasol mewn amser. Gall gwella eu sgiliau Cymraeg gynnig rhagor o gyfleoedd diwylliannol a chymdeithasol i blant a phobl ifanc. Efallai y bydd mwy o bobl yn gallu cael mynediad at leoliadau cyfrwng Cymraeg ac ymgysylltu â nhw, a chymryd rhan mewn gweithgareddau cymdeithasol a diwylliannol drwy gyfrwng y Gymraeg.

2.2 Hawliau Plant

Nod y Bil yw sicrhau newidiadau a fydd yn sicrhau bod mwy o blant a phobl ifanc yn cael y cyfle i adael y system addysg â sgiliau Cymraeg. Mae hyn yn cefnogi hawliau

plant i gael addysg, eu hawl i ddysgu a defnyddio iaith eu teuluoedd a'u hawl i ymlacio, chwarae a chymryd rhan mewn amrywiaeth eang o weithgareddau.

Bydd y Bil yn cael effaith gadarnhaol ar ddysgwyr Cymraeg mewn ysgolion o bob categori iaith, drwy gynyddu a gwella darpariaeth addysg Gymraeg. Bydd yn gwneud hyn drwy bennu nod dysgu Cymraeg newydd ar gyfer y system addysg, gan alluogi mwy o blant i ddod yn siaradwyr Cymraeg hyderus, ni waeth beth fo categori iaith yr ysgol y maent yn ei mynychu neu ym mha gymuned y maent yn byw.

. Gallai galluogi mwy o blant i ddod yn siaradwyr Cymraeg hyderus arwain at ystod ehangach o gyfleodd gydol oes i unigolion o ran cyflogaeth ac yn eu bywydau pob dydd. Mae hyn yn cyd-fynd â'r agenda trechu tlodi drwy rymuso plant a phobl ifanc a fydd yn meddu ar sgîl ychwanegol pan fyddant yn gadael y system addysg.

Mae'r Asesiad o'r Effaith ar Hawliau Plant yn cydnabod effeithiau negyddol posibl ar rai grwpiau o blant a phobl ifanc, ynghyd â'r mesurau lliniaru sydd eisoes ar waith neu wedi'u cynllunio.

Mae'r Asesiadau llawn o'r Effaith ar Hawliau Plant ar gael yn Atodiad A

2.3 Cydraddoldeb

Dros amser, bydd y Bil yn ehangu mynediad disgyblion yng Nghymru at y Gymraeg a darpariaeth Gymraeg, fel eu bod yn cael y cyfle i ddod yn siaradwyr Cymraeg hyderus ac annibynnol.

Mae'r Asesiad llawn o'r Effaith ar Gydraddoldeb ar gael yn Atodiad B.

2.4 Prawfesur Gwledig

Mae'r

Atodiad E – Asesiad o'r Effaith o ran Prawfesur Gwledig llawn ar gael yn Atodiad E.

2.5 Iechyd

Mae darpariaethau'r Bil yn ymwneud â chynllunio addysg, gydag effeithiau ar addysg plant yn datblygu dros gyfnod estynedig. Ni ddisgwylir unrhyw effaith sylweddol ar iechyd o ganlyniad i'r darpariaethau.

Gall y Bil gael effaith gadarnhaol fach ar gymunedau a chyfleoedd cymdeithasol mewn amser. Gall gwella eu sgiliau Cymraeg gynnig rhagor o gyfleoedd diwylliannol a chymdeithasol i blant a phobl ifanc. Efallai y bydd mwy o bobl yn gallu ymuno â lleoliadau cyfrwng Cymraeg ac ymgysylltu â nhw, a chymryd rhan mewn gweithgareddau cymdeithasol a diwylliannol drwy gyfrwng y Gymraeg. Gall cael cyfle i ddod yn siaradwr Cymraeg hyderus ac annibynnol hefyd helpu plant a theuluoedd sydd wedi symud i gymunedau lle mae'r rhan fwyaf o'r bobl yn siarad Cymraeg i ymgysylltu â'r cymunedau Cymraeg hynny a dod yn rhan ohonynt. Gall hyn gyfrannu at lesiant plant a phobl ifanc.

2.6 Preifatrwydd

Fel rhan o'r cynnig, a fydd angen prosesu gwybodaeth a allai gael ei defnyddio i adnabod unigolion?

Na fydd.

3. Beth fydd yr effaith ar lesiant diwylliannol a'r Gymraeg?

3.1 Llesiant Diwylliannol

Nod Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015 ar gyfer diwylliant yw 'Cymdeithas sy'n hyrwyddo ac yn gwarchod diwylliant, treftadaeth a'r Gymraeg ac sy'n annog pobl i gyfranogi yn y celfyddydau, a chwaraeon a gweithgareddau hamdden'. Mae diwylliant yn cynnwys amgueddfeydd, archifau, llyfrgelloedd a'r celfyddydau; mae treftadaeth yn cynnwys yr amgylchedd hanesyddol adeiledig yn ogystal â threftadaeth annirweddol fel traddodiadau; mae'r celfyddydau yn cynnwys y sectorau perfformio a chreadigol gan gynnwys cerddoriaeth, llên, theatr a chelf, ac mae chwaraeon a hamdden yn cynnwys chwaraeon elît a chwaraeon cymunedol yn ogystal â chyfleoedd i gymryd rhan mewn gweithgareddau hamdden awyr agored ehangach.

3.1.1. Sut y gall y cynnig gyfrannu'n weithredol at y nod o hyrwyddo a gwarchod diwylliant a threftadaeth ac annog pobl i gyfranogi yn y celfyddydau, chwaraeon a gweithgareddau hamdden?

Mae'r Bil yn ymwneud â'r system addysg yn bennaf ac, yn benodol, y gwaith o gynllunio a darparu addysg Gymraeg ym mhob ysgol a gynhelir. Fodd bynnag, gall yr effeithiau eilaidd gyfrannu at y nod o hyrwyddo ac amddiffyn diwylliant a threftadaeth. Yn benodol, mae Llywodraeth Cymru o'r farn y gall gwella eu sgiliau Cymraeg gynnig rhagor o gyfleoedd i blant a phobl ifanc fwynhau celfyddydau, diwylliant a threftadaeth cyfrwng Cymraeg.

3.1.2. A allai'r cynnig gael effaith negyddol o ran hyrwyddo a gwarchod diwylliant a threftadaeth, neu ar allu pobl i gyfranogi yn y celfyddydau, chwaraeon a gweithgareddau hamdden? Os felly, pa gamau y gallwch eu cymryd i osgoi neu leihau'r effaith honno (er enghraifft, drwy ddarparu cyfleoedd amgen)?

Nid yw Llywodraeth Cymru yn credu y bydd y Bil yn cael unrhyw effaith negyddol ar hyrwyddo a gwarchod diwylliant a threftadaeth.

3.1.3. Y Gymraeg

Mae'r Asesiad llawn o'r Effaith ar y Gymraeg ar gael yn Atodiad C.

4. Beth fydd yr effaith ar lesiant economaidd?

4.1 Busnesau, y cyhoedd ac unigolion

Gall y Bil gael effaith gadarnhaol fach i gymedrol ar fusnes a'r cyhoedd. Yn benodol, bydd y Cod yn pennu dull safonol a chlir ar gyfer disgrifio gallu yn y Gymraeg. Pan fyddant yn ymuno â'r farchnad lafur, bydd y Cod yn galluogi pob dysgwr i ddiffinio ei sgiliau i gyflogwyr yn well, ni waeth ble mae'r cyflogwr na beth yw ei gyd-destun diwylliannol-ieithyddol. Yn yr un modd, bydd cyflogwyr mewn sefyllfa well i ddeall gallu ymgeisydd yn yr iaith drwy ddefnyddio lefelau cyfeirio cyffredin, sy'n cyd-fynd ag arferion gorau rhyngwladol.

Bydd y cynnydd mewn sgiliau Cymraeg dros amser yn galluogi mwy o fusnesau i gynnig mwy o wasanaethau drwy gyfrwng y Gymraeg a gwasanaethau o ansawdd gwell.

Ni ddisgwylir i'r Bil arwain at gostau i fusnesau. Mae'n bosibl y caiff rhai cyfleoedd eu creu o'r galw am fwy o adnoddau addysg cyfrwng Cymraeg ac adnoddau mwy amrywiol.

4.2 Y Sector Cyhoeddus gan gynnwys llywodraeth leol a chyrrff cyhoeddus eraill

Mae'n debygol y bydd y Bil yn cael effaith fach i gymedrol ar y sector cyhoeddus. Yn benodol, gall y cynnydd yn sgiliau Cymraeg disgyblion sy'n ymuno â'r gweithlu dros amser alluogi cyrrff cyhoeddus i gydymffurfio â Safonau'r Gymraeg, a gwella gwasanaethau Cymraeg. Fel gyda busnesau, bydd y Cod sy'n disgrifio gallu yn y Gymraeg yn galluogi'r rhai sy'n ymuno â'r farchnad lafur i ddiffinio eu sgiliau yn well i gyflogwyr ac yn helpu cyflogwyr i ddeall gallu ymgeisydd yn y Gymraeg drwy ddefnyddio lefelau cyfeirio cyffredin, sy'n cyd-fynd ag arferion gorau rhyngwladol. Disgwylir i'r Bil arwain at gostau i rai sefydliadau sector cyhoeddus, yn enwedig awdurdodau lleol ac ysgolion. Ceir rhagor o fanylion yn yr Asesiad Effaith Rheoleiddiol.

4.3 Y Trydydd Sector

Gall y Bil yn cael effaith fach i gymedrol ar y trydydd sector. Yn benodol, bydd y Cod yn pennu dull safonol a chlir ar gyfer disgrifio gallu yn y Gymraeg. Pan fyddant yn ymuno â'r farchnad lafur, bydd y Cod hwn yn galluogi pob dysgwr i ddiffinio ei sgiliau i gyflogwyr, ni waeth ble mae'r cyflogwr na beth yw ei gyd-destun diwylliannol-ieithyddol. Yn yr un modd, bydd cyflogwyr mewn sefyllfa well i ddeall gallu ymgeisydd yn y Gymraeg drwy ddefnyddio lefelau cyfeirio cyffredin, sy'n cyd-fynd ag arferion gorau rhyngwladol.

Gall y cynnydd mewn sgiliau Cymraeg dros amser alluogi mwy o sefydliadau i gynnig mwy o wasanaethau drwy gyfrwng y Gymraeg a gwasanaethau o ansawdd gwell. Bydd hyn o fudd i sefydliadau sy'n gweithio gyda chymunedau Cymraeg eu hiaith yn arbennig.

4.4 Yr Effaith ar Gyfiawnder

Mae effeithiau posibl y Bil ar y system gyfiawnder wedi'u hystyried. Nid yw Llywodraeth Cymru o'r farn y bydd unrhyw effeithiau ar y system gyfiawnder yng Nghymru a Lloegr o ystyried bod y Bil yn weinyddol ei natur, a'i fod yn gwneud newidiadau i'r ffordd y caiff addysg yng Nghymru ei chynllunio er mwyn cynyddu'r addysg Gymraeg.

Nid yw'r Bil:

- yn creu nac yn diwygio trosedd
- yn creu nac yn diwygio cosb sifil neu gosb benodedig newydd
- yn creu gorchymyn na gwaharddeb sifil, y gallai ei dorri (ei thorri) arwain at achos pellach neu gosbau troseddol
- yn creu nac yn diwygio dedfrydau na chosbau
- yn creu nac yn diwygio rheolau trefniadaeth llysoedd na thribiwnlysoedd
- yn golygu newidiadau i geisiadau i'r llysoedd neu'r tribiwnlysoedd, gan gynnwys adolygiad barnwrol
- yn ymwneud ag awdurdodaeth tribiwnlys newydd
- yn creu mecanwaith apelio
- yn gofyn am sefydlu mecanweithiau gorfodi ar gyfer dyledion sifil, cosbau sifil neu gosbau troseddol
- yn arwain at newid yn nifer y troseddwyr sy'n oedolion sy'n cael eu hanfon i'r carchar neu eu rhoi ar brawf
- yn arwain at newid yn nifer y plant a phobl ifanc sy'n ymuno â'r system cyfiawnder troseddol nac yn nifer y plant a phobl ifanc sydd yn y ddalfa
- yn arwain at newid yn hyd dedfrydau o garchar

5. Beth fydd yr effaith ar lesiant amgylcheddol?

O dan Adran 9 o Ddeddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016, mae'n ofynnol i weinidogion Cymru baratoi, cyhoeddi a gweithredu polisi adnoddau naturiol a chymryd pob cam rhesymol i'w weithredu gan annog eraill i gymryd camau o'r fath. Cyhoeddwyd Polisi Adnoddau Naturiol ym mis Awst 2017.

Mae'r asesiadau canlynol wedi cael eu hystyried a'u cwblhau lle y bo'n briodol:

- Blaenoriaethau cenedlaethol, heriau a chyfleoedd y Polisi Adnoddau Naturiol - gofynnol ar gyfer pob cynnig (5.1a a 5.1b)
- Bioamrywiaeth - gofynnol ar gyfer pob cynnig (5.2)
- Newid yn yr Hinsawdd - gofynnol ar gyfer pob cynnig (5.3)
- Asesiad Amgylcheddol Strategol - cynlluniau a rhaglenni penodol sydd angen Asesiad Amgylcheddol Strategol o dan Reoliadau Asesiadau Amgylcheddol o Gynlluniau a Rhaglenni (Cymru) 2004 (5.4)

- Asesiad Rheoliadau Cynefinoedd - cynigion a allai effeithio ar Ardal Cadwraeth Arbennig neu Ardal Gwarchodaeth Arbennig, Ardal (ACA/AGA) (5.5)
- Asesiad o'r Effaith Amgylcheddol - prosiectau penodol sy'n ymwneud â chynllunio gwlad a thref; trafndiaeth; amaethyddiaeth; coedwigaeth; y môr; draenio tir a thrydan lle bo angen Asesiad o'r Effaith Amgylcheddol o dan y Rheoliadau amrywiol (5.6)

5.1 Adnoddau Naturiol

5.1.1. Sut y bydd y cynnig yn cyflawni un neu ragor o Flaenoriaethau Cenedlaethol y Polisi Adnoddau Naturiol?

Mae'r Bil yn ymwneud â chynllunio a darparu addysg Gymraeg mewn lleoliadau a gynhelir. Mae'n debygol o gael effaith ddibwys ar gynigion i gyflawni Blaenoriaethau Cenedlaethol y Polisi Adnoddau Naturiol.

5.1.2. A yw'r cynnig yn helpu i fynd i'r afael â'r heriau cenedlaethol a'r cyfleoedd canlynol o ran rheoli adnoddau naturiol yn gynaliadwy?

Mae'r Bil yn ymwneud â chynllunio a darparu addysg Gymraeg mewn lleoliadau a gynhelir. Yn gyffredinol, mae'n debygol o gael effaith ddibwys ar heriau a chyfleoedd o ran rheoli adnoddau naturiol yn gynaliadwy.

- Gwrthdroi'r dirywiad mewn bioamrywiaeth – drwy ddatblygu rhwydweithiau ecolegol cadarn

Effaith ddibwys.

- Diogelu a chynyddu storffeydd carbon mewn priddoedd a biomas

Effaith ddibwys.

- Parhau â'r capasiti cynhyrchiol, yn benodol drwy wella ansawdd pridd a bioddiogelwch

Effaith ddibwys.

- Lleihau'r perygl o lifogydd

Effaith ddibwys.

- Cefnogi camau i liniaru ac addasu effeithiau'r newid yn yr hinsawdd drwy ddulliau rheoli'r ecosystem

Effaith ddibwys.

- Lleihau llygredd sŵn a lefelau llygredd yn ein haer, a gwella ansawdd yr aer

Effaith ddibwys i effaith fach. Gall cynyddu a gwella darpariaeth addysg cyfrwng Cymraeg leihau'r angen i ddysgwyr deithio ymhellach na'u hardaloedd cyfagos er mwyn cael addysg yn yr iaith o'u dewis.

- Gwella ansawdd ein dŵr a sicrhau bod gennym ddigon ohono

Effaith ddibwys.

- Cymryd camau i leihau'r pwysau ar adnoddau naturiol, megis drwy ddefnyddio adnoddau'n effeithlon ac ynni adnewyddadwy

Effaith ddibwys.

- Cefnogi dulliau ataliol o fynd i'r afael â chanlyniadau iechyd, gan ganolbwyntio'n benodol ar faterion iechyd cyhoeddus allweddol o ran llygredd sŵn ac aer sy'n gysylltiedig â thrafnidiaeth, a mynd i'r afael ag anweithgarwch corfforol ac iechyd meddwl

Effaith ddibwys.

- Cefnogi camau i fynd i'r afael ag anghydraddoldebau iechyd ac economaidd

Gall y Bil gael effaith gadarnhaol fach ar gymunedau a chyfleoedd cymdeithasol mewn amser. Gall gwella eu sgiliau Cymraeg gynnig rhagor o gyfleoedd diwylliannol a chymdeithasol i blant a phobl ifanc drwy gyfrwng y Gymraeg, ac yn eu galluogi i ymgysylltu â lleoliadau cyfrwng Cymraeg. Bydd cael cyfle i ddod yn siaradwyr Cymraeg hyderus ac annibynnol hefyd helpu plant a theuluoedd sydd wedi symud i gymunedau lle mae'r rhan fwyaf o'r bobl yn siarad Cymraeg i ymgysylltu â'r cymunedau Cymraeg hynny a dod yn rhan ohonynt. Gall y pwyntiau hyn gyfrannu at lesiant plant a phobl ifanc.

- Cefnogi cydlyniant cymunedol

Gall y Bil arwain at effaith gadarnhaol gymharol ar gymunedau a'r defnydd o wasanaethau yn y cymunedau hynny mewn ardaloedd gwledig. Yn aml mae cymunedau Cymraeg wedi'u lleoli mewn ardaloedd gwledig ac maent yn cynnwys amrywiaeth o leoliadau cyfrwng Cymraeg. Gall fod yn anodd i bobl nad ydynt yn siarad Cymraeg ymuno yn y cymunedau a'r lleoliadau hyn. Gellir tarfu ar gydbwysedd ieithyddol y cymunedau, y lleoliadau a'r gwasanaethau, os bydd yn rhaid i drigolion droi at y Saesneg yn rheolaidd. Gyda mwy o gyfleoedd i fwy o bobl ddod yn siaradwyr Cymraeg hyderus ac annibynnol, efallai y bydd mwy o bobl hefyd yn gallu ymuno â lleoliadau cyfrwng Cymraeg a chymunedau Cymraeg ac ymgysylltu â nhw. Bydd cael cyfle i ddod yn siaradwr Cymraeg hyderus ac annibynnol hefyd yn helpu plant a theuluoedd sydd wedi symud i gymunedau lle mae'r rhan fwyaf o'r bobl yn siarad Cymraeg i ymgysylltu â'r cymunedau Cymraeg hynny a dod yn rhan ohonynt.

- Cefnogi cyflogaeth ddiogel a sefydlog

Gall y Bil gael effaith gadarnhaol fach. Gallai galluogi mwy o blant a phobl ifanc i ddod yn siaradwyr Cymraeg hyderus roi sgil ychwanegol iddynt, sy'n arwain at ystod ehangach o gyfleoedd cyflogaeth.

5.2 Bioamrywiaeth

Mae'r Bil yn ymwneud â chynllunio a darparu addysg Gymraeg mewn lleoliadau addysg a gynhelir. Mae'n debygol o gael effaith ddibwys ar fioamrywiaeth.

5.3 Newid yn yr Hinsawdd

Mae'r newid yn yr hinsawdd wedi'i nodi fel un o'r bygythiadau mwyaf sy'n wynebu cenedlaethau'r dyfodol. Mae angen inni leihau ein hallyriadau drwy fynd ati i ddatgarboneiddio (5.3a) ac addasu i effeithiau'r newid yn yr hinsawdd drwy gynyddu ein cydnerthedd (5.3b).

5.3.1. Datgarboneiddio

Effaith ddibwys i effaith fach. Gall cynyddu a gwella darpariaeth addysg cyfrwng Cymraeg leihau'r angen i ddysgwyr deithio ymhellach na'u hardaloedd cyfagos er mwyn cael addysg yn yr iaith o'u dewis. Nid ystyrir bod angen cynnal asesiad mwy trylwyr o'r effaith ar allyriadau.

5.3.2. Addasu

Mae'r cynigion yn ymwneud â chynllunio a darparu addysg cyfrwng Cymraeg mewn lleoliadau addysg a gynhelir. Maent yn debygol o gael effaith ddibwys ar y gallu i addasu i effeithiau newid yn yr hinsawdd.

5.4 Aseiad Amgylcheddol Strategol

Mae'r Bil yn ymwneud â chynllunio a darparu addysg Gymraeg mewn lleoliadau a gynhelir. Mae'n debygol o gael effaith ddibwys ar yr amgylchedd. Nid ystyrir bod angen cwblhau Aseiad Amgylcheddol Strategol.

5.5 Aseiad Rheoliadau Cynefinoedd

Mae'r Bil yn ymwneud â chynllunio a darparu addysg Gymraeg mewn lleoliadau a gynhelir. Mae'n debygol o gael effaith ddibwys ar gynefinoedd. Nid ystyrir bod angen cwblhau Aseiad Rheoliadau Cynefinoedd.

5.6 Aseiad o'r Effaith Amgylcheddol

Mae'r Bil yn ymwneud â chynllunio a darparu addysg Gymraeg mewn lleoliadau a gynhelir. Mae'n debygol o gael effaith ddibwys ar yr amgylchedd. Nid ystyrir bod angen cwblhau Aseiad o'r Effaith Amgylcheddol.

6. Beth fydd yr effaith ar anfantais economaidd-gymdeithasol?

6.1 Y Ddyletswydd Economaidd-Gymdeithasol.

Mae asesiad llawn o'r effaith economaidd-gymdeithasol ar gael yn Atodiad D isod.

7. Casgliad

7.1 Sut mae pobl y mae'r cynnig yn fwyaf tebygol o effeithio arnynt wedi'u cynnwys yn y gwaith o'i ddatblygu?

Ar gyfer pob Rhan o'r Bil, mae'r prif bartneriaid yr effeithir arnynt wedi cael eu. Bu gwaith ymgysylltu â'r partneriaid hyn yn ystod y cyfnod ymgynghori ac ers hynny. Mae cynrychiolwyr o'r partneriaid sydd â diddordeb yn y Cod wedi cael y cyfle i gyfrannu at y drafodaeth ynghylch cynllunio a gwireddu'r ddarpariaeth fel aelodau o Grŵp Gorchwyl. Mae gwaith ymgysylltu ag ysgolion wedi cael ei gynnal mewn perthynas â'r system categoreiddio iaith yng nghyd-destun y canllawiau anstatudol. Cynhaliwyd trafodaethau gydag Estyn am ei rôl arfaethedig. Mewn fforymau addysg, mae awdurdodau lleol, partneriaid allweddol y Fframwaith Cenedlaethol ar Addysg Gymraeg a Dysgu Cymraeg, i raddau helaeth wedi croesawu'r syniad y caiff cyfeiriad strategol ei osod gan Lywodraeth Cymru. Hysbysodd tystiolaeth gan bartneriaid allweddol [adroddiad](#) gan y Pwyllgor Diwylliant, Cyfathrebu, y Gymraeg, Chwaraeon a Chysylltiadau Rhyngwladol, a argymhellodd fod Llywodraeth Cymru yn datblygu fframwaith cenedlaethol i sicrhau dull cenedlaethol cyson o gynllunio a darparu addysg Gymraeg'.

Mae awdurdodau lleol wedi cyfrannu at ddarpariaethau yn ymwneud â Chynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg Lleol drwy ddatblygu a gweithredu'r CSCAau presennol a rhoi adborth ar y system honno. Manteisiodd pedwar awdurdod lleol ar y cyfle i gyfrannu at ddatblygu canllawiau ar ddadansoddi data a chynllunio'r gweithlu addysg. Cynhaliwyd trafodaethau cychwynnol gydag Estyn ar ei rôl fonitro. Cynhaliwyd trafodaethau hefyd gydag ymarferwyr yn y sector addysg statudol ac ôl-statudol, awdurdodau lleol, y Ganolfan Dysgu Cymraeg Genedlaethol, y Coleg Cymraeg Cenedlaethol, Comisiynydd y Gymraeg, prifysgolion yn eu rôl fel darparwyr dysgu Cymraeg i oedolion ac fel canolfannau ymchwil a chaffael iaith, sefydliadau Addysg Bellach ynghylch cefnogaeth i wireddu amcanion y Bil.

Cyhoeddodd Llywodraeth Cymru ymgynghoriad ar y cynigion ar gyfer Bil y Gymraeg ac Addysg (Cymru) ar 27 Mawrth 2023, a ddaeth i ben ar 16 Mehefin 2023. Cafwyd 538 o ymatebion, yr oedd 366 ohonynt yn unigryw.

Comisiynwyd ymarfer ymgysylltu gan Lywodraeth Cymru i gefnogi'r gwaith o ddatblygu'r Asesiad Effaith Rheoleiddiol a'r Asesiad Effaith Integredig. Fel rhan o'r ymarfer ymgysylltu hwn, cynhaliwyd cyfres o weithdai ar ran Llywodraeth Cymru gydag ystod o randdeiliaid allanol a phartneriaid cyflawni posibl allweddol.

Cynhaliwyd dau weithdy ar-lein gydag awdurdodau lleol er mwyn esbonio'r newidiadau arfaethedig a nodir yn y Bil a chasglu adborth ar yr effeithiau cadarnhaol a negyddol posibl. Ar yr un pryd, gwahoddwyd pob awdurdod lleol i ddarparu mewnbyn drwy gwblhau cyfres o gwestiynau am gostau a manteision ar ffurf arolwg. Cafwyd adborth gan 13 o awdurdodau lleol.

Cafwyd adborth ar gostau a manteision gan 23 o ysgolion hefyd. Gwnaed cyswllt cychwynnol â 295 o ysgolion, wedi'u haenu yn ôl darpariaeth gynradd a darpariaeth uwchradd, ardal ddaearyddol a chategori iaith. Roedd y 23 o ymatebion yn cynnwys amrywiaeth o ysgolion ar draws y categorïau haenedig.

Roedd cwmpas gweithgarwch ymgysylltu â rhanddeiliaid yn ymestyn y tu hwnt i awdurdodau lleol ac ysgolion er mwyn cynnwys sefydliadau a nodwyd yn y papur gwyn, yn ogystal â'r rhai y byddai'r newidiadau arfaethedig yn debygol o effeithio arnynt. Cynhaliwyd trafodaeth grŵp â'r Gweithgor Datblygu a Gweithredu Polisi (sy'n cynnwys cynrychiolwyr o undebau addysg ochr yn ochr â Chymdeithas Llywodraeth Leol Cymru (CLILC) a chynrychiolydd awdurdod lleol), a chynhaliwyd cyfweiliadau â chynrychiolwyr o Estyn, y Ganolfan Dysgu Cymraeg Genedlaethol, Mudiad Meithrin, Cyngor y Gweithlu Addysg a phedwar darparwr Addysg Gychwynnol i Athrawon.

Mae Llywodraeth Cymru wedi ymgysylltu â phlant a phobl ifanc drwy weithdai hefyd a gynhaliwyd ar ei rhan gan Urdd Gobaith Cymru ym mis Chwefror 2024. Cymerodd dros 66 o gyfranogwyr rhwng 11 a 18 oed ran mewn gweithdai ledled Cymru. Cynhaliwyd y gweithdai mewn ysgolion cyfrwng Cymraeg a chyfrwng Saesneg a chlybiau ieuenctid mewn sawl awdurdod lleol ledled Cymru. Hefyd, cynhaliwyd arolwg ansoddol gan dîm Cymru Ifanc Plant yng Nghymru yn ystod ei gwrs preswyl ym mis Chwefror 2024. Cymerodd deg person ifanc ran yn yr arolwg, a gwnaeth un ohonynt hynny yn Gymraeg. Ystyriodd yr ymarferion ymgysylltu hyn yr egwyddorion a'r nodau eang sy'n sail i'r Bil.

7.2 Beth yw'r effeithiau cadarnhaol a negyddol mwyaf arwyddocaol?

7.2.1 Cynllunio i gynyddu a gwella addysg Gymraeg, darparu adnoddau i wneud hyn a chefnogi ysgolion

Mae'r Bil yn cyflwyno newidiadau sy'n ymwneud yn bennaf â chynllunio addysg Gymraeg mewn ysgolion ledled Cymru, darparu adnoddau ar ei chyfer a chefnogi'r gwaith o'i datblygu. Bydd darpariaethau'r Bil yn cael effeithiau uniongyrchol ar brosesau cynllunio addysg a'r gweithlu. Bydd awdurdodau lleol ac ysgolion mewn sefyllfa well i gynllunio'n effeithiol ar gyfer mwy o addysg Gymraeg ac addysg Gymraeg well ym mhob ysgol a lleoliad a gynhelir yng Nghymru a, thrwy hynny, effeithio'n gadarnhaol ar ddisgyblion wrth iddynt ddysgu Cymraeg. Bydd yr adolygiad o Safonau'r Gymraeg yn ystyried sut mae'r Safonau yn cyd-fynd â darpariaethau'r Bil. Fodd bynnag, nid yw'r Asesiad Effaith Integredig hwn yn ymdrin ag effeithiau posibl canlyniad yr adolygiad hwn, sy'n anhysbys ar hyn o bryd. Drwy sicrhau eglurder o ran darpariaeth iaith a nodau dysgu ym mhob categori iaith, bydd ysgolion mewn sefyllfa well i gynllunio a datblygu eu darpariaeth a'u gweithlu dros amser drwy eu cynlluniau cyflawni addysg Gymraeg fel bod disgyblion yn gwneud cynnydd. Cefnogir hyn gan y ddealltwriaeth gyffredin a ddarperir gan y Cod, a fydd yn pennu dull safonol o ddisgrifio gallu yn y Gymraeg ar gyfer pob oedran, gan gynnwys disgyblion a gweithlu ysgolion. Mae'r CSCAau, ochr yn ochr â Chynllun y Gweithlu Cymraeg mewn Addysg yn cefnogi gwaith cynllunio strategol ar gyfer y newidiadau sydd eu hangen mewn ysgolion dros amser. Byddant yn galluogi gwaith cynllunio mwy effeithiol ac ymatebol mewn perthynas â dysgwyr nad ydynt wedi cael eu cynrychioli'n ddigonol mewn addysg cyfrwng Gymraeg.

Bydd Fframwaith Cenedlaethol ar Addysg Gymraeg a Dysgu Cymraeg yn rhoi cydlyniaeth strategol i'r gwaith o ddatblygu addysg Gymraeg ledled Cymru, a bydd pob awdurdod lleol yn fwy ymwybodol o'r cyfraniad penodol a phriodol y gallant ei wneud at y nod o sicrhau miliwn o siaradwyr Cymraeg erbyn 2050. Bydd hefyd yn rhoi darlun mwy cynhwysfawr a chyson i awdurdodau lleol o'r hyn a ddisgwylir ganddynt o ran cynyddu canran y disgyblion sy'n dysgu drwy gyfrwng y Gymraeg.

Bydd y Bil yn sefydlu corff statudol newydd, yr Athrofa Dysgu Cymraeg Genedlaethol, a fydd yn hwyluso ac yn cefnogi pobl o bob oedran i ddysgu Cymraeg a datblygu eu sgiliau Cymraeg. Bydd yr Athrofa yn siop un stop ar gyfer cefnogi pob agwedd ar ddysgu Cymraeg. Bydd yn darparu arweiniad a chymorth strategol ar gyfer dysgu Cymraeg gydol oes yn genedlaethol. Bydd canoli arweiniad strategol ac arbenigedd mewn un corff yn sicrhau yr ymdrinnir â dysgu Cymraeg mewn ffordd fwy cydgysylltiedig. Bydd yn gyfrifol am sicrhau y rhoddir sylw dyladwy i ddysgu Cymraeg a throsglwyddo'r Gymraeg ym mhob rhan o'r system addysg, gan gynnwys y sector ysgolion. Bydd hyn yn helpu pob ysgol i wynebu'r heriau sy'n gysylltiedig â chynyddu addysg Gymraeg a gwella ansawdd yr addysg honno, a fydd o fudd i bob dysgwr yng Nghymru yn y pen draw.

7.2.2 Effaith ar blant a phobl ifanc

Bydd effaith ar blant a phobl ifanc o ganlyniad i'r newidiadau i brosesau cynllunio, adnoddau a chymorth ysgolion, a fydd yn datblygu dros gyfnod estynedig. Bydd yr effaith yn gadarnhaol, ar y cyfan, gan y bydd dysgwyr yn cael mwy o gyfleoedd i ddod yn siaradwyr Cymraeg annibynnol a hyderus.

Nododd rhai ymatebwyr i'r ymgynghoriad ar y papur gwyn nad yw rhai plant yn gallu cael addysg cyfrwng Cymraeg ar hyn o bryd, am nad oes darpariaeth ar gael yng nghyffiniau eu cartref. Yn y gweithdai a gynhaliwyd gan Urdd Gobaith Cymru a'r arolwg ansoddol a gynhaliwyd gan Blant yng Nghymru, nododd plant a phobl ifanc hefyd eu barn y dylai pob disgybl yng Nghymru gael y cyfle i ddysgu Cymraeg. Yn yr arolwg ansoddol a gynhaliwyd gan Blant yng Nghymru, pwysleisiodd plant a phobl ifanc pa mor bwysig yw dewis, cyfle a thegwch mewn perthynas â chyfleoedd i ddysgu Cymraeg.

Bydd y Bil yn cynyddu ac yn gwella addysg Gymraeg mewn ysgolion ym mhob ardal, gan arwain at fwy o ddisgyblion mewn addysg statudol ledled Cymru yn cael mwy o ddarpariaeth Gymraeg, a darpariaeth well, gan gyfrannu at hybu'r Gymraeg ym mhob ardal. Bydd y Bil yn creu cyfleoedd i gynllunwyr addysg feithrin dealltwriaeth well o pam fod rhai grwpiau o ddysgwyr nad ydynt wedi cael eu cynrychioli'n ddigonol mewn addysg cyfrwng Cymraeg ac i roi mesurau ar waith i fynd i'r afael ag unrhyw rwystrau sy'n cael eu nodi. Bydd y cyfleoedd hyn, ochr yn ochr ag amrywiaeth o fesurau cefnogi pellach a phenodol yn allweddol er mwyn lliniaru effeithiau negyddol posibl y Bil ar grwpiau o ddysgwyr sydd ar hyn o bryd yn llai tebygol o fanteisio ar addysg cyfrwng Cymraeg ar gyfartaledd. Os bydd yn llwyddiannus, bydd y Bil yn ehangu mynediad at y Gymraeg, ac yn ymdrin ag unrhyw rwystrau y gall rhai dysgwyr eu hwynebu.

Bydd rhieni/gwarcheidwaid a dysgwyr mewn sefyllfa well i wneud penderfyniadau ynghylch addysg plant hefyd. Bydd y system categoreiddio iaith ysgolion yn rhoi eglurder i rieni/gwarcheidwaid a dysgwyr o ran darpariaeth iaith ysgolion yn eu hardal a'r nodau dysgu Cymraeg. Bydd gosod dyletswyddau ar awdurdodau lleol i gynnwys camau yn eu CSCAau i hybu addysg cyfrwng Cymraeg yn gwella dealltwriaeth o fanteision addysg cyfrwng Cymraeg. At hynny, bydd hybu a chynnig addysg trochi hwyr yn Gymraeg yn ehangu mynediad at y Gymraeg i blant a phobl ifanc yng Nghymru sy'n awyddus i gael addysg cyfrwng Cymraeg ar wahanol bwyntiau mynediad. Bydd hyn yn arbennig o fuddiol i deuluoedd a dysgwyr sy'n symud i'r system addysg yng Nghymru yn ddiweddarach yn eu bywyd ysgol.

Bydd rhoi eglurder a diffinio nod dysgu Cymraeg disgyblion erbyn diwedd oedran ysgol gorfodol drwy gategorïau iaith ysgolion yn arwain at effaith gadarnhaol a chyfleoedd pellach i ddysgwyr, a hynny yn y byd gwaith ac yn eu bywydau pob dydd. Gall unigolion sy'n ymuno â'r gweithlu gyfleu a diffinio eu gallu ieithyddol, a gall cyflogwyr ddefnyddio lefelau cyfeirio cyffredin, a fydd yn gyson ag arferion gorau rhyngwladol. Gyda mwy o unigolion yn ymuno â'r gweithlu â sgiliau Cymraeg gwell, gall busnesau a sefydliadau yn y sector cyhoeddus a'r trydydd sector fod mewn sefyllfa well i gynnig gwasanaethau Cymraeg, er mwyn cydymffurfio â Safonau'r Gymraeg ac adlewyrchu a gwasanaethu'r cymunedau ieithyddol amrywiol yng Nghymru yn well.

Mae Llywodraeth Cymru o'r farn y gallai'r Bil gyfrannu at yr agenda trechu tlodi drwy roi sgiliau Cymraeg i blant a phobl ifanc na fyddent o bosibl wedi cael y cyfle i'w datblygu fel arall. O ganlyniad, mae'n bosibl y bydd yr unigolion hyn yn gallu ymgeisio am swyddi lle mae'r Gymraeg yn ddymunol neu'n hanfodol, gan eu galluogi i fanteisio ar fwy o gyfleoedd yn y farchnad lafur na fyddai fel arall wedi bod yn agored iddynt. Canfu'r ymarferion ymgysylltu fod gan blant a phobl ifanc farn debyg, a gwelwyd cytundeb i raddau helaeth ymhlith y cyfranogwyr fod gallu yn y Gymraeg yn "sgil pwysig ar gyfer swyddi yng Nghymru" (un o gyfranogwyr yr ymarferion ymgysylltu). Bydd y cyfeiriad clir gan Lywodraeth Cymru ynghylch caffael y Gymraeg gydol oes hefyd yn cefnogi mwy o blant a phobl ifanc, beth bynnag fo'u hoedran, i barhau i ddysgu a gwella eu sgiliau Cymraeg.

7.3 Yn sgil yr effeithiau a nodwyd, sut y bydd y cynnig yn sicrhau'r cyfraniad mwyaf posibl at ein hamcanion llesiant a'r saith nod llesiant; a/neu yn osgoi, leihau neu liniaru unrhyw effeithiau negyddol?

Mae darpariaethau'r Bil yn allweddol i strategaeth *Cymraeg 2050* Llywodraeth Cymru, a'r nod Llesiant Cymru â diwylliant bywiog lle mae'r Gymraeg yn ffynnu.

Mae dyletswydd ar Lywodraeth Cymru i weithio tuag at gyflawni'r nodau llesiant, gan gynnwys hyrwyddo a hwyluso'r defnydd o'r Gymraeg. Mae Adran 78 o Ddeddf Llywodraeth Cymru 2006 hefyd yn ei gwneud yn ofynnol i weinidogion Cymru fabwysiadu strategaeth sy'n nodi sut y maent yn bwriadu hyrwyddo a hwyluso'r defnydd o'r Gymraeg. Datblygwyd strategaeth *Cymraeg 2050* yng nghyd-destun Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015, ac mae ei nodau yn cyd-fynd â'r nod llesiant Cymru â diwylliant bywiog lle mae'r Gymraeg yn ffynnu.

Yn fwy penodol, mae targedau *Cymraeg 2050* yn cyd-fynd â dangosyddion llesiant 36 (Canran y bobl sy'n siarad Cymraeg bob dydd, ac sy'n gallu siarad mwy nag ychydig eiriau o Gymraeg) a 37 (Nifer y bobl sy'n gallu siarad Cymraeg), tra bo dangosydd 37 hefyd yn ymwneud yn uniongyrchol â'r garreg filltir llesiant o gael miliwn o siaradwyr erbyn 2050.

Mae strategaeth *Cymraeg 2050* yn nodi bod gan y system addysg rôl allweddol i'w chwarae o ran cyflawni'r targedau i greu miliwn o siaradwyr Cymraeg erbyn 2050 a chynyddu canran y boblogaeth sy'n siarad Cymraeg bob dydd ac a all siarad mwy na dim ond ychydig o eiriau o Gymraeg i 20% erbyn 2050. Un o nodau'r strategaeth yw 'creu system addysg statudol sy'n cynyddu nifer y siaradwyr Cymraeg hyderus'. Mae'r Bil yn ceisio cyfrannu at wireddu'r targedau hyn drwy ehangu mynediad at y Gymraeg i'r holl ddisgyblion yng Nghymru, ni waeth beth fo categori ieithyddol yr ysgol y maent yn ei mynychu, neu ym mha gymuned y maent yn byw a thrwy sicrhau bod addysg Gymraeg ym mhob ysgol yn rhoi cyfleoedd i ddisgyblion ddatblygu eu sgiliau Cymraeg ac i ddod yn siaradwyr Cymraeg hyderus. Yn y tymor hir, disgwylir i hyn gyfrannu at wella sgiliau'r gweithlu, gan gynnwys y gweithlu addysg, gyda mwy o ddisgyblion yn mynd i'r gweithle gyda gwell sgiliau Cymraeg.

Yn benodol:

- Bydd rhoi sail statudol i'r targed miliwn o siaradwyr a chyfraniad y system addysg statudol at wireddu'r targed hwnnw yn sail gref ar gyfer ehangu mynediad at y Gymraeg i ddisgyblion yng Nghymru.
- Bydd cyflwyno Cod er mwyn pennu dull safonol ar gyfer disgrifio gallu yn y Gymraeg yn galluogi dysgwyr, athrawon, rhieni a chyflogwyr i feddu ar ddealltwriaeth a rennir o daith unigolyn wrth iddo ddysgu Cymraeg.
- Bydd creu system statudol ar gyfer categoraiddio darpariaeth Gymraeg ysgolion yn rhoi fframwaith i ysgolion wneud cynnydd, boed hynny'n golygu gwella neu gynyddu'r ddarpariaeth Gymraeg o fewn categori, neu symud i gategori iaith uwch. Bydd categoraiddio ysgolion hefyd yn cynnig eglurder a chysondeb i ddysgwyr a rhieni/gwarcheidwaid mewn perthynas â nodau dysgu Cymraeg.
- Bydd y Fframwaith Cenedlaethol ar Addysg Gymraeg a Dysgu Cymraeg yn rhoi cyfeiriad strategol i awdurdodau lleol o ran y disgwyliadau sydd arnynt i gynyddu eu darpariaeth Gymraeg, ac arweiniad i'r sawl sy'n rhoi cefnogaeth i'r system addysg o ran caffael a dysgu'r Gymraeg.
- Bydd CSCA pob awdurdod lleol yn nodi sut y bydd yn hyrwyddo ac yn hwyluso addysg Gymraeg a'r defnydd o'r Gymraeg mewn ysgolion yn ei ardal, gan ymateb i dargedau a osodwyd ar gyfer yr awdurdod lleol yn y Fframwaith Cenedlaethol ac ystyried ffactorau sy'n berthnasol i'r ardal leol. Bydd hyn yn gosod y seiliau ar gyfer hwyluso'r daith ieithyddol ar gyfer pob ysgol a gynhelir yng Nghymru.
- Bydd hyrwyddo addysg cyfrwng Cymraeg a hyrwyddo a darparu addysg drochi hwyr yn Gymraeg yn gosod sail gref i awdurdod lleol wneud penderfyniadau uchelgeisiol am addysg cyfrwng Cymraeg ac yn ehangu'r mynediad at y Gymraeg i ddisgyblion yng Nghymru, gan gynnwys disgyblion sy'n dymuno cael mynediad at addysg cyfrwng Cymraeg ar ôl diwedd dysgu sylfaen.
- Y nod wrth ganoli darpariaeth ar gyfer dysgu'r Gymraeg gydol oes yw rhoi sefydlogrwydd a chyfeiriad hirdymor i'r sector dysgu Cymraeg.

Drwy ehangu mynediad at y Gymraeg ac addysg Gymraeg, gallai'r Bil dros amser effeithio ar ganfyddiadau o ddiwylliant a hunaniaeth a chefnogi hawl plant i ddysgu a defnyddio iaith ac arferion eu teuluoedd ymhellach (mewn perthynas â'r Gymraeg). Bydd y Bil hefyd yn cynnig cyfleoedd i feithrin dealltwriaeth well o pam fod rhai grwpiau o ddysgwyr nad ydynt wedi cael eu cynrychioli'n ddigonol mewn addysg cyfrwng Cymraeg ac i roi mesurau ar waith i fynd i'r afael ag unrhyw rwystrau sy'n cael eu nodi.

Gall cynyddu gallu dysgwyr yng Nghymru yn y Gymraeg a chyfrannu, yn y pen draw, at filiwn o siaradwyr Cymraeg hefyd gefnogi gwydnwch cymunedau Cymraeg eu hiaith. Disgwylir i'r Bil gefnogi teuluoedd a phlant o bob rhan o Gymru i ymgysylltu'n llawn â chymunedau, lleoliadau a gweithgareddau Cymraeg.

7.4 Sut y caiff effaith y cynnig ei monitro a'i gwerthuso wrth iddo fynd rhagddo ac ar ôl iddo gael ei gwblhau?

Nodir cynlluniau ar gyfer adolygu ar ôl gweithredu yn yr Aseiad Effaith Rheoleiddiol. Er mwyn sicrhau bod yr adolygiad ar ôl gweithredu yn monitro, yn adolygu ac yn gwerthuso'r polisi yn effeithiol, bydd angen cwblhau aseiad o werthusadwyedd yn fuan

ar ôl i'r Bil ddod yn gyfraith. Bydd hyn yn helpu i nodi natur a chwmpas y rhaglen werthuso ac argaeledd data perthnasol er mwyn monitro cynnydd. Bydd y broses hon hefyd yn cynnig cyfle i ailystyried y Ddamcaniaeth Newid wreiddiol a luniwyd ar gyfer y Bil, rhoi cyfrif am unrhyw newidiadau a wnaed i'r polisi yn ystod y broses ddrafftio ddeddfwriaethol a sicrhau y caiff canlyniadau ac effeithiau bwriadedig ymyriadau polisi gwahanol eu cyfleu a'u nodi'n glir. Ar y sail hon y caiff y broses werthuso ar gyfer y Bil ei llunio.

Cynhelir gwerthusiad ffurfiannol yn ystod yr ychydig flynyddoedd cyntaf ar ôl i'r Bil ddod yn gyfraith a bydd yn canolbwyntio ar b'un a yw newidiadau polisi yn cael eu rhoi ar waith fel y bwriadwyd ac a ydynt yn arwain at welliannau i'r seilwaith sy'n ategu'r gwaith o gynllunio polisi iaith Gymraeg. Mae hyn yn arbennig o berthnasol i elfennau penodol o'r Bil megis y Fframwaith Cenedlaethol a'r broses newydd ar gyfer categorieiddio ysgolion yn seiliedig ar faint o addysg Gymraeg a ddarperir.

Cynhelir gwerthusiad crynodol tua diwedd y cyfnod arfarnu o 10 mlynedd (a fydd yn cynnwys y gwaith a wnaed i ddatblygu'r ddau Fframwaith Cenedlaethol cyntaf a CSCAau) er mwyn nodi a yw'r Bil wedi cael yr effaith a ddymunir ar nifer y disgyblion sy'n gadael addysg statudol yn gallu siarad Cymraeg yn annibynnol ac yn hyderus.

Bydd y gwerthusiad crynodol hefyd yn cynnig cyfle i nodi a yw'r Bil wedi sicrhau'r newid ymddygiad a ddymunir o ran cynllunio ar gyfer y Gymraeg. Gallai fod yn fuddiol defnyddio modelau newid ymddygiad megis COM-B yn ystod y broses hon er mwyn deall a ellir priodoli Gallu, Cyfle a/neu Gymhelliant rhanddeiliaid allweddol i fabwysiadu'r ymddygiad a ddymunir i'r Bil.

Er mwyn rhoi'r Bil ar waith yn effeithiol, bydd angen deall pam fod grwpiau penodol o ddysgwyr (fel y'u nodwyd yn yr asesiadau effaith) nad ydynt wedi cael eu cynrychioli'n ddigonol mewn addysg cyfrwng Cymraeg ac unrhyw ganlyniadau anfwriadol sy'n gysylltiedig â'r Bil. At hynny, bydd angen nodi maint y canlyniadau bwriadedig cadarnhaol y Bil o ran sicrhau mynediad at addysg Gymraeg i bob plentyn yng Nghymru. Caiff hyn ei ystyried mewn gwerthusiadau crynodol a ffurfiannol.

Yn olaf, cwblheir gwerthusiad economaidd er mwyn nodi unrhyw wahaniaethau rhwng costau gwirioneddol y Bil a'r costau a ragwelwyd yn yr Asesiad Effaith Rheoleiddiol.

Atodiad A - Asesiad o'r Effaith ar Hawliau Plant

Cyflwyniad

Mae'r Asesiad o'r Effaith ar Hawliau Plant yn ystyried effaith Bil y Gymraeg ac Addysg (Cymru) ar blant yng Nghymru a'u hawliau o dan Gonfensiwn y Cenhedloedd Unedig ar Hawliau'r Plentyn (CCUHP).

Cytuniad rhyngwladol ar hawliau dynol yw CCUHP sy'n gymwys i bob plentyn a pherson ifanc hyd at 18 oed. Cafodd ei gymeradwyo gan y DU ym mis Rhagfyr 1991 a daeth i rym yn y DU ym mis Ionawr 1992.

Mae Llywodraeth Cymru wedi mabwysiadu'r Confensiwn fel sail wrth lunio polisiau ar gyfer plant a phobl ifanc yng Nghymru ers 2004. Caiff hawliau plant yng Nghymru eu hamddiffyn ymhellach gan Fesur Hawliau Plant a Phobl Ifanc (Cymru) 2011, sy'n ei gwneud yn ofynnol i weinidogion Cymru roi sylw dyledus i rwymedigaethau a hawliau parhaol CCUHP a'i brotocolau dewisol.

Mae Asesiadau o'r Effaith ar Hawliau Plant yn ddull allweddol o roi CCUHP ar waith. Mae Llywodraeth Cymru wedi ymrwymo i'w cynnal fel ffordd o sicrhau y caiff hawliau plant eu hystyried yn briodol wrth gyflwyno deddfwriaeth neu arfer swyddogaethau gweinidogol.

Wrth baratoi'r Bil, ystyriwyd a ellir effeithio ar blant a grwpiau penodol o blant. Mae hyn wedi llywio'r dadansoddiad o'r ffordd y mae'r Bil yn effeithio ar erthyglau'r Confensiwn.

Amcanion polisi

Cyflwynir Bil y Gymraeg ac Addysg (Cymru) yng nghyd-destun yr her sylweddol a osodir gan strategaeth *Cymraeg 2050*, a'r targed o filiwn o siaradwyr. Mae hyn yn galw am newidiadau trawsnewidiol i'r ffordd rydym yn meddwl am y Gymraeg yn gyffredinol ac, yn benodol, rôl addysg yn hyn o beth. Mae'r Bil yn nodi camau i alluogi pob disgybl yng Nghymru i ddod yn siaradwr Cymraeg annibynnol a hyderus drwy'r system addysg statudol. Mae'r Bil hefyd yn gwneud darpariaeth i gefnogi'r Gymraeg yn fwy eang na'r sector addysg.

RHAN 1: Hybu a hwyluso defnydd y Gymraeg

Adlewyrchu'r targed o filiwn o siaradwyr Cymraeg erbyn 2050 yn y gyfraith

- Darparu sail statudol i'r targed o filiwn o siaradwyr drwy ei gwneud yn ofynnol i unrhyw strategaeth iaith Gymraeg a gaiff ei llunio gan Weinidogion Cymru o dan adran 78 o Ddeddf Llywodraeth Cymru 2006 gynnwys targed o filiwn o siaradwyr Cymraeg erbyn 2050 yn ogystal â thargedau eraill yn ymwneud â defnyddio'r iaith.
- Dyletswydd ar Weinidogion Cymru, o fewn 12 mis i gyhoeddi'r Cod sy'n disgrifio gallu yn y Gymraeg, i adolygu'r safonau a bennir o dan adran 26 o Fesur y Gymraeg (Cymru) 2011. Bydd yr adolygiad hwn gyda golwg ar benderfynu a oes angen diwygio safonau penodol er mwyn adlewyrchu'r Cod a hwyluso cyflawni targedau a osodir yn strategaeth y Gymraeg.

RHAN 2: Disgrifio gallu yn y Gymraeg

Cod i sefydlu dull safonol ar gyfer disgrifio gallu yn y Gymraeg

- Sefydlu'r cysyniad bod tri math o ddefnyddiwr Cymraeg.

- Disgrifio nodweddion cyffredinol defnyddwyr Cymraeg ar sail chwe lefel cyfeirio gyffredin 'Fframwaith Cyfeirio Cyffredin Ewropeaidd ar gyfer Ieithoedd' (CEFR).
- Gosod dyletswydd ar Weinidogion Cymru i lunio Cod a fydd yn sefydlu dull safonol ar gyfer disgrifio nodweddion penodol defnyddwyr Cymraeg ar sail y lefelau cyfeirio cyffredin. Bydd hyn yn hwyluso cyd-ddealltwriaeth dysgwyr, athrawon, rhieni a chyflogwyr o daith unigolyn i ddysgu Cymraeg a'r deilliannau ieithyddol disgwylidiedig ar bob cam o'r daith honno.

RHAN 3: Addysg Gymraeg

Categoreiddio darpariaeth addysg Gymraeg ysgolion; cynlluniau cyflawni; a darpariaeth trochi hwyr

- Sefydlu trefn statudol i gategoreiddio darpariaeth addysg Gymraeg. Mae'r Bil yn nodi y bydd tri chategori, sef: (i) "Prif Iaith – Cymraeg" (ii) "Dwy Iaith" a (iii) "Prif Iaith – Saesneg, rhannol Gymraeg". Bydd hyn yn cyd-fynd â darpariaethau sy'n:
 - rhoi'r pŵer i Weinidogion Cymru osod yr amrediad o ddarpariaeth Gymraeg ar gyfer pob categori. Mae'r Bil yn nodi'r nodau dysgu Cymraeg ar gyfer ysgolion ym mhob categori.
 - darparu mai 10% yw'r isafswm o ddarpariaeth addysg Gymraeg ar gyfer ysgol "Prif Iaith – Saesneg, rhannol Gymraeg".
 - caniatáu i Weinidogion, drwy reoliadau, gynyddu'r isafswm o ddarpariaeth addysg Gymraeg dros amser wrth i ffactorau megis argaeledd gweithlu newid.
 - ei gwneud yn ofynnol i ysgolion ddarparu darpariaeth addysg Gymraeg yn unol ag amrediad eu categori iaith.
 - caniatáu i ysgolion "Prif Iaith – Saesneg, rhannol Gymraeg" wneud cais am esemptiad dros dro i'r ddyletswydd i ddarparu yn unol â'u categori lle bo angen rhagor o amser i gyrraedd yr isafswm statudol.
 - ei gwneud yn ofynnol i bob awdurdod lleol gynnal rhestr o gategori iaith pob ysgol yn ei ardal, ac unrhyw ysgolion newydd a gynigir.
- Ei gwneud yn ofynnol i ysgolion baratoi cynlluniau cyflawni a fydd, ymhlith pethau eraill, yn dangos sut y bydd ysgolion yn gwella neu gynyddu eu darpariaeth Gymraeg a, lle bo'n berthnasol, yn cynllunio i symud i gategori iaith uwch dros amser.
- Rhoi rôl i awdurdodau lleol gymeradwyo cynlluniau cyflawni ysgolion ynghyd â chategori iaith ysgol.
- Gosod gofyniad ar awdurdodau lleol i gymryd pob cam rhesymol i ddarparu addysg drochi hwyr yn y Gymraeg, ac i annog galw am addysg drochi hwyr a chyfranogiad ynddi.

RHAN 4: Cynllunio Addysg a Dysgu'r Gymraeg

Fframwaith Cenedlaethol ar Addysg Gymraeg a Dysgu Cymraeg

- Gosod dyletswydd ar Weinidogion Cymru i lunio Fframwaith Cenedlaethol ar Addysg Gymraeg a Dysgu Cymraeg sy'n cwmpasu'r addysg a ddarperir i ddisgyblion o oedran addysg gorfodol ac ar gyfer dysgu'r Gymraeg gydol oes. Bydd y Fframwaith yn creu cyswllt rhwng y targedau cenedlaethol a'r targedau ar lefel awdurdodau lleol mewn

perthynas â'r Gymraeg mewn addysg. Bydd gofyn diweddarar Fframwaith bob pum mlynedd, ac adrodd ar gyflawniad yn erbyn targedau'r Fframwaith yn flynyddol.

Cynlluniau Strategol Lleol Cymraeg mewn Addysg

- Newid y system o Gynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg awdurdodau lleol, gan symud y ffocws tuag at gynlluniau sy'n nodi'r camau y mae'r awdurdod lleol yn bwriadu eu cymryd i gyflawni'r targedau a osodwyd arnynt gan Weinidogion Cymru yn y Fframwaith Cenedlaethol o ran cynyddu'r ddarpariaeth Gymraeg yn eu hysgolion.
- Ei gwneud yn ofynnol i Gynlluniau o'r fath fanylu'r camau y bydd yr awdurdod lleol yn eu cymryd i:
 - hybu a hwyluso addysg Gymraeg a defnydd o'r Gymraeg yn ysgolion ei ardal
 - gwella'r ddarpariaeth Gymraeg mewn ysgolion a gynhelir yn ei ardal;
 - gwella'r broses o gynllunio darpariaeth addysg Gymraeg yn ei ardal;
 - hybu a darparu gwybodaeth am yr addysg Gymraeg a ddarperir mewn ysgolion categori "Prif Iaith – Cymraeg" a'r categori "Dwy Iaith";
 - cyflawni ei ddyletswydd i hyrwyddo addysg drochi hwyr a chymryd pob cam rhesymol i ddarparu addysg drochi hwyr yn ei ardal;
 - hwyluso dilyniant o ran addysgu Cymraeg ac addysg drwy gyfrwng y Gymraeg rhwng addysg feithrin ac addysg ar gyfer disgyblion o oedran ysgol gorfodol, a rhwng addysg ar gyfer disgyblion o oedran ysgol gorfodol ac addysg drydyddol.
- Bydd angen i'r Cynlluniau hefyd gynnwys gwybodaeth am y gweithlu addysg.
- Hepgor Rhan 4 o Ddeddf Safonau a Threfniadaeth Ysgolion (Cymru) 2013.

RHAN 5: Yr Athrofa Dysgu Cymraeg Genedlaethol

- Sefydlu corff statudol newydd, sef yr Athrofa Dysgu Cymraeg Genedlaethol ("yr Athrofa") ac mae'n darparu ar gyfer ei aelodaeth a'i lywodraethiant yn ogystal â'i swyddogaethau.
- Amcan yr Athrofa yw hwyluso a chefnogi pobl i ddysgu'r Gymraeg, fel bod rhagor o bobl (o bob oedran) yn dysgu'r iaith ac yn ei defnyddio hi bob dydd.
- Mae'r Bil yn gosod nifer o ddyletswyddau ar yr Athrofa i gyflawni'r amcan hwn, gan gynnwys:
 - rhoi arweiniad a chyfeiriad strategol i ddarparwyr dysgu Cymraeg;
 - darparu cyfleoedd i ddysgu Cymraeg i'r rheiny sydd dros oedran ysgol gorfodol a gwella eu lefelau gallu yn y Gymraeg;
 - darparu, neu hwyluso darpariaeth, deunyddiau dysgu Cymraeg;
 - datblygu cwricwlwm cenedlaethol ar gyfer dysgu Cymraeg i'r rheiny sydd dros oedran ysgol gorfodol;
 - dylunio a datblygu darpariaeth dysgu Cymraeg i ddysgwyr dros oedran ysgol gorfodol, neu hwyluso gwaith o'r fath. Rhaid i'r ddarpariaeth gynnwys amrywiaeth o lefelau dysgu sydd wedi'i seilio ar y lefelau cyfeirio cyffredin;

- cynllunio datblygiad y gweithlu addysg a darparu hyfforddiant ar eu cyfer er mwyn gwella dulliau addysgu'r Gymraeg; a
- chasglu a chyhoeddi data mewn perthynas â dysgu'r Gymraeg.
- Galluogi'r Athrofa i gyllido darparwyr dysgu Cymraeg, rhoi cyngor i unrhyw berson ar addysgu a dysgu Cymraeg a chydlynu a chomisiynu ymchwil ar addysgu a dysgu Cymraeg.
- Ei gwneud yn ofynnol i'r Athrofa:
 - hybu arloesedd a gwelliant parhaus mewn perthynas â dysgu Cymraeg
 - hybu cyfle cyfartal a chynyddu cyfranogiad mewn dysgu Cymraeg o grwpiau sydd heb gynrychiolaeth ddigonol;
 - hybu cydlafurio a chydlynu mewn perthynas â dysgu Cymraeg a rhannu arfer orau;
 - llunio cynllun strategol a gosod y trefniadau y mae'n rhaid i'r Athrofa eu dilyn wrth baratoi, cyflwyno, cyhoeddi ac adolygu'r cynllun strategol; a
 - llunio a chyhoeddi adroddiad blynyddol ar arfer ei swyddogaethau. Rhaid i Weinidogion Cymru osod yr adroddiad gerbron Senedd Cymru.

Casglu tystiolaeth ac ymgysylltu â phlant a phobl ifanc

Wrth gasglu tystiolaeth i ategu'r Aseiad Effaith, mae swyddogion wedi ymgysylltu ag amrywiaeth o gydweithwyr ym meysydd polisi, y gyfraith ac ymchwil yn Llywodraeth Cymru. Mae swyddogion polisi hefyd wedi ymgymryd â'r / ystyried y canlynol mewn perthynas ag effaith bosibl y Bil:

- Cyhoeddodd Llywodraeth Cymru ymgynghoriad ar y cynigion ar gyfer Bil y Gymraeg ac Addysg (Cymru) ar 27 Mawrth 2023, a ddaeth i ben ar 16 Mehefin 2023. Cafwyd 538 o ymatebion, yr oedd 366 ohonynt yn unigryw. Roedd yr ymgynghoriad yn cynnwys 36 o gwestiynau yn ymwneud ag agweddau amrywiol ar y cynigion. Roedd yr ymatebion yn amrywio ac, fel y cynigion eu hunain, roeddent yn ymwneud yn bennaf â'r newidiadau arfaethedig i gynllunio darpariaeth Gymraeg mewn ysgolion a sicrhau'r adnoddau ar ei chyfer. Roedd rhai ymatebion yn ymwneud yn benodol â'r effeithiau ar blant a phobl ifanc. Cyfeirir at y rhain yn y dadansoddiad isod. Mae crynodeb o'r ymatebion [ar gael](#).
- Casglodd Cymdeithas yr Iaith sylwadau ar gardiau post yn Eisteddfod yr Urdd yn Sir Gaerfyrddin rhwng 29 Mai a 3 Mehefin 2023. Cyflwynwyd y cardiau post i swyddogion Llywodraeth Cymru eu hystyried fel rhan o'r ymgynghoriad. Deellir mai sylwadau gan blant a phobl ifanc ydynt yn bennaf, er ei bod yn ymddangos bod nifer fach o ymatebion wedi'u cwblhau gan rieni/gwarcheidwaid.
- Cafwyd cyfanswm o 239 o gardiau post. Cafwyd sylwadau gan 192 o unigolion yn rhoi rhesymau pam maent am i bob plentyn yng Nghymru gael addysg Gymraeg. Gwnaeth 47 o unigolion lofnodi'r cerdyn post heb roi sylw pellach. Roedd y mwyafrif llethol o'r ymatebion a gafwyd yn Gymraeg; cafwyd 9 ymateb yn Saesneg. Roedd pob ymateb o blaid y Gymraeg yn ddiethriad. Ni chafwyd unrhyw sylwadau a oedd yn anghytuno â thestun y templed. Ceir crynodeb o'r prif themâu yn [Atodiad 3](#) o'r crynodeb o ymatebion.

- Defnyddiodd yr Asesiad Effaith Integredig ddata a oedd ar gael ar y system addysg yng Nghymru, gan gynnwys y CYBLD a data TGAU.
- Defnyddiwyd Arolwg Cenedlaethol Cymru a'r Arolwg Defnydd Iaith Gymraeg hefyd i feithrin gwell dealltwriaeth o agweddau at y Gymraeg.
- Ffynonellau eilaidd. Mae'r rhai y cyfeirir yn benodol atynt yn y ddogfen hon yn cynnwys:
 - BBC News. (2020). [Black and Welsh: The assumptions and questions people face](#). BBC News.
 - Black and Welsh. (2020b). BBC One Wales. 26 Hydref
 - Comisiynydd y Gymraeg a Chomisiynydd Plant Cymru. (2023). [Y Gymraeg yn y Gyfundrefn Anghenion Dysgu Ychwanegol](#). briff mater. Ar-lein.
 - Llywodraeth Cymru. (2021a). [Credoau rhieni, eu hymddygiadau a'r rhwystrau y maen nhw'n eu hwynebu: gofal plant ac addysg gynnar](#). Caerdydd: Llywodraeth Cymru.
 - Llywodraeth Cymru. (2021b). [Y Cod Anghenion Dysgu Ychwanegol](#). Caerdydd: Llywodraeth Cymru.
 - Llywodraeth Cymru. (2022). [Cynllun y Gweithlu Cymraeg mewn Addysg](#). Caerdydd: Llywodraeth Cymru.
 - Llywodraeth Cymru. (2023b). [Canllawiau addysg i gefnogi plant a phobl ifanc sy'n Sipsiwn, Roma a Theithwyr](#) Caerdydd: Llywodraeth Cymru.
 - Llywodraeth Cymru. (2024). [Strategaeth Tlodi Plant Cymru 2024](#). Caerdydd: Llywodraeth Cymru.
 - Llywodraeth Cymru. (2023a). [Gwerthusiad o'r system Anghenion Dysgu Ychwanegol](#). Caerdydd: Llywodraeth Cymru.

Denodd yr ymgynghoriad ar y papur gwyn, a'r ymarfer ymgysylltu a gomisiynwyd gan Lywodraeth Cymru, ymatebion gan amrywiaeth o randdeiliaid, yr oedd rhai ohonynt, megis Comisiynydd Plant a Phobl Ifanc Cymru, mewn sefyllfa i gynrychioli safbwyntiau plant a phobl ifanc.

Fodd bynnag, mae Llywodraeth Cymru yn ymwybodol bod Comisiynydd Plant Cymru wedi mynegi siom am y diffyg ymgysylltiad penodol â phlant ynglŷn â'r cynigion yn y papur gwyn. O ganlyniad, aeth y Llywodraeth ati i ymgysylltu â phlant a phobl ifanc drwy weithdai a gynhaliwyd ledled Cymru, a gynhaliwyd ar ei rhan gan Urdd Gobaith Cymru ym mis Chwefror 2024. Cymerodd dros 66 o gyfranogwyr rhwng 11 a 18 oed ran yn y gweithdai. Cynhaliwyd y gweithdai mewn ysgolion cyfrwng Cymraeg a chyfrwng Saesneg a chlybiau ieuencid yng Nghaerdydd, Gwynedd, Sir Ddinbych, Pen-y-bont ar Ogwr, Ynys Môn, Merthyr Tudful, Wrecsam, Bro Morgannwg a Chaerffili. Ystyriodd y gweithdai yr egwyddorion a'r nodau eang sy'n sail i'r Bil.

Roedd yr ymatebion yn gefnogol tu hwnt i nodau'r Bil ac, yn benodol, y syniad y dylai pob disgybl, ni waeth pa ysgol y mae'n ei mynychu, gael y cyfle i ddysgu a siarad Cymraeg yn annibynnol erbyn 16 oed: "Dylai fod dysgu iaith eich gwlad yn hawl" (Cyfranogwr mewn Gweithdy, Bro Morgannwg). Gwnaeth nifer fach o ymatebwyr gynnwys cafeat yn eu sylwadau cefnogol drwy awgrymu na ddylai dysgu Cymraeg fod yn orfodol: "Ydy, dyle nhw

gallu cael siawns i ddysgu Cymraeg os nhw eisiau” (Cyfranogwr mewn Gweithdy, Caerdydd).

Trafododd y cyfranogwyr fanteision dysgu Cymraeg, a phwysleisiodd llawer fanteision cymdeithasol a phroffesiynol: “Gall ehangu eich cyfleoedd gwaith a'ch helpu i gael swyddi gwell yn y dyfodol” (Cyfranogwr mewn Gweithdy, Merthyr Tudful). Roedd cyfranogwyr hefyd o'r farn bod amrywiaeth o fanteision cymdeithasol, diwylliannol a phroffesiynol yn gysylltiedig â rhoi cyfle i bob dysgwr ddysgu Cymraeg.

Hefyd, cynhaliwyd arolwg ansoddol gan dîm Cymru Ifanc Plant yng Nghymru yn ystod ei gwrs preswyl ym mis Chwefror 2024. Cymerodd deg person ifanc ran yn yr arolwg, a gwnaeth un ohonynt hynny yn Gymraeg. Roedd y cyfranogwyr yn credu i raddau helaeth y dylai disgyblion yng Nghymru gael y cyfle i ddysgu Cymraeg erbyn iddynt droi'n 16 oed. Gwnaethant dynnu sylw at bwysigrwydd dewis, cyfle a thegwch mewn perthynas â chyfleoedd i ddysgu Cymraeg. Hefyd, roedd y cyfranogwyr o'r farn bod gwerth mewn bod yn siaradwr annibynnol a hyderus, yn enwedig mewn perthynas â gyrfaedd yn y dyfodol. Fodd bynnag, mynegodd rhai cyfranogwyr bryderon na ddylai addysgu Cymraeg gael blaenoriaeth dros addysgu pynciau allweddol megis Mathemateg, Gwyddoniaeth a Saesneg ac na ddylai leihau ansawdd yr addysgu yn y pynciau hynny.

Bydd yr adolygiad ar ôl gweithredu yn archwilio barn plant a phobl ifanc ac yn ystyried asesiadau plant a phobl ifanc fel ffordd o fesur llwyddiant y Bil.

Dadansoddi'r dystiolaeth ac asesu'r effaith

Yn 2017-18, roedd Arolwg Cenedlaethol Cymru yn cynnwys cwestiynau am y Gymraeg, gan ystyried hyder siaradwyr Cymraeg i siarad yr iaith yn ogystal ag agweddau at yr iaith ymhlith y rhai sy'n siarad Cymraeg a'r rhai nad ydynt yn siarad yr iaith. Roedd 82 y cant o'r ymatebwyr rhwng 16 a 24 yn cytuno bod y Gymraeg yn rhywbeth i fod yn falch ohoni. Dywedodd 73 y cant o'r rhai o'r un categori oedran yr hoffent ddysgu Cymraeg. At hynny, roedd 70 y cant o'r grŵp oedran hwn yn cytuno bod angen cefnogi'r Gymraeg yn fwy.

Mae Arolwg Defnydd Iaith 2019/20 yn cynnig gwybodaeth ychwanegol am agweddau siaradwyr Cymraeg ifanc at y Gymraeg. Canfu'r fersiwn o'r arolwg i bobl ifanc fod hanner y bobl ifanc 11-15 oed oedd yn siarad Cymraeg yn cytuno neu'n cytuno'n gryf bod y Gymraeg yn elfen bwysig o'u hunaniaeth (54 y cant). At hynny, dywedodd 80 y cant o bobl ifanc 11-15 oed oedd yn siarad Cymraeg eu bod yn falch eu bod yn gallu siarad Cymraeg.

Mae canlyniadau'r Arolwg Cenedlaethol a'r Arolwg Defnydd Iaith yn awgrymu bod y rhan fwyaf o bobl ifanc yng Nghymru yn gefnogol o'r Gymraeg ac y byddent yn croesawu'r cyfle i ddysgu Cymraeg, sy'n rhoi cefnogaeth bellach i nodau'r Bil i ehangu mynediad plant a phobl ifanc at y Gymraeg, gan sicrhau bod pob plentyn, ni waeth ble mae'n byw yng Nghymru a ni waeth beth fo'i gefndir ieithyddol neu gefndir arall, yn cael cyfle i ddod yn siaradwr hyderus ac annibynnol.

Yn y lle cyntaf, bydd hyn yn golygu gwella a chryfhau'r seilwaith cynllunio ac adnoddau sy'n sail i addysg Gymraeg mewn ysgolion ledled Cymru, a fydd, yn ei dro, yn sicrhau bod pob dysgwr yn cael y cyfle i ddod yn siaradwyr Cymraeg annibynnol a hyderus.

Mae Llywodraeth Cymru o'r farn y gallai'r Bil gyfrannu at yr agenda trechu tloidi drwy roi sgiliau Cymraeg i blant a phobl ifanc na fyddent o bosibl wedi cael y cyfle i'w datblygu fel arall. O ganlyniad, mae'n bosibl y bydd yr unigolion hyn yn gallu ymgeisio am swyddi lle mae'r Gymraeg yn ddymunol neu'n hanfodol, gan eu galluogi i fanteisio ar fwy o gyfleoedd

yn y farchnad lafur na fyddai fel arall wedi bod yn agored iddynt. Canfu'r ymarferion ymgysylltu fod gan blant a phobl ifanc farn debyg, a gwelwyd cytundeb i raddau helaeth ymhlith cyfranogwyr fod gallu yn y Gymraeg yn "sgîl pwysig ar gyfer swyddi yng Nghymru" (un o gyfranogwyr yr ymarferion ymgysylltu). Bydd y cyfeiriad clir gan Lywodraeth Cymru ynghylch caffael y Gymraeg gydol oes hefyd yn arwain at fwy o blant a phobl ifanc, beth bynnag fo'u hoedran, yn gallu parhau i ddysgu a gwella eu sgiliau Cymraeg.

Yn ogystal â manteision posibl dwyieithrwydd a sgiliau Cymraeg o ran cyflogaeth, mae Llywodraeth Cymru o'r farn y gall gwella eu sgiliau Cymraeg gynnig rhagor o gyfleoedd diwylliannol a chymdeithasol i blant a phobl ifanc. Boed hynny mewn cyd-destun proffesiynol neu mewn cyd-destunau eraill, bydd mwy o bobl yn cael cyfleoedd i gymryd rhan mewn gweithgareddau mewn dewis o ieithoedd. Bydd mwy o blant a phobl ifanc hefyd yn gallu ymuno â lleoliadau cyfrwng Cymraeg ac ymgysylltu â nhw. Gall cael cyfle i ddod yn siaradwr Cymraeg hyderus ac annibynnol hefyd helpu plant a theuluoedd sydd wedi symud i gymunedau lle mae'r rhan fwyaf o'r bobl yn siarad Cymraeg i ymgysylltu â'r cymunedau Cymraeg hynny a dod yn rhan ohonynt.

Serch hynny, mae Llywodraeth Cymru yn cydnabod y posibilrwydd y gall y Bil effeithio ar blant a phobl ifanc mewn ffyrdd gwahanol, ac yn cytuno bod angen rhywfaint o fesurau lliniaru er mwyn osgoi unrhyw effeithiau negyddol ar rai grwpiau o blant a phobl ifanc. Caiff effeithiau negyddol posibl eu trafod yn fanwl isod, ochr yn ochr â'r mesurau lliniaru sydd ar waith er mwyn eu lleihau.

Ymdrinnir â phob Rhan o'r Bil yn ei thro isod, gan nodi'r ffyrdd y gall y darpariaethau effeithir ar blant. Trafodir yr effaith bosibl ar blant a phobl ifanc sydd â nodwedd warchodedig/nodweddiion gwarchodedig yn fanwl yn yr Asesiad o'r Effaith ar Gydraddoldeb. Fodd bynnag, caiff rhai pwyntiau eu cynnwys isod hefyd.

RHAN 1: Hybu a hwyluso defnydd o'r Gymraeg

Adlewyrchu'r targed o filiwn o siaradwyr Cymraeg erbyn 2050 yn y gyfraith

Drwy wneud y targed o filiwn o siaradwyr erbyn 2050 yn darged statudol a gwneud darpariaeth ar gyfer deilliant ieithyddol i ddysgwyr drwy'r system addysg, mae'r Bil yn ceisio sicrhau bod pob dysgwr yng Nghymru, ni waeth beth fo'r ddaearyddiaeth neu'r cyd-destun diwylliannol-ieithyddol lleol, yn rhan o'r genhadaeth genedlaethol i gynyddu nifer y siaradwyr Cymraeg i filiwn erbyn 2050 ac yn cael ei gefnogi i gyfrannu at y genhadaeth hon.

Mae Llywodraeth Cymru yn credu y bydd hyn yn cael effaith gadarnhaol ar bob plentyn a pherson ifanc sy'n mynychu ysgolion a gynhelir. Nododd rhai ymatebwyr i'r ymgynghoriad ar y papur gwyn nad yw rhai plant yn gallu cael mynediad at addysg cyfrwng Cymraeg ar hyn o bryd, am nad oes darpariaeth ar gael yng nghyffiniau eu cartref. Yn y gweithdai a gynhaliwyd gan Urdd Gobaith Cymru a'r arolwg ansoddol a gynhaliwyd gan Blant yng Nghymru, nododd plant a phobl ifanc eu barn y dylai pob disgybl yng Nghymru gael y cyfle i ddysgu Cymraeg. Yn yr arolwg ansoddol a gynhaliwyd gan Blant yng Nghymru, pwysleisiodd plant a phobl ifanc pa mor bwysig yw dewis, cyfle a thegwch mewn perthynas â chyfleoedd i ddysgu Cymraeg. Bydd y Bil hwn yn ehangu mynediad at addysg Gymraeg. Gallai rhoi eglurder a diffinio nod dysgu Cymraeg (sy'n cyd-fynd â chategori iaith yr ysgol) ar ddiwedd oedran ysgol gorfodol hefyd arwain at ystod ehangach o gyfleoedd i ddysgwyr o ran cyflogaeth ac yn eu bywydau bob dydd.

RHAN 2: Disgrifio gallu yn y Gymraeg

Cod er mwyn pennu dull safonol o ddisgrifio gallu yn y Gymraeg

Mae Llywodraeth Cymru o'r farn y bydd Cod sy'n disgrifio gallu yn y Gymraeg yn seiliedig ar chwe lefel gyfeirio gyffredin 'Fframwaith Cyfeirio Cyffredin Ewrop ar gyfer Ieithoedd' (CEFR) yn cyfrannu at ddealltwriaeth plant a phobl ifanc o'r deilliannau ieithyddol disgwylidig ar bob cam o'r daith tuag at ddysgu Cymraeg. Pan fyddant yn ymuno â'r farchnad lafur, bydd y Cod hwn yn galluogi pob dysgwr i ddiffinio ei sgiliau i gyflogwyr, ni waeth ble mae'r cyflogwr na beth yw ei gyd-destun diwylliannol-ieithyddol. Yn yr un modd, bydd cyflogwyr mewn sefyllfa well i ddeall lefel gallu ymgeisydd yn yr iaith drwy ddefnyddio lefelau cyfeirio cyffredin, sy'n cyd-fynd ag arferion gorau rhyngwladol. O ganlyniad, gallai hyn leihau'r risg y bydd cyflogwyr yn defnyddio barn oddrychol, a allai fod yn rhagfarnlyd neu'n ystrydebol, am alluoedd ieithyddol ymgeisydd. Er enghraifft, tybir weithiau na all Cymry Du siarad Cymraeg (gweler BBC, 2020; 2020b).

Gall Cod i bennu dull safonol o ddisgrifio gallu yn y Gymraeg gefnogi plant a phobl ifanc i gynnal a datblygu eu sgiliau Cymraeg ac elwa ar fanteision dwyieithrwydd pan fyddant yn oedolion.

Roedd ymatebwyr i'r ymgynghoriad ar y papur gwyn hefyd o'r farn y byddai cael un fframwaith, fel yr un hwn, yn rhoi dealltwriaeth gyffredinol a mwy o eglurder i rieni a disgyblion ynghylch y deilliannau ieithyddol tebygol ar gyfer dysgwyr ym mhob categori iaith ysgol.

RHAN 3: Addysg Gymraeg

Catégorieiddio'r addysg Gymraeg a ddarperir gan ysgolion; cynlluniau cyflawni addysg Gymraeg; a darpariaeth trochi hwyr

Bydd system statudol ar gyfer catégorieiddio ysgolion yn seiliedig ar faint o addysg Gymraeg a ddarperir, ynghyd â chynyddu a gwella darpariaeth Gymraeg, yn arwain at ehangu mynediad plant a phobl ifanc at addysg Gymraeg ble bynnag y maent yn byw. Bydd y broses hon hefyd yn rhoi eglurder i rieni/gwarcheidwaid ynglŷn â'r ddarpariaeth iaith yn eu hysgol a'r deilliannau ieithyddol disgwylidig yn Gymraeg i ddysgwyr.

Nododd ymatebwyr i'r ymgynghoriad ar y papur gwyn y byddai system statudol ar gyfer catégorieiddio ysgolion yn seiliedig ar faint o addysg Gymraeg a ddarperir yn golygu y gellid diffinio'r ddarpariaeth yn gywir a'i monitro'n rheolaidd, a byddai'n creu sylfaen ar gyfer cynnydd yn unol â thargedau *Cymraeg 2050*. Hefyd, cydnabu sefydliadau a ymatebodd i'r ymgynghoriad ar y papur gwyn y byddai'r broses catégorieiddio o fudd i rieni/gwarcheidwaid a disgyblion yn y pen draw.

“Bydd creu system catégorieiddio ar gyfer ysgolion a gynhelir yn ôl categori iaith yn egluro cynnig cwricwlaidd ysgolion, gan ei gwneud yn haws i rieni a gofalwyr wneud dewisiadau ar sail gwybodaeth.”

Drwy sicrhau eglurder o ran darpariaeth iaith ym mhob categori, bydd ysgolion mewn sefyllfa well i gynllunio a datblygu eu darpariaeth a'u gweithlu dros amser. Yn wir, roedd nifer o ymatebwyr i'r ymgynghoriad ar y papur gwyn o'r farn y byddai diffinio disgrifiadau'r categorïau mewn rheoliadau yn sicrhau gwell cysondeb mewn ysgolion ac yn atgyfnerthu'r angen i ysgolion gynllunio ar gyfer anghenion dysgu proffesiynol eu gweithlu. Felly, er mai proses sy'n ymwneud â chynllunio addysg ydyw yn bennaf, bydd catégorieiddio yn

cyflwyno'r newidiadau sydd eu hangen i effeithio ar brofiad plant yn unol â bwriad y Bil, drwy gynyddu a gwella addysg Gymraeg mewn ysgolion dros amser.

Rhoddir dyletswyddau ar weinidogion Cymru i nodi faint o addysg Gymraeg a ddarperir ym mhob categori iaith, gan gynnwys yr addysg Gymraeg ofynnol a ddarperir. Y ddarpariaeth ofynnol ar gyfer y categori "Prif Iaith – Saesneg, rhannol Gymraeg" yw 10%. Gall cynyddu faint o addysg Gymraeg a ddarperir o'r sylfaen isaf i'r ddarpariaeth ofynnol o 10% yn yr ysgolion hyn gael effaith ar rai dysgwyr. Yn gyffredinol, ystyriwn y bydd yr effaith yn gadarnhaol gan y bydd yn helpu, ochr yn ochr â'r darpariaethau ynghylch y nodau dysgu Cymraeg ar gyfer pob categori iaith a chynlluniau cyflawni addysg Gymraeg ysgolion, i sicrhau y bydd dysgwyr ym mhob ysgol yn cael y cyfle i ddod yn siaradwyr Cymraeg hyderus ac annibynnol. Gallai'r effeithiau negyddol posibl gynnwys y gallai cynyddu'r ddarpariaeth addysg Gymraeg olygu lleihau faint o amser sydd ar gael ar amserlen yr ysgol ar gyfer elfennau eraill o'r cwricwlwm. Mae'r ddarpariaeth Gymraeg ofynnol o 10% yn gyfystyr ag oddeutu 2.5 awr yr wythnos ar gyfartaledd. Mewn ysgolion "Prif Iaith – Saesneg, rhannol Gymraeg", mae'n debygol y byddai'r gofyniad hwn yn cael ei gyflawni gan wersi Cymraeg yn bennaf. Bydd Llywodraeth Cymru hefyd yn cyhoeddi canllawiau ynglŷn ag ehangu'r ddarpariaeth addysg Gymraeg, a sut i wneud hynny'n briodol. Bydd y canllawiau hefyd yn trafod sut a phryd i ehangu darpariaeth yn briodol mewn perthynas ag amrywiaeth o bynciau/meysydd. O ganlyniad, ystyrir mai risg isel yw hon, sydd ag effaith isel y gellir ei lliniaru.

RHAN 4: Cynllunio Addysg Gymraeg a Dysgu Cymraeg

Fframwaith Cenedlaethol ar Addysg Gymraeg a Dysgu Cymraeg

Bydd y Fframwaith Cenedlaethol yn helpu i sicrhau bod darpariaeth dysgu Cymraeg ac addysg Gymraeg gydol oes yn cael eu datblygu a'u gwella. Yn ogystal â nodi'r camau y bydd gweinidogion Cymru yn eu cymryd i gynyddu a gwella'r addysg Gymraeg a ddarperir mewn ysgolion, bydd y Fframwaith Cenedlaethol yn nodi'r camau y bydd gweinidogion Cymru yn eu cymryd i roi cyfleoedd i bobl yng Nghymru o bob oed ddysgu Cymraeg, gan gynnwys drwy wasanaethau gofal plant i'r rhai sydd dan oedran ysgol gorfodol, drwy addysg feithrin, drwy addysg drydyddol, yn y gweithle ac yn y gymuned. Disgwylir i'r camau hyn gael effaith gadarnhaol ar blant ar bob cam o'u taith gofal plant ac addysg. Hefyd, rhaid i'r Fframwaith Cenedlaethol asesu nifer yr ymarferwyr addysg sydd eu hangen ym mhob awdurdod lleol er mwyn cyflawni'r targedau y bydd yn eu rhoi i awdurdodau lleol mewn perthynas ag addysg Gymraeg mewn ysgolion. Bydd hyn yn helpu i sicrhau y gall pob ardal yng Nghymru ddatblygu a gwella ei chapsiti i ddarparu addysg Gymraeg. Yn ei dro, bydd hyn yn gwella mynediad at gyfleoedd i bob dysgwr ddysgu Cymraeg, ac yn darparu mwy o'r cyfleoedd hyn.

Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg Lleol

Priif effaith y darpariaethau hyn fydd gwella prosesau cynllunio addysg, gan gynyddu a gwella'r ddarpariaeth addysg Gymraeg i bob disgybl dros amser. Bydd CSCAau yn helpu i ehangu mynediad disgyblion ledled Cymru at addysg cyfrwng Cymraeg, ble bynnag y maent yn byw, a chynyddu nifer y disgyblion sy'n datblygu sgiliau Cymraeg. Mae hyn yn cynnwys darpariaeth ar gyfer anghenion dysgu ychwanegol (ADY) yn unol â'r dyletswyddau a nodir yn Neddf Anghenion Dysgu Ychwanegol a'r Tribiwnlys Addysg (Cymru) 2018 (ceir rhagor o fanylion am ADY isod). Yr effaith ar blant felly fydd cael mwy o fynediad at well addysg Gymraeg mewn ysgolion dros amser.

Bydd y darpariaethau hyn hefyd yn galluogi gwaith cynllunio mwy effeithiol ac ymatebol mewn perthynas â grwpiau o ddysgwyr nad ydynt wedi cael eu cynrychioli'n ddigonol mewn addysg cyfrwng Cymraeg. Mae Llywodraeth Cymru o'r farn y bydd cynllunwyr addysg yn cael cyfleoedd i feithrin, dros amser, ddealltwriaeth well o ofynion cymorth a dysgu pob dysgwr sy'n byw yn eu hardal.

Bydd gosod dyletswyddau ar awdurdodau lleol i gynnwys camau yn eu CSCAau i hybu addysg cyfrwng Cymraeg yn gwella dealltwriaeth o fanteision addysg cyfrwng Cymraeg. Mae'r Gymraeg yn iaith leiafrifol ac, fel y cyfryw, mae angen cymryd camau ychwanegol i esbonio addysg cyfrwng Cymraeg i rieni nad ydynt yn siarad Cymraeg, neu nad ydynt yn gyfarwydd â chyd-destun diwylliannol-ieithyddol neu addysgol Cymru. Er y bydd yn fuddiol i amrywiaeth o bobl, mae Llywodraeth Cymru o'r farn y bydd y ddarpariaeth hon yn cael effaith benodol ar bobl sydd â llai o ddealltwriaeth o'r cyd-destun diwylliannol-ieithyddol yng Nghymru, neu nad ydynt o bosibl yn ymwybodol y gall plant o deuluoedd nad ydynt yn siarad Cymraeg hefyd fynd i ysgolion cyfrwng Cymraeg.

Pwysleisiodd yr ymatebwyr i'r ymgynghoriad ar y papur gwyn y gallai rhoi dyletswydd ar awdurdodau lleol i hyrwyddo addysg cyfrwng Cymraeg helpu i roi mwy o eglurder a gwybodaeth i rieni mewn perthynas â chategorïau iaith ysgolion yn eu hardal, a deilliannau ieithyddol disgwylidig dysgwyr. Drwy roi mandad ffurfiol ar waith, gallai rhieni gael gwybodaeth fwy cynhwysfawr am yr opsiynau sydd ar gael iddynt o ran addysg cyfrwng Cymraeg. Yn ôl rhai ymatebwyr i'r ymgynghoriad ar y papur gwyn, gallai hyn rymuso rhieni i wneud penderfyniadau mwy gwybodus ynghylch addysg eu plant. Nododd ymchwil ansoddol mewn perthynas â gofal plant ac addysg gynnar y gall rhieni a oedd yn teimlo nad oeddent yn gallu defnyddio addysg a gofal plant cyfrwng Cymraeg neu ddwyieithog gael eu hannog i wneud hynny pe baent yn fwy ymwybodol o leoliadau cyfrwng Cymraeg yn yr awdurdod lleol (Llywodraeth Cymru, 2021a: 52).

At hynny, bydd darparu a hyrwyddo addysg trochi hwyr yn Gymraeg yn ehangu mynediad at y Gymraeg i blant a phobl ifanc yng Nghymru sy'n dymuno cael mynediad at addysg cyfrwng Cymraeg ar wahanol bwyntiau mynediad. Bydd y ddarpariaeth hon yn galluogi pob plentyn a pherson ifanc i fanteisio ar addysg cyfrwng Cymraeg, ac yn sicrhau y bydd y cymorth angenrheidiol ar gael iddynt os byddant yn dewis gwneud hynny.

RHAN 5: Yr Athrofa Dysgu Cymraeg Genedlaethol

Sefydlu corff statudol newydd: yr Athrofa Dysgu Cymraeg Genedlaethol.

Bydd sefydlu corff statudol newydd, yr Athrofa Dysgu Cymraeg Genedlaethol, yn hwyluso ac yn cefnogi pobl o bob oedran i ddysgu Cymraeg a datblygu eu sgiliau Cymraeg.

Yn ogystal â chefnogi oedolion i ddysgu Cymraeg, bydd yr Athrofa hefyd yn allweddol wrth gefnogi ysgolion, dysgwyr a rhieni/gwarcheidwaid unwaith y caiff ei sefydlu. Yn benodol, gallai adeiladu ar brofiad a hanes y Ganolfan Dysgu Cymraeg Genedlaethol o ddatblygu cyrsiau a dysgu Cymraeg i oedolion nad Saesneg yw eu hiaith gyntaf. Bydd hyn yn cefnogi ysgolion a chynllunwyr addysg ymhellach ac yn eu galluogi i ddatblygu darpariaeth ymatebol ac effeithiol, gan gynnwys plant o gefndiroedd ieithyddol amrywiol, gan helpu i ehangu mynediad at y Gymraeg.

Drwy hyfforddiant iaith arbenigol i weithwyr addysg proffesiynol; cydweithio â rhanddeiliaid i ddatblygu adnoddau i gefnogi dysgu ac addysgu'r Gymraeg; a gweithredu fel siop un stop ar gyfer cefnogi pob agwedd ar ddysgu Cymraeg, bydd yr Athrofa yn helpu pob ysgol

i ateb yr heriau sy'n gysylltiedig â chynyddu'r ddarpariaeth addysg Gymraeg ac ansawdd y ddarpariaeth honno, a fydd o fudd i bob dysgwr yng Nghymru yn y pen draw.

Effeithiau posibl mewn perthynas ag anghenion dysgu ychwanegol

Mae Llywodraeth Cymru yn cydnabod yr heriau sy'n gysylltiedig â darpariaeth ddysgu ychwanegol (DDdY) drwy gyfrwng y Gymraeg, a chyfeiriwyd at y mater hwn gan nifer o ymatebwyr i'r ymgynghoriad ar y papur gwyn. Yn eu papur polisi 'Y Gymraeg yn y Gyfundrefn Anghenion Dysgu Ychwanegol', nododd Comisiynydd y Gymraeg a Chomisiynydd Plant Cymru na all sawl awdurdod lleol bennu a yw anghenion yn cael eu diwallu, a nododd y rhan fwyaf o awdurdodau lleol na allant gynnig darpariaeth drwy gyfrwng y Gymraeg ar gyfer llawer o anghenion dysgu ychwanegol. Yn yr achosion hyn, mae'n rhaid i rai dysgwyr gael cymorth yn Saesneg, neu ddewis addysg cyfrwng Saesneg o'r dechrau, gan wybod nad yw DDdY cyfrwng Cymraeg yn ddigonol. Mae'r adroddiad yn nodi bod dwy her allweddol i ddarparu cymorth ADY digonol drwy gyfrwng y Gymraeg: diffyg gweithlu arbenigol sydd â'r sgiliau iaith ac anhawster wrth gynnig darpariaeth arbenigol pan fydd y niferoedd sy'n debygol o fanteisio ar y ddarpariaeth yn gymharol isel (gweler papur Comisiynydd y Gymraeg a Chomisiynydd Plant Cymru. 2023).

Yn adroddiad cwmpasu Llywodraeth Cymru i lywio'r dull o werthuso'r system ADY, nodwyd yr heriau canlynol:

"I grynhoi, ar sail y dystiolaeth a adolygwyd, mae heriau amlwg i wireddu'r nod craidd o greu system ADY ddwyieithog. Mae'r heriau hyn yn cynnwys gwendidau mewn cynllunio strategol i gefnogi a datblygu DDdY cyfrwng Cymraeg, adnoddau Cymraeg cyfyngedig, a phrinder staff cymwys sy'n gallu cefnogi dysgwyr ADY drwy gyfrwng y Gymraeg. Bydd angen i'r gwerthusiad ymchwilio i sut yr eir i'r afael â'r materion hyn ac a yw'r system ADY yn cael ei gweithredu'n effeithiol mewn lleoliadau cyfrwng Cymraeg" (Llywodraeth Cymru, 2023a: 82).

Gyda chynnydd yn nifer y myfyrwyr sy'n mynychu addysg cyfrwng Cymraeg, mae'r galw am wasanaethau addysg arbenigol neu adnoddau drwy gyfrwng y Gymraeg yn debygol o gynyddu. Os nad ymdrinnir ag ef, mae'n bosibl y gallai rhai plant a phobl ifanc ag ADY, barhau i'w chael hi'n anodd cael gafael ar wasanaethau addysg arbenigol. Mae'n bosibl hefyd na fydd rhai plant ag ADY yn elwa'n llawn o fynediad ehangach at addysg cyfrwng Cymraeg os gwneir dewis i gael mynediad at addysg cyfrwng Saesneg oherwydd DDdY cyfrwng Cymraeg annigonol. Wrth i ysgolion 'Prif Iaith – Saesneg, rhannol Gymraeg' ddatblygu eu haddysg Gymraeg, a chynyddu'r addysg a gynigir drwy gyfrwng y Gymraeg, gall fod heriau ychwanegol i rai myfyrwyr ag ADY sy'n gysylltiedig â gwersi pwnc ehangach a allai gael eu cynnal yn Gymraeg, neu gynydd yn y gwersi Cymraeg (pwnc) os bydd yn arwain at leihad mewn addysgu elfennau eraill o'r cwricwlwm.

Mesurau lliniaru

Mae cynlluniau eisoes ar waith i gynyddu DDdY drwy gyfrwng y Gymraeg. Mae'r Cod ADY yn cynnwys gofynion a chanllawiau i ysgolion, sefydliadau addysg bellach, awdurdodau lleol, cyrff y GIG ac eraill mewn perthynas â'r system ADY. Un o egwyddorion craidd y Cod ADY yw creu system ddwyieithog:

"(e) System ddwyieithog lle cymerir pob cam rhesymol i gyflwyno DDdY yn y Gymraeg i blant a phobl ifanc sydd angen cefnogaeth drwy'r Gymraeg, gan

ganiatáu ar gyfer cynyddu DDdY drwy'r Gymraeg dros amser" (Llywodraeth Cymru, 2021b: 37).

Mae 'Cynllun y gweithlu Cymraeg mewn addysg' hefyd yn nodi nifer o gamau gweithredu y bwriedir iddynt feithrin gallu ac arbenigedd er mwyn cefnogi dysgwyr ag ADY (gweler Llywodraeth Cymru, 2022: 26-27). At hynny, bydd CSCAAu yn golygu y gellir cynllunio yn fwy effeithiol o ran y gweithlu a'r ddarpariaeth arbenigol sydd ei hangen i ehangu a gwella addysg cyfrwng Cymraeg. Mae'n ofynnol eisoes i awdurdodau lleol ddefnyddio canfyddiadau eu hadolygiadau o dan adran 63 o Ddeddf Anghenion Dysgu Ychwanegol a'r Tribiwnlys Addysg (Cymru) 2018 i wella darpariaeth Gymraeg ar gyfer pobl ag ADY ac ar gyfer cynllunio'r gweithlu o fewn y sector ADY. Bydd hyn yn parhau i gael ei fonitro'n flynyddol drwy'r CSCAAu.

Mae Llywodraeth Cymru hefyd yn cydnabod y gall y cynnydd tebygol mewn galw am DDdY drwy gyfrwng y Gymraeg o ganlyniad i'r Bil helpu i liniaru rhai heriau allweddol sy'n wynebu cynllunwyr ac ysgolion ar hyn o bryd. Ar hyn o bryd;

"mae awdurdodau lleol yn...methu â gweld atebion hawdd o ystyried cyfyngiadau adnoddau ac arian, a'r angen i ddarparu cefnogaeth ADY mewn ffordd sy'n ymateb i anghenion y mwyafrif" (Comisiynydd y Gymraeg a Chomisiynydd Plant Cymru, 2023).

Gan fod y galw am ddarpariaeth yn debygol o gynyddu, ochr yn ochr ag ymdrechion mwy strategol a bwriadol i gynllunio a chynyddu nifer yr ymarferwyr a all addysgu drwy gyfrwng y Gymraeg, gallai'r Bil wneud DDdY cyfrwng Cymraeg yn fwy costeffeithiol.

Mae Deddf Anghenion Dysgu Ychwanegol a'r Tribiwnlys Addysg (Cymru) 2018 hefyd yn nodi'r rhwymedigaeth statudol sydd ar weinidogion Cymru i adolygu digonolrwydd DDdY yn Gymraeg ac adrodd ar hyn. Rhaid cyhoeddi'r adroddiad cyntaf ar ganlyniad yr adolygiad cyn 1 Medi, bum mlynedd ar ôl i'r Ddeddf ddod i rym (sef 1 Medi 2026). Mae Llywodraeth Cymru wedi sefydlu grŵp llywio gweithredu ADY cyfrwng Cymraeg i gynghori ar argymhellion i wella mynediad at ddarpariaeth cyfrwng Cymraeg a datblygu sylfaen dystiolaeth ar gyfer yr adolygiad. Mae arweinydd gweithredu ADY cenedlaethol penodol ar gyfer yr iaith Gymraeg hefyd wedi'i recriwtio, y mae ei rôl yn cynnwys ystyried argaeledd darpariaeth ledled Cymru a gweithio i ddatblygu a gwella mynediad at, ac ansawdd, darpariaeth ac adnoddau cyfrwng Cymraeg. Rhaid i'r gweinidogion gyhoeddi adroddiadau dilynol cyn 1 Medi bob pum mlynedd ar ôl yr adroddiad cyntaf. Mae hyn yn cyflwyno cyfle pellach i ystyried digonolrwydd DDdY cyfrwng Cymraeg a mynd i'r afael â hyn. Mae'r adolygiad ar ôl gweithredu yn cynnig cyfle i adeiladu ar hyn, gan ystyried gweithredu ac effeithiau'r Bil mewn perthynas â DDdY cyfrwng Cymraeg.

Heriau ychwanegol posibl i ddisgyblion Du, Asiaidd ac Ethnig Leiafrifol a disgyblion sy'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim.

Yn ôl data'r CYBLD (Chwefror 2022), o blith y rhai sy'n mynychu addysg cyfrwng Cymraeg, mae 4.3% yn ddisgyblion Du, Asiaidd ac Ethnig Leiafrifol ac mae 13.5% yn gymwys i gael prydau ysgol am ddim. O'i gymharu, o blith y rhai sy'n mynychu addysg cyfrwng Saesneg, mae 15.5% yn ddisgyblion Du, Asiaidd ac Ethnig Leiafrifol ac mae 23.3% yn gymwys i gael prydau ysgol am ddim. Mae cyfyngiadau o ran y data sydd ar gael yn benodol ar iaith addysg plant a phobl ifanc Sipsiwn, Roma a Theithwyr. Fodd bynnag, credir yn yr un modd bod canran is o blant Sipsiwn, Roma a Theithwyr mewn ysgolion cyfrwng Cymraeg nag ysgolion cyfrwng Saesneg. Wrth gwrs, mae'n debygol fod

cryn amrywiaeth yn y grwpiau hyn o ddysgwyr mewn perthynas â mynediad at addysg Gymraeg, nad ydym yn ei ddeall yn llawn eto.

Mae Llywodraeth Cymru yn cydnabod yr angen i ddatblygu gwell dealltwriaeth o pam fod rhai grwpiau o ddysgwyr wedi'u tangynrychioli mewn ysgolion cyfrwng Cymraeg ac i nodi unrhyw rwystrau posibl. Mewn trafodaethau â swyddogion awdurdodau lleol mewn perthynas ag addysg cyfrwng Cymraeg, er enghraifft, mae swyddogion Llywodraeth Cymru wedi nodi y gall diffyg gwybodaeth, neu wybodaeth gamarweiniol, ynghylch addysg cyfrwng Cymraeg atal pobl rhag manteisio arni. Mae'r trafodaethau hyn yn adlewyrchu canfyddiadau ymchwil ansoddol mewn perthynas â gofal plant ac addysg gynnar, a nododd y gall rhieni a oedd yn teimlo nad oeddent yn gallu defnyddio addysg a gofal plant cyfrwng Cymraeg neu ddwyieithog ar hyn o bryd gael eu hannog i wneud hynny pe baent yn fwy ymwybodol o leoliadau cyfrwng Cymraeg yn yr awdurdod lleol (Llywodraeth Cymru, 2021: 52).

Mae Llywodraeth Cymru yn disgwyl i'r Bil olygu mwy o newid a diwygio dros gyfnod hwy o amser mewn ysgolion "Prif Iaith – Saesneg, rhannol Gymraeg", ac yn arbennig mewn ysgolion sy'n symud o'r sylfaen isaf tuag at yr isafswm oriau gofynnol (10%). Mae'n debygol mai dysgwyr yn yr ysgolion hyn fydd â'r lefel isaf o ddealltwriaeth o'r Gymraeg ac a fydd leiaf cyfarwydd â hi. Mae dysgwyr Du, Asiaidd ac Ethnig Leiafrifol a'r rhai sy'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim yn fwy tebygol o fynychu'r ysgolion hyn, ar gyfartaledd. O ganlyniad, mae'r dysgwyr hyn yn fwy tebygol ar gyfartaledd o brofi effeithiau'r cynnydd a'r gwelliant mewn addysg Gymraeg yn yr ysgolion hyn, gan gynnwys y gwell cyfleoedd ond hefyd unrhyw heriau sy'n gysylltiedig â'r posibilrwydd o gyflwyno gwersi pynciau ehangach yn Gymraeg, neu gynydd mewn gwersi Cymraeg (fel pwnc) os bydd hyn yn arwain at elfennau eraill o'r cwricwlwm yn cael eu haddysgu lai. Roedd yr ymatebion i ymgynghoriad Tîm Cymru Ifanc Plant yng Nghymru yn cynnwys pryderon na ddylai addysgu Cymraeg gael blaenoriaeth dros addysgu pynciau allweddol megis Mathemateg, Gwyddoniaeth a Saesneg ac na ddylai leihau ansawdd yr addysgu yn y pynciau hynny.

Mesurau Iliniaru

Caiff ysgolion "Prif Iaith – Saesneg, rhannol Gymraeg" sy'n symud o'r sylfaen isaf tuag at yr oriau gofynnol o 10% eu cefnogi mewn llawer o ffyrdd. Ni chaiff yr oriau gofynnol eu cyflwyno yn syth ar ôl pasio'r Bil. Bydd cyfnod o amser wrth i reoliadau gael eu datblygu, a fydd yn rhoi amser i ysgolion gynllunio'n briodol er mwyn codi eu darpariaeth Gymraeg tuag at y lefel ofynnol. At hynny, mae'r Bil hefyd yn galluogi ysgolion i wneud cais i gael eu heithrio dros dro (hyd at dair blynedd i ddechrau, gyda'r posibilrwydd o hyd at dair blynedd arall) rhag y gofyniad i ddarparu addysg Gymraeg yn unol â'u categori iaith, pan fydd angen mwy o amser arnynt i gyrraedd y lefel ofynnol statudol.

Mae risg penodol y gall addysg ehangach gael ei effeithio wrth i'r addysg Gymraeg a ddarperir gynyddu, a hynny ar draul elfennau eraill o'r cwricwlwm o bosibl. Mae'r ddarpariaeth Gymraeg ofynnol o 10% yn gyfystyr ag oddeutu 2.5 awr yr wythnos ar gyfartaledd. Mewn ysgolion "Prif Iaith Saesneg, rhannol Gymraeg", mae'n debygol y byddai'r gofyniad hwn yn cael ei gyflawni gan wersi Cymraeg yn bennaf. Bydd Llywodraeth Cymru yn cyhoeddi canllawiau ynglŷn ag ehangu'r ddarpariaeth addysg Gymraeg, a sut i wneud hynny'n briodol. Bydd y canllawiau hefyd yn trafod sut a phryd i ehangu darpariaeth

yn briodol mewn perthynas ag amrywiaeth o bynciau/meysydd. O ganlyniad, ystyrir mai risg isel yw hon, sydd ag effaith isel y gellir ei lliniaru.

Mae Llywodraeth Cymru yn ystyried bod y Bil yn gyfle i wella deilliannau ieithyddol grwpiau o ddysgwyr nad ydynt wedi'u cynrychioli'n ddigonol mewn ysgolion cyfrwng Cymraeg ar hyn o bryd, gan gynnwys dysgwyr Du, Asiaidd ac Ethnig Leiafrifol a'r rhai sy'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim – beth bynnag fo categori iaith yr ysgolion y maent yn eu mynychu. Mae Llywodraeth Cymru yn cydnabod bod angen meithrin gwell dealltwriaeth o pam fod rhai grwpiau o ddysgwyr wedi'u tangynrychioli mewn addysg cyfrwng Cymraeg ar hyn o bryd ac i gyflwyno mesurau i fynd i'r afael ag unrhyw rwystrau sy'n cael eu nodi.

Mae sicrhau bod pawb yn cael dewis addysg cyfrwng Cymraeg a manteisio arni yn flaenoriaeth i Lywodraeth Cymru. Bydd y Bil yn ei gwneud yn ofynnol i awdurdodau lleol lunio CSCAau a gwella'r ffordd y maent yn cynllunio darpariaeth addysg drwy gyfrwng y Gymraeg yn eu hardal. Bydd sicrhau mynediad at yr iaith yn rhan allweddol o CSCA pob awdurdod lleol a chaiff pob awdurdod lleol ei gyfarwyddo gan ganllawiau Llywodraeth Cymru i ystyried sut y bydd yn cynyddu cyfleoedd i bob dysgwr fanteisio ar addysg cyfrwng Cymraeg. Byddai hyn yn cynnwys grwpiau nad ydynt wedi cael eu cynrychioli'n ddigonol mewn addysg cyfrwng Cymraeg yn y gorffennol, gan gynnwys dysgwyr Du, Asiaidd ac Ethnig Leiafrifol yn ogystal â dysgwyr sy'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim.

Bydd y Bil yn sefydlu'r Athrofa Dysgu Cymraeg Genedlaethol, a fydd yn adeiladu ar brofiad y Ganolfan Dysgu Cymraeg Genedlaethol. Mae gan y Ganolfan Dysgu Cymraeg Genedlaethol brofiad o ymgysylltu â phobl o gefndiroedd amrywiol, gan gynnwys y rhai sy'n newydd i Gymru a rhai y mae eu Saesneg yn gyfyngedig. Mae'r Ganolfan Dysgu Cymraeg Genedlaethol wedi datblygu a theilwra cyrsiau ac adnoddau i helpu pobl i ddysgu Cymraeg, ac wedi llunio strategaeth er mwyn cynyddu gweithgarwch ymgysylltu â phobl Du, Asiaidd ac Ethnig Leiafrifol. Bydd yr Athrofa yn gallu adeiladu ar y profiad a'r adnoddau sydd eisoes wedi'u datblygu er mwyn cefnogi a galluogi cynllunwyr addysg ac ysgolion i nodi a goresgyn unrhyw rwystrau sy'n effeithio ar rai grwpiau o ddysgwyr, wrth ddatblygu darpariaeth ymatebol ac effeithiol i bawb.

Mae Llywodraeth Cymru wedi cyhoeddi canllawiau ar sut y gall ysgolion a lleoliadau wella cymorth i ddysgwyr o gymunedau Sipsiwn, Roma a Theithwyr (gweler Llywodraeth Cymru, 2023b). Dylai hyn gefnogi gwaith i ddatblygu darpariaeth effeithiol ac ymatebol ymhellach ar gyfer y grŵp hwn o ddysgwyr.

Bydd Llywodraeth Cymru yn monitro llwyddiant y broses o roi'r Bil ar waith yn ogystal â gwersi sy'n dod i'r amlwg gan ysgolion ac awdurdodau lleol wrth iddynt gynllunio ar gyfer darpariaethau'r Bil a'u rhoi ar waith. Bydd yr adolygiad ar ôl gweithredu yn cynnwys ystyried y ffordd y mae'r Bil wedi cynyddu mynediad at addysg cyfrwng Cymraeg i bob dysgwr yn ogystal â grwpiau heb gynrychiolaeth ddigonol, a'r agweddau ar weithredu ar lefelau cenedlaethol a lleol sydd wedi ategu'r newidiadau a nodwyd gennym. Byddai Llywodraeth Cymru yn ystyried cynnydd yng nghyfran y dysgwyr Du, Asiaidd ac Ethnig Leiafrifol, gan gynnwys dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr, a'r rhai sy'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim sy'n gallu siarad Cymraeg yn fesur o lwyddiant y Bil.

Cyfleoedd anffurfiol

Er bod y Bil yn canolbwyntio ar y system addysg statudol, mae cyfleoedd anffurfiol i ddysgu a defnyddio'r iaith yn agwedd bwysig ar ddysgu iaith. Bydd yn ofynnol i ysgolion

ddatblygu cynlluniau cyflawni, gan nodi sut y byddant yn cynyddu a/neu'n gwella eu darpariaeth Gymraeg dros gyfnod o amser. Bydd y cynlluniau cyflawni yn ei gwneud yn ofynnol i ysgolion nodi sut y byddant yn hyrwyddo ethos a diwylliant Cymraeg yn yr ysgol ac yn hyrwyddo defnydd o'r Gymraeg yn yr ysgol.

Amcanion tlodi plant

Mae Strategaeth Tlodi Plant Cymru 2024 yn nodi'r amcanion a'r blaenoriaethau hirdymor ar gyfer helpu i ddileu tlodi plant ac effeithiau gwaethaf tlodi yng Nghymru dros y degawd nesaf neu fwy. Mae'r strategaeth yn cynnwys pum amcan. Gall y darpariaethau a nodir yn y Bil hwn gyfrannu yn y ffyrdd canlynol.

Amcan 1: lleihau costau a gwneud y gorau o incwm teuluoedd

Er nad yw'r cynigion yn anelu'n uniongyrchol at leihau costau a gwneud y gorau o incwm, bydd eu heffaith anuniongyrchol yn cefnogi'r amcan hwn. Yn gyntaf, ac yn fwy uniongyrchol, wrth i ddarpariaeth cyfrwng Cymraeg gael ei datblygu ledled Cymru, bydd hyn yn lleihau'r angen i ddysgwyr deithio y tu hwnt i'w hardaloedd lleol er mwyn cael addysg cyfrwng Cymraeg. Roedd ymchwil ansoddol a gynhaliwyd gyda rhieni yn awgrymu bod gwella trafndiaeth i leoliadau cyfrwng Cymraeg ymhlith y ffactorau a fyddai'n annog rhieni i ddefnyddio darpariaeth cyfrwng Cymraeg a dwyieithog (Llywodraeth Cymru, 2021: 52).

Yn ail, gallai galluogi disgyblion i ddod yn siaradwyr Cymraeg annibynnol a hyderus, ac i ddangos eu gallu yn unol â lefelau cyfeirio cyffredin a gydnabyddir yn rhyngwladol drwy'r Cod, arwain at ystod ehangach o gyfleoedd cyflogaeth iddynt yn y dyfodol.

Amcan 2: creu llwybrau allan o dlodi fel bod plant a phobl ifanc a'u teuluoedd yn cael cyfleoedd i wireddu eu potensial

Fel y nodwyd mewn perthynas ag Amcan 1 uchod, gall sgiliau Cymraeg gwell arwain at gyfleoedd cyflogaeth lle mae'r Gymraeg yn sgil ddymunol neu angenrheidiol. Bydd hyn yn cefnogi pob plentyn i fanteisio ar lwybrau allan o dlodi drwy gyflogaeth.

Amcan 3: cefnogi llesiant plant a'u teuluoedd a gwneud yn siŵr bod gwaith ym mhob rhan o Lywodraeth Cymru yn darparu ar gyfer plant sy'n byw mewn tlodi, gan gynnwys y rheini â nodweddion gwarchoddedig, fel y gallant arfer eu hawliau a sicrhau canlyniadau gwell

Mae Llywodraeth Cymru yn rhagweld y bydd gwella eu sgiliau Cymraeg yn cynnig rhagor o gyfleoedd diwylliannol a chymdeithasol i blant a phobl ifanc. Bydd mwy o bobl yn gallu ymuno â lleoliadau cyfrwng Cymraeg ac ymgysylltu â nhw, a chymryd rhan mewn gweithgareddau cymdeithasol a diwylliannol drwy gyfrwng y Gymraeg. Bydd cael cyfle i ddod yn siaradwyr Cymraeg hyderus ac annibynnol hefyd yn helpu plant a theuluoedd sydd wedi symud i gymunedau lle mae'r rhan fwyaf o'r bobl yn siarad Cymraeg i ymgysylltu â'r cymunedau Cymraeg hynny a dod yn rhan ohonynt.

Mae'r Asesiad o'r Effaith ar Gydraddoldeb yn nodi'r effaith gadarnhaol y bydd darpariaethau'r Bil yn ei chael ar blant â nodweddion gwarchoddedig. Yn y pen draw, y nod fydd deall pam fod rhai grwpiau o ddysgwyr nad ydynt wedi cael eu cynrychioli'n ddigonol mewn addysg cyfrwng Cymraeg ac i roi mesurau ar waith i fynd i'r afael ag unrhyw rwystrau sy'n cael eu nodi ar gyfer y grwpiau hyn – sy'n cynnwys dysgwyr Du, Asiaidd ac Ethnig Leiafrifol, dysgwyr ag ADY a'r rhai sy'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim.

Amcan 4: sicrhau bod plant, pobl ifanc a'u teuluoedd yn cael eu trin ag urddas a pharch gan y bobl a'r gwasanaethau sy'n rhyngweithio â nhw ac yn eu cefnogi, a herio'r stigma sy'n gysylltiedig â thlodi

Yn y pen draw, mae'r Bil yn ceisio sicrhau bod pob dysgwr yng Nghymru yn cael y cyfle i ddod yn siaradwyr Cymraeg annibynnol a hyderus. Bydd hyn yn cynnwys, fel y nodwyd uchod, gwaith cynllunio bwriadol i feithrin dealltwriaeth well o pam fod rhai grwpiau o ddysgwyr nad ydynt wedi cael eu cynrychioli'n ddigonol mewn addysg cyfrwng Cymraeg ac i roi mesurau ar waith i fynd i'r afael ag unrhyw rwystrau sy'n cael eu nodi ar gyfer y grwpiau hyn, gan gynnwys y rhai o deuluoedd incwm isel sy'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim.

Amcan 5: sicrhau bod gwaith trawslywodraethol effeithiol ar lefel genedlaethol yn arwain at gydweithio cryf ar lefel ranbarthol a lleol

Mae'r cynigion hyn yn ceisio sicrhau bod gwaith cynllunio gwell a mwy cydgysylltiedig yn cael ei wneud ar gyfer addysg Gymraeg ar lefelau genedlaethol, awdurdod lleol ac ysgol, yn ogystal â rhwng y lefelau hyn. At hynny, mae'r Bil yn cynnig sefydlu'r Athrofa Dysgu Cymraeg Genedlaethol, a fydd yn cynnig cymorth pellach i awdurdodau lleol ac ysgolion cynllunio a darparu mwy o addysg Gymraeg ac addysg Gymraeg well.

- Sut mae eich cynnig yn gwella neu'n herio hawliau plant, fel y nodir yn erthyglau Confensiwn y Cenedloedd Unedig ar Hawliau'r Plentyn a'i Brotocolau Dewisol? Cyfeiriwch at yr [erthyglau](#) i weld pa rai sy'n berthnasol i'ch polisi eich hun.

Mae Llywodraeth Cymru yn awyddus i'r cynigion wella hawliau plant, ac yn credu y bydd y Bil yn gwneud hynny mewn perthynas ag erthyglau 2, 8, 22, 28, 29, 30 a 31. Nid yw Llywodraeth Cymru yn credu y bydd y cynigion yn newid unrhyw erthyglau.

Erthyglau neu Brotocol Dewisol y Confensiwn	Yn gwella (X)	Yn herio (X)	Esboniad
Erthygl 2 Mae'r Confensiwn yn gymwys i bawb, beth bynnag fo'i hil, crefydd, galluoedd, beth bynnag a feddylia neu a ddywed a pha fath bynnag o deulu y daw ohono.	X		Bydd y Bil yn cynyddu ac yn gwella addysg Gymraeg i bob disgybl yng Nghymru, beth bynnag fo'i hil, crefydd, galluoedd, beth bynnag a feddylia neu a ddywed a pha fath bynnag o deulu y daw ohono.
Erthygl 8 Dylai llywodraethau barchu hawl plant i enw, cenedligrwydd a chlymau teulu.	X		I rai, mae'r Gymraeg yn elfen o hunaniaeth genedlaethol. Bydd rhoi mynediad at yr iaith i bob disgybl yng Nghymru yn gwella hawl plant i'w cysyniad o genedligrwydd Cymreig.

<p>Erthygl 22</p> <p>Dylai plant sy'n dod i wlad fel ffoaduriaid gael yr un hawliau â phlant a anwyd yn y wlad honno.</p>	X		<p>Bydd y Bil yn cynyddu ac yn gwella addysg Gymraeg i bob disgybl, ni waeth beth fo cefndir dysgwyr. Bydd yn ofynnol i awdurdodau lleol sicrhau bod darpariaeth drochi Gymraeg ar gael i newydd-ddyfodiaid a hwyrddyfodiaid i addysg cyfrwng Cymraeg. Bydd hyn yn sicrhau bod dysgwyr sy'n symud i Gymru yn cael addysg cyfrwng Cymraeg. Bydd hyn yn rhoi mwy o gymorth i deuluoedd o'r fath ac yn eu galluogi i ymgysylltu â'r cymunedau y maent yn byw ynddynt a sicrhau y gall eu plant gael yr un cyfleoedd addysgol â phob dysgwr arall yng Nghymru.</p>
<p>Erthygl 28</p> <p>Mae gan blant yr hawl i addysg. Dylai disgyblaeth</p> <p>mewn ysgolion barchu urddas dynol plant. Dylai addysg gynradd fod am ddim. Dylai gwledydd cyfoethog helpu gwledydd tlotach i gyflawni hyn.</p>	X		<p>Bydd y Bil yn cynyddu ac yn gwella addysg Gymraeg. Bydd pob dysgwr yng Nghymru yn cael cyfleoedd i ddod yn siaradwyr Cymraeg hyderus ac annibynnol drwy eu haddysg.</p>
<p>Erthygl 29</p> <p>Dylai addysg ddatblygu personoliaeth a doniau pob plentyn yn gyflawn. Dylai annog plant i barchu eu rhieni, eu diwylliant nhw ac eraill, a'r amgylchedd.</p>	X		<p>Mae'r Bil yn cefnogi strategaeth <i>Cymraeg 2050</i> sy'n anelu at sicrhau miliwn o siaradwyr Cymraeg erbyn 2050. Drwy'r system addysg statudol, mae darpariaethau'r Bil yn hyrwyddo'r Gymraeg a diwylliant Cymru, ac yn annog plant i fanteisio arnynt. Mewn amser, bydd pob dysgwr yn cael y cyfle i ddod yn siaradwr Cymraeg hyderus ac annibynnol. Yn ogystal â manteision dwyieithrwydd a sgiliau Cymraeg o ran cyflogaeth, mae Llywodraeth Cymru o'r farn y bydd gwella eu sgiliau Cymraeg yn cynnig rhagor o gyfleoedd diwylliannol a chymdeithasol i blant a phobl ifanc.</p>
<p>Erthygl 30</p> <p>Mae gan blant yr hawl i ddefnyddio iaith ac arferion eu teuluoedd, p'un ai yw'r rhain yn cael eu rhannu gan</p>	X		<p>Bydd y Bil yn hyrwyddo hawliau plant a phobl ifanc i gael mynediad at y Gymraeg a diwylliant Cymru drwy hyrwyddo cyfleoedd ffurfiol ac anffurfiol i ddefnyddio'r iaith yn</p>

fwyafrif y bobl neu beidio.			unol â'u hawliau i gyfranogiad diwylliannol.
<p>Erthygl 31</p> <p>Mae gan blant yr hawl i ymlacio a chwarae, ac i ymuno mewn ystod eang o weithgareddau.</p>	X		<p>Mae'r Bil yn bwriadu i ysgolion hyrwyddo gweithgareddau anffurfiol drwy gyfrwng y Gymraeg, a fydd yn cynnwys gweithgareddau hamdden, diwylliannol a chelfyddydol.</p> <p>Bydd rhoi'r cyfle i bob disgybl gaffael sgiliau Cymraeg gwell yn cynnig rhagor o gyfleoedd diwylliannol a chymdeithasol i blant a phobl ifanc.</p>

Atodiad B - Asesiad o'r Effaith ar Gydraddoldeb

Sut y bydd y cynnig yn hyrwyddo cydraddoldeb?

Egwyddor a nodau'r Bil

Mae Bil y Gymraeg ac Addysg (Cymru) yn cyflwyno nifer o ddarpariaethau sy'n ymwneud yn bennaf â chynllunio addysg Gymraeg ledled Cymru, darparu adnoddau ar ei chyfer a chefnogi'r gwaith o'i datblygu. Bydd effaith ar addysg plant a phobl ifanc o ganlyniad i'r newidiadau i brosesau cynllunio, adnoddau a chymorth ysgolion, a fydd yn datblygu dros gyfnod estynedig o amser. Bydd mwy o ddysgwyr, gan gynnwys dysgwyr nad ydynt wedi cael eu cynrychioli'n ddigonol mewn addysg cyfrwng Gymraeg yn y gorffennol, yn cael y cyfle i ddod yn siaradwyr Gymraeg annibynnol a hyderus. Bwriedir felly i'r Bil hyrwyddo cydraddoldeb ac, yn benodol, gyfle a mynediad cyfartal at addysg Gymraeg.

Bydd y Bil yn ehangu mynediad at y Gymraeg ac yn sicrhau, mewn amser, y gall pob disgybl ddysgu'r iaith a dod yn siaradwyr annibynnol, o leiaf. Fodd bynnag, mae rhoi'r Bil ar waith hefyd yn cynnig cyfle i ystyried darpariaeth Gymraeg i unigolion anabl ymhellach ac mewn perthynas â'r agenda wrth-hiliaeth yn arbennig. Mae darpariaethau'r Bil yn creu cyfleoedd i gynllunio'n bwrpasol er mwyn sicrhau bod y Gymraeg yn gynhwysol i bawb. Mae rhanddeiliaid allweddol wedi cydnabod y cyfle hwn:

“Mae'r Bil hwn yn estyn cyfle gwirioneddol i wneud y Gymraeg yn iaith i bawb gan fod y system addysg yn chwarae'r rhan flaenllaw o ddysgu'r Gymraeg i blant ar draws Cymru, beth bynnag eu hil a'u hethnigrwydd.” (ymateb i'r ymgynghoriad ar y papur gwyn, Mudiad Meithrin)

Elfennau penodol o'r Bil

Drwy wneud y targed o filiwn o siaradwyr erbyn 2050 yn darged statudol a gwneud darpariaeth ar gyfer nodau dysgu Cymraeg i ysgolion, mae'r Bil yn ceisio sicrhau bod pob dysgwr yng Nghymru, ni waeth beth fo'r ddaearyddiaeth neu'r cyd-destun diwylliannol-ieithyddol lleol, yn rhan o'r genhadaeth genedlaethol i gynyddu nifer y siaradwyr Cymraeg i filiwn erbyn 2050 ac yn cael ei gefnogi i gyfrannu at y genhadaeth hon.

Bydd Cod yn sefydlu dull safonol ar gyfer disgrifio gallu yn y Gymraeg. Pan fyddant yn ymuno â'r farchnad lafur, bydd y lefelau cyfeirio cyffredin yn galluogi pob dysgwr i gyfleu a diffinio ei sgiliau i gyflogwyr yn well, ni waeth ble mae'r cyflogwr na beth yw ei gyd-destun diwylliannol-ieithyddol. Yn yr un modd, bydd cyflogwyr mewn sefyllfa well i ddeall lefel gallu ymgeisydd yn yr iaith drwy ddefnyddio lefelau cyfeirio cyffredin, sy'n cyd-fynd ag arferion gorau rhyngwladol. O ganlyniad, gallai hyn leihau'r risg y bydd cyflogwyr yn defnyddio barn oddrychol, a allai fod yn rhagfarnllyd neu'n ystrydebol, am alluoedd ieithyddol ymgeisydd. Er enghraifft, tybir weithiau na all Cymry Du siarad Cymraeg (gweler BBC, 2020; 2020b).

Roedd ymatebwyr i'r ymgynghoriad ar y papur gwyn o'r farn y byddai cael un continwmm Cymraeg fel hyn yn rhoi dealltwriaeth gyffredinol a mwy o eglurder i rieni a disgyblion ynghylch y nodau dysgu Cymraeg ar gyfer dysgwyr ym mhob categori iaith ysgol. Roedd cyfran y sefydliadau a ymatebodd i'r ymgynghoriad ar y papur gwyn a oedd yn cytuno â'r egwyddor o gyflwyno continwmm sgiliau Cymraeg yn 93%, ac nid oedd unrhyw sefydliadau yn anghytuno. Credwyd y byddai continwmm sgiliau Cymraeg yn darparu

fframwaith cyffredin i gefnogi cyflogwyr yn ystod prosesau recriwtio i asesu a chyfleu'r sgiliau Cymraeg sy'n ofynnol mewn rolau unigol.

“Gall continwwm o'r fath fod yn fframwaith cynllunio a mesur i'r sector addysg o'r bôn i'r brig, ac ymhellach na hynny yn y byd gwaith a chyflogaeth.” (Ymateb i'r ymgynghoriad ar y papur gwyn, Comisiynydd y Gymraeg)

Mewn perthynas â **chategoreiddio iaith ysgolion**, mae Llywodraeth Cymru yn ceisio sicrhau eglurder o ran faint o addysg Gymraeg a ddarperir mewn ysgolion ym mhob categori iaith. Bydd chategoreiddio yn rhoi eglurder i rieni/gwarcheidwaid a dysgwyr ynglŷn â'r ddarpariaeth iaith yn eu hysgol a'r nodau dysgu Cymraeg. Roedd nifer o ymatebwyr i'r ymgynghoriad ar y papur gwyn yn cytuno'n gryf y byddai rhoi statws statudol i'r system chategoreiddio ysgolion yn ôl y ddarpariaeth addysg Gymraeg yn creu sylfaen gryfach. Roedd yr ymatebwyr hyn hefyd o'r farn y byddai disgrifiadau'r categorïau yn helpu i sicrhau mwy o gysondeb rhwng ysgolion. At hynny, roedd ymatebwyr yn teimlo y byddai chategoreiddio yn atgyfnerthu'r angen i ysgolion gynllunio ar gyfer anghenion dysgu proffesiynol eu gweithlu ac, yn ei dro, ysgogi'r newid sydd ei angen ym mhob ysgol er mwyn sicrhau y gall pob dysgwr fanteisio ar addysg Gymraeg a chyfleoedd i ddod yn siaradwyr annibynnol dros amser.

Bydd darpariaethau sy'n ymwneud â **Chynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg** (CSCAau) yn darparu ar gyfer gwaith cynllunio mwy effeithiol ac ymatebol mewn perthynas â grwpiau lleiafrifol. Mae Llywodraeth Cymru o'r farn y bydd cynllunwyr addysg yn cael cyfleoedd dros amser i feithrin dealltwriaeth well o ofynion cymorth a dysgu pob dysgwr sy'n byw yn eu hardal. Hefyd, nododd ymatebwyr i'r ymgynghoriad ar y papur gwyn eu bod yn credu y byddai'r cynnig y byddai gweinidogion Cymru yn pennu targedau lleol i bob awdurdod lleol, sy'n cysylltu â thargedau cenedlaethol drwy'r Fframwaith Cenedlaethol, yn ffordd o bennu nodau priodol, heriol a chyflawnadwy i awdurdodau lleol gwahanol. Yn ei dro, byddai hyn yn golygu y byddai prosesau cynllunio addysg yn adlewyrchu cyd-destunau ieithyddol gwahanol ac ystyriaethau demograffig gwahanol ledled Cymru. Bydd y cymorth a gynigir i gynllunwyr addysg yn golygu y bydd modd cynllunio a darparu addysg Gymraeg mewn ffordd fwy ymatebol, gan arwain at ddeilliannau ieithyddol gwell i ddysgwyr.

Bydd gosod **dyletswyddau ar awdurdodau lleol i hyrwyddo addysg cyfrwng Cymraeg yn rhagweithiol** yn gwella dealltwriaeth o fanteision addysg cyfrwng Cymraeg ac yn egluro'r nodau dysgu Cymraeg. Mae'r Gymraeg yn iaith leiafrifol ac, fel y cyfryw, mae angen cymryd camau ychwanegol i esbonio addysg cyfrwng Cymraeg i rieni nad ydynt yn siarad Cymraeg, neu nad ydynt yn gyfarwydd â chyd-destun diwylliannol-ieithyddol neu addysgol Cymru. Bydd pawb yn cael budd o gael gwell gwybodaeth am gyd-destun ieithyddol Cymru ac, o ganlyniad, byddant mewn sefyllfa well i wneud penderfyniadau ynghylch addysg eu plant. Fodd bynnag, mae Llywodraeth Cymru o'r farn y bydd y cynnig yn cael effaith benodol ar bobl sydd â llai o ddealltwriaeth o'r cyd-destun diwylliannol-ieithyddol yng Nghymru ac sy'n llai cyfarwydd ag ef, neu'r rhai nad ydynt yn ymwybodol y gall plant o deuluoedd nad ydynt yn siarad Cymraeg hefyd fynd i ysgolion cyfrwng Cymraeg. Ymhlith eraill, gallai hyn fod o fudd i rai grwpiau yn arbennig, gan gynnwys pobl sydd wedi symud i Gymru, a dysgwyr Du, Asiaidd ac Ethnig Leiafrifol, nad ydynt wedi cael eu cynrychioli'n ddigonol mewn addysg cyfrwng Cymraeg yn y gorffennol.

Pwysleisiodd ymatebwyr i'r ymgynghoriad ar y papur gwyn y gallai rhoi dyletswydd ar awdurdodau lleol i hyrwyddo addysg cyfrwng Cymraeg helpu i roi mwy o eglurder a gwybodaeth i rieni o ran y ddarpariaeth mewn ysgolion a'r nodau dysgu Cymraeg. Drwy roi mandad ffurfiol ar waith, roedd ymatebwyr yn teimlo y gallai rhieni gael gwybodaeth fwy cynhwysfawr am yr opsiynau sydd ar gael iddynt o ran addysg cyfrwng Cymraeg. Yn ôl rhai ymatebwyr, gallai hyn rymuso rhieni i wneud penderfyniadau ar sail gwybodaeth ynghylch addysg eu plant. Hefyd, nododd ymchwil ansoddol mewn perthynas â gofal plant ac addysg gynnar y gallai rhieni a oedd yn teimlo nad oeddent yn gallu defnyddio addysg a gofal plant cyfrwng Cymraeg neu ddwyieithog ar hyn o bryd gael eu hannog i wneud hynny pe baent yn fwy ymwybodol o leoliadau cyfrwng Cymraeg yn yr awdurdod lleol (Llywodraeth Cymru, 2021a: 52).

Mae'r Bil yn ei gwneud yn ofynnol i awdurdodau lleol sicrhau bod addysg drochi Gymraeg ar gael i newydd-ddyfodiaid a hwyrddyfodiaid i addysg cyfrwng Cymraeg yn ogystal ag annog y galw amdani a darparu gwybodaeth a chynghor ynglŷn â'i hargaeledd. Bydd y ddarpariaeth hon yn ehangu mynediad at addysg cyfrwng Cymraeg ac yn sicrhau bod y cymorth angenrheidiol ar gael i'r rhai sy'n dewis ymuno ar bwyntiau mynediad amrywiol. Mae hyn hefyd yn arbennig o berthnasol i deuluoedd sy'n symud i Gymru. Bydd yn rhoi mwy o gymorth iddynt ac yn galluogi teuluoedd o'r fath i ymgysylltu â'r cymunedau y maent yn byw ynddynt, gan sicrhau, ar yr un pryd, y gall eu plant gael yr un cyfleoedd addysgol â phob dysgwr arall yng Nghymru.

Bydd y Bil yn sefydlu corff statudol newydd, yr **Athrofa Dysgu Cymraeg Genedlaethol**, a fydd yn hwyluso ac yn cefnogi pobl o bob oedran i ddysgu Cymraeg a datblygu eu sgiliau Cymraeg. Bydd yr Athrofa yn allweddol wrth gefnogi ysgolion, dysgwyr a rhieni/gwarcheidwaid wrth i'r Bil gael ei roi ar waith. Bydd hyn yn allweddol i wireddu amcanion y Bil. Ymhlith pethau eraill, disgwylir y bydd yr Athrofa yn ymgymryd â'r dyletswyddau a gaiff eu cyflawni gan y Ganolfan Dysgu Cymraeg Genedlaethol ar hyn o bryd. Cafodd y Ganolfan ei chanmol yn [adolygiad Estyn](#) o'r Ganolfan ac mewn [Adroddiad Adolygiad Cyflym](#) yn 2021, rhoddwyd canmoliaeth arbennig i'w harweinyddiaeth. Argymhellodd yr adolygiad cyntaf y dylai'r Ganolfan rannu'r arbenigedd o ran caffael a dysgu'r iaith ag ysgolion.

Mae'r Ganolfan Dysgu Cymraeg Genedlaethol wedi llunio strategaeth er mwyn ymgysylltu mwy â phobl Ddu, Asiaidd ac Ethnig Leiafrifol gyda'r nod o sicrhau eu bod yn cael digon o gyfleoedd, a chyfleoedd addas, i ddysgu Cymraeg. Mae gan y Ganolfan brofiad o ymgysylltu â phobl sydd wedi symud i Gymru ac sy'n newydd i'r wlad hefyd, a'r rhai y mae eu Saesneg yn gyfyngedig. Er enghraifft, mae'r Ganolfan wedi datblygu cyrsiau ac adnoddau yn ddiweddar i helpu pobl i ddysgu Cymraeg drwy gyfrwng Wcreineg, Cantoneg, Arabeg Syria, Ffarsi a Pashto. At hynny, mewn partneriaeth â'r Groes Goch, mae'r Ganolfan wedi mireinio a datblygu ei chymorth i ffoaduriaid a cheiswyr lloches drwy ddatblygu gwersi wyneb yn wyneb mewn lleoliadau priodol.

Bydd yr Athrofa yn gallu adeiladu ar brofiad a hanes y Ganolfan o ddatblygu cyrsiau a dysgu Cymraeg i bobl nad Saesneg yw eu hiaith gyntaf – er bod hyn yn y sector ôl-16 yn unig ar hyn o bryd – er mwyn cefnogi ysgolion a chynllunwyr addysg ymhellach a'u galluogi i ddatblygu darpariaeth ymatebol ac effeithiol i bawb, a helpu i sicrhau bod pob dysgwr yn cael cyfle i ddod yn siaradwr Cymraeg hyderus ac annibynnol.

Beth yw'r effeithiau negyddol posibl ar bobl mewn grwpiau gwarchoddedig a'r rhai sy'n byw mewn aelwydydd incwm isel a sut y byddwch yn lliniaru'r rhain?

Heriau ychwanegol posibl i ddisgyblion Du, Asiaidd ac Ethnig Leiafrifol a Sipsiwn, Roma a Theithwyr

Yn ôl data'r CYBLD (Chwefror 2022), mae 4.3% o'r rhai sy'n mynychu addysg cyfrwng Cymraeg yn ddisgyblion Du, Asiaidd ac Ethnig Leiafrifol, o gymharu â 15.5% o'r rhai sy'n mynychu ysgolion cyfrwng Saesneg (Gweler Tabl 1 isod).

Tabl 1: Nifer a chyfran y dysgwyr sy'n Ddu, Asiaidd ac Ethnig Leiafrifol yn ôl cyfrwng iaith yr ysgol

Math o ysgol	Nifer y disgyblion Du, Asiaidd ac Ethnig Leiafrifol	Canran y disgyblion sy'n Ddu, Asiaidd neu Ethnig Leiafrifol yn ôl cyfrwng iaith yr ysgol
Cyfrwng Cymraeg	3,284	4.3%
Dwy ffrwd	501	6.8%
Trosiannol	14	3.7%
Dwyieithog math A	270	2.6%
Dwyieithog math B	593	5.8%
Dwyieithog math C	153	5.2%
Dwyieithog math Ch	0	(z)
Saesneg gyda defnydd sylweddol o'r Gymraeg	1,247	11.2%
Cyfrwng Saesneg	52,917	15.5%

Ffynhonnell: Cyfrifiad Ysgolion Blynyddol ar Lefel Disgyblion (CYBLD), Chwefror 2022 (z = ddim yn gymwys)

Mae Llywodraeth Cymru yn cydnabod yr angen i ddatblygu gwell dealltwriaeth o'r patrymau hyn. Mae trafodaethau â swyddogion awdurdodau lleol mewn perthynas ag addysg cyfrwng Cymraeg wedi awgrymu y gall diffyg gwybodaeth, neu wybodaeth gamarweiniol, ynghylch addysg cyfrwng Cymraeg atal pobl rhag manteisio arni. Mae'r trafodaethau hyn yn adlewyrchu canfyddiadau ymchwil ansoddol mewn perthynas â gofal plant ac addysg gynnar, a nododd y gall rhieni a oedd yn teimlo nad oeddent yn gallu defnyddio addysg a gofal plant cyfrwng Cymraeg neu ddwyieithog ar hyn o bryd gael eu hannog i wneud hynny pe baent yn fwy ymwybodol o leoliadau cyfrwng Cymraeg yn yr awdurdod lleol (Llywodraeth Cymru, 2021: 52). Mae cyfyngiadau o ran y data sydd ar gael ar iaith addysg plant a phobl ifanc Sipsiwn, Roma a Theithwyr yn benodol. Fodd bynnag, credir yn yr un modd bod canran is o blant Sipsiwn, Roma a Theithwyr mewn ysgolion cyfrwng Cymraeg nag ysgolion cyfrwng Saesneg.

Mae Llywodraeth Cymru yn disgwyl i'r Bil olygu mwy o newid a diwygio dros gyfnod hwy o amser mewn ysgolion "Prif iaith – Saesneg, rhannol Gymraeg", ac yn arbennig mewn ysgolion sy'n symud o'r sylfaen isaf tuag at yr isafswm oriau gofynnol (10%). Mae'n debygol mai dysgwyr yn yr ysgolion hyn fydd â'r lefel isaf o ddealltwriaeth o'r Gymraeg ac a fydd leiaf cyfarwydd â hi. Ar gyfartaledd, mae dysgwyr Du, Asiaidd ac Ethnig Leiafrifol yn fwy tebygol o fynychu'r ysgolion hyn. O ganlyniad, maent yn fwy tebygol ar gyfartaledd o brofi effeithiau'r cynnydd a'r gwelliant mewn addysg Gymraeg yn yr ysgolion hyn, gan gynnwys y gwell cyfleoedd ond hefyd unrhyw heriau sy'n gysylltiedig â'r posibilrwydd o

gyflwyno gwersi pynciau ehangach yn Gymraeg, neu gynnydd mewn gwersi Cymraeg (fel pwnc) os bydd hyn yn arwain at elfennau eraill o'r cwricwlwm yn cael eu haddysgu lai. Roedd yr ymatebion i ymgynghoriad Tîm Cymru Ifanc Plant yng Nghymru yn cynnwys pryderon na ddylai addysgu Cymraeg gael blaenoriaeth dros addysgu pynciau allweddol megis Mathemateg, Gwyddoniaeth a Saesneg ac na ddylai leihau ansawdd yr addysgu yn y pynciau hynny

Mesurau lliniaru

Caiff yr ysgolion "Prif Iaith – Saesneg, rhannol Gymraeg" sy'n symud o'r sylfaen isaf tuag at yr oriau gofynnol o 10% eu cefnogi mewn llawer o ffyrdd. Ni chaiff yr oriau gofynnol eu cyflwyno yn syth ar ôl pasio'r Bil. Bydd cyfnod o amser wrth i reoliadau gael eu datblygu a fydd yn rhoi amser i ysgolion gynllunio'n briodol er mwyn codi eu darpariaeth Gymraeg tuag at y lefel ofynnol.

Mae risg bellach y gellir effeithio ar addysg ehangach wrth i'r addysg Gymraeg a ddarperir gynyddu, a hynny ar draul elfennau eraill o'r cwricwlwm. Mae'r darpariaeth Gymraeg ofynnol o 10% yn gyfystyr ag oddeutu 2.5 awr yr wythnos ar gyfartaledd. Mewn ysgolion "Prif Iaith – Saesneg, rhannol Gymraeg", mae'n debygol y byddai'r gofyniad hwn yn cael ei gyflawni gan wersi Cymraeg (fel pwnc) yn bennaf. Bydd Llywodraeth Cymru yn cyhoeddi canllawiau ynglŷn ag ehangu'r ddarpariaeth addysg Gymraeg, a sut i wneud hynny'n briodol. Bydd y canllawiau hefyd yn trafod sut a phryd i ehangu darpariaeth yn briodol mewn perthynas ag amrywiaeth o bynciau/meysydd. O ganlyniad, ystyrir mai risg isel yw hon, sydd ag effaith isel y gellir ei lliniaru.

Yn fwy cyffredinol, mae Llywodraeth Cymru yn ystyried bod y Bil yn gyfle i wella deilliannau ieithyddol grwpiau o ddysgwyr nad ydynt wedi'u cynrychioli'n ddigonol mewn ysgolion cyfrwng Cymraeg ar hyn o bryd, gan gynnwys dysgwyr Du, Asiaidd ac Ethnig Leiafrifol, gan gynnwys dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr, a phlant a phobl ifanc o deuluoedd incwm isel – beth bynnag fo categori iaith yr ysgolion y maent yn eu mynychu. Mae Llywodraeth Cymru yn cydnabod bod angen datblygu gwell dealltwriaeth o pam fod rhai grwpiau o ddysgwyr wedi'u tangynrychioli mewn addysg cyfrwng Cymraeg ac i roi mesurau ar waith i fynd i'r afael ag unrhyw rwystrau sy'n cael eu nodi.

Bydd y Bil yn sefydlu'r Athrofa Dysgu Cymraeg Genedlaethol, a fydd yn adeiladu ar brofiad y Ganolfan Dysgu Cymraeg Genedlaethol. Mae gan y Ganolfan Dysgu Cymraeg Genedlaethol brofiad o ymgysylltu â phobl o gefndiroedd amrywiol, gan gynnwys y rhai sy'n newydd i Gymru a rhai y mae eu Saesneg yn gyfyngedig. Mae'r Ganolfan Dysgu Cymraeg Genedlaethol wedi datblygu a theilwra cyrsiau ac adnoddau i helpu pobl i ddysgu Cymraeg, ac wedi llunio strategaeth er mwyn cynyddu gweithgarwch ymgysylltu â phobl o gymunedau Du, Asiaidd ac Ethnig Leiafrifol. Bydd yr Athrofa yn gallu adeiladu ar y profiad a'r adnoddau sydd eisoes wedi'u datblygu er mwyn cefnogi a galluogi cynllunwyr addysg ac ysgolion i nodi a goresgyn unrhyw rwystrau sy'n effeithio ar rai grwpiau o ddysgwyr, wrth ddatblygu darpariaeth ymatebol ac effeithiol i bawb.

Mae Llywodraeth Cymru wedi cyhoeddi canllawiau ar sut y gall ysgolion a lleoliadau wella cymorth i ddysgwyr o gymunedau Sipsiwn, Roma a Theithwyr (gweler Llywodraeth Cymru, 2023b). Dylai hyn gefnogi gwaith i ddatblygu darpariaeth effeithiol ac ymatebol ar gyfer y grŵp hwn o ddisgyblion ymhellach.

Bydd Llywodraeth Cymru yn monitro llwyddiant y broses o roi'r Bil ar waith yn ogystal â gwersi sy'n dod i'r amlwg gan ysgolion ac awdurdodau lleol wrth iddynt gynllunio ar gyfer

darpariaethau'r Bil a'u rhoi ar waith. Bydd yr adolygiad ar ôl gweithredu yn cynnwys ystyried y ffordd y mae'r Bil wedi cynyddu mynediad at addysg cyfrwng Cymraeg i bob dysgwr yn ogystal â grwpiau heb gynrychiolaeth ddigonol, a'r agweddau ar weithredu ar lefel genedlaethol a lleol sydd wedi ategu'r newidiadau a nodwyd gennym. Byddai Llywodraeth Cymru yn ystyried cynnydd yng nghyfran y dysgwyr Du, Asiaidd ac Ethnig Leiafrifol, gan gynnwys dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr, a'r rhai sy'n gymwys i gael pryddau ysgol am ddim sy'n gallu siarad Cymraeg yn fesur o lwyddiant y Bil.

Arallgyfeirio'r proffesiwn

Nododd ymatebwyr i'r ymgynghoriad ar y papur gwyn her bellach ac allweddol i Lywodraeth Cymru. Nododd rhai ymatebwyr fod diffyg amrywiaeth yn y sector addysg ar hyn o bryd, a bod angen cymryd camau i ddenu mwy o unigolion o grwpiau lleiafrifol i'r proffesiwn. Ategwyd hyn gan gyflwyniad y Comisiynydd Plant a Phobl Ifanc, a nododd fod pobl ifanc yn aml yn sôn am ddiffyg amrywiaeth yn y proffesiwn, yn arbennig mewn perthynas ag athrawon Du, Asiaidd ac Ethnig Leiafrifol ac athrawon anabl.

Mesurau Iliniaru

Mae Llywodraeth Cymru yn cydnabod y bydd proffesiwn amrywiol yn rhoi hwb mawr i ymdrechion i ddatblygu addysgu effeithiol ac ymatebol a mynediad at y Gymraeg i bawb. Mae'r Bil yn rhoi dyletswyddau ar awdurdodau lleol i gynnwys gwybodaeth yn eu CSCAau ar y gweithlu addysg yn eu hardal a'r camau y byddant yn eu cymryd i sicrhau gweithlu digonol gyda'r sgiliau Cymraeg angenrheidiol i weithredu eu cynlluniau. Byddai Llywodraeth Cymru yn disgwyl i awdurdodau lleol gydnabod yr heriau yn eu cynlluniau hirdymor ar gyfer y gweithlu a cheisio mynd i'r afael â nhw. 'Cynllun y gweithlu Cymraeg mewn addysg' yw cynllun deng mlynedd Llywodraeth Cymru i ddatblygu'r gweithlu cyfrwng Cymraeg mewn ysgolion er mwyn cyflawni gweledigaeth *Cymraeg 2050*. Mae'n nodi nifer o gamau gweithredu, gan gynnwys y rhai i helpu i gynyddu nifer yr athrawon Du, Asiaidd ac Ethnig Leiafrifol yn y sector cyfrwng Cymraeg yn unol â'r 'Cynllun Recriwtio Pobl Ddu, Asiaidd a Lleiarioedd Ethnig ar gyfer Addysg Gychwynol i Athrawon' (gweler Llywodraeth Cymru, 2021; 2023: 16).

Mae Llywodraeth Cymru hefyd yn bwriadu monitro cyfansoddiad y gweithlu sy'n gallu addysgu drwy gyfrwng y Gymraeg, gan lywio a chefnogi ymdrechion i wneud y proffesiwn yn fwy amrywiol a chreu modelau rôl a hyrwyddwyr ar gyfer grwpiau lleiafrifol.

Fodd bynnag, mae Llywodraeth Cymru yn cydnabod ei bod yn bosibl na fydd swyddi gwag yn codi mewn rhai ysgolion yn y byrdymor ac mai dim ond dros gyfnod hwy o amser y gellir gwella amrywiaeth y gweithlu. Mae hyn yn tynnu sylw at yr angen i ystyried ffyrdd ychwanegol a gwahanol o fynd i'r afael â'r her hon yn y byrdymor. Byddai'r camau gweithredu hyn yn rhoi anstatudol, na chânt eu cynnwys yn y Bil.

Yn y byrdymor, mae Llywodraeth Cymru yn ystyried y model athrawon lleol / darpariaeth beripatetig fel ffordd o wneud y gweithlu addysgu y mae disgyblion yn dod i gysylltiad ag ef yn fwy amrywiol. Mae'r Bil yn rhoi mwy o sicrwydd ar gyfer darpariaeth trochi hwyr yn Gymraeg a bydd yn gofyn am fwy o sicrwydd o ran cyllid. Bydd canolfannau trochi hwyr felly mewn sefyllfa i recriwtio staff yn fwy parhaol. Bydd y darparwyr trochi hwyr hefyd mewn sefyllfa well i recriwtio staff newydd a mwy amrywiol o gymharu â'r gweithlu addysgu presennol. Gallai'r darparwyr, drwy eu darpariaeth beripatetig, hefyd geisio gwella amrywiaeth y staff y mae dysgwyr yn ymgysylltu â nhw ar hyn o bryd.

Effeithiau posibl mewn perthynas ag anghenion dysgu ychwanegol

Mae Llywodraeth Cymru yn cydnabod yr heriau sy'n gysylltiedig â darpariaeth ddysgu ychwanegol (DDdY) drwy gyfrwng y Gymraeg, a chyfeiriwyd at y mater hwn gan nifer o ymatebwyr i'r ymgynghoriad ar y papur gwyn. Yn eu papur polisi 'Y Gymraeg yn y Gyfundrefn Anghenion Dysgu Ychwanegol', nododd Comisiynydd y Gymraeg a Chomisiynydd Plant Cymru na all sawl awdurdod lleol bennu a yw anghenion yn cael eu diwallu, a nododd y rhan fwyaf o awdurdodau lleol na allant gynnig darpariaeth drwy gyfrwng y Gymraeg ar gyfer llawer o anghenion dysgu ychwanegol. Yn yr achosion hyn, mae'n rhaid i rai dysgwyr gael cymorth yn Saesneg felly, neu ddewis addysg cyfrwng Saesneg o'r dechrau, gan wybod nad yw DDdY cyfrwng Cymraeg yn ddigonol. Mae'r adroddiad yn nodi bod dwy her allweddol i ddarparu cymorth DDdY digonol drwy gyfrwng y Gymraeg: diffyg gweithlu arbenigol sydd â'r sgiliau iaith ac anhawster wrth gynnig darpariaeth arbenigol pan fydd y niferoedd sy'n debygol o fanteisio ar y ddarpariaeth yn gymharol isel (gweler papur Comisiynydd y Gymraeg a Chomisiynydd Plant Cymru, 2023).

Gyda chynnydd yn nifer y myfyrwyr sy'n cael mynediad at addysg cyfrwng Cymraeg, mae'n debygol y bydd y galw am wasanaethau addysg arbenigol neu adnoddau drwy gyfrwng y Gymraeg yn cynyddu. Os nad ymdrinnir ag ef, mae'n bosibl y gallai plant a phobl ifanc ag ADY, barhau i'w chael hi'n anodd cael gafael ar wasanaethau addysg arbenigol. Mae'n bosibl hefyd na fydd rhai plant ag ADY yn elwa'n llawn o fynediad ehangach at addysg cyfrwng Cymraeg os gwneir dewis i gael mynediad at addysg cyfrwng Saesneg oherwydd DDdY cyfrwng Cymraeg annigonol. Wrth i ysgolion 'Prif Iaith – Saesneg, rhannol Gymraeg' ddatblygu eu haddysg Gymraeg, a chynyddu'r addysg a gynigir drwy gyfrwng y Gymraeg, gall fod heriau ychwanegol i rai myfyrwyr ag ADY sy'n gysylltiedig â gwersi pwnc ehangach a allai gael eu cynnal yn Gymraeg, neu gynnydd yn y gwersi Cymraeg (pwnc) gan arwain at leihad mewn addysgu elfennau eraill o'r cwricwlwm.

Mesurau lliniaru

Mae cynlluniau eisoes ar waith i gynyddu DDdY drwy gyfrwng y Gymraeg. Mae'r Cod ADY yn cynnwys gofynion a chanllawiau i ysgolion, sefydliadau addysg bellach, awdurdodau lleol, cyrff y GIG ac eraill mewn perthynas â'r system ADY. Un o egwyddorion craidd y Cod ADY yw creu system ddwyieithog:

“(e) System ddwyieithog lle cymerir pob cam rhesymol i gyflwyno DDdY yn y Gymraeg i blant a phobl ifanc sydd angen cefnogaeth drwy'r Gymraeg, gan ganiatáu ar gyfer cynyddu DDdY drwy'r Gymraeg dros amser” (Llywodraeth Cymru, 2021b: 37).

Mae 'Cynllun y gweithlu Cymraeg mewn addysg' hefyd yn nodi nifer o gamau gweithredu y bwriedir iddynt feithrin gallu ac arbenigedd er mwyn cefnogi dysgwyr ag ADY (gweler Llywodraeth Cymru, 2022: 26-27). At hynny, bydd CSCAau yn golygu y gellir cynllunio yn fwy effeithiol o ran y gweithlu a'r ddarpariaeth arbenigol sydd ei hangen i ehangu a gwella addysg cyfrwng Cymraeg. Mae'n ofynnol eisoes i awdurdodau lleol ddefnyddio canfyddiadau eu hadolygiadau o dan adran 63 o Ddeddf Anghenion Dysgu Ychwanegol a'r Tribiwnlys Addysg (Cymru) 2018 i wella darpariaeth Gymraeg ar gyfer pobl ag ADY ac ar gyfer cynllunio'r gweithlu o fewn y sector ADY. Bydd hyn yn parhau i gael ei fonitro'n flynyddol drwy'r CSCAau.

Mae Llywodraeth Cymru hefyd yn cydnabod y gall y cynnydd tebygol mewn galw am DDdY drwy gyfrwng y Gymraeg o ganlyniad i'r Bil helpu i liniaru rhai heriau allweddol sy'n wynebu cynllunwyr ac ysgolion ar hyn o bryd. Ar hyn o bryd;

“mae awdurdodau lleol yn...methu â gweld atebion hawdd o ystyried cyfyngiadau adnoddau ac arian, a'r angen i ddarparu cefnogaeth ADY mewn ffordd sy'n ymateb i anghenion y mwyafrif” (Comisiynydd y Gymraeg a Chomisiynydd Plant Cymru, 2023).

Gan fod y galw am ddarpariaeth yn debygol o gynyddu, ochr yn ochr ag ymdrechion mwy strategol a bwriadol i gynllunio a chynyddu nifer yr ymarferwyr a all addysgu drwy gyfrwng y Gymraeg, gallai'r Bil wneud DDdY cyfrwng Cymraeg yn fwy costeffeithiol.

Mae Deddf Anghenion Dysgu Ychwanegol a'r Tribiwnlys Addysg (Cymru) 2018 hefyd yn nodi'r rhwymedigaeth statudol sydd ar weinidogion Cymru i adolygu digonolrwydd DDdY yn Gymraeg ac adrodd ar hyn. Rhaid cyhoeddi'r adroddiad cyntaf ar ganlyniad yr adolygiad cyn 1 Medi, bum mlynedd ar ôl i'r Ddeddf ddod i rym (sef 1 Medi 2026). Mae Llywodraeth Cymru wedi sefydlu grŵp llywio gweithredu ADY cyfrwng Cymraeg i gynghori ar argymhellion i wella mynediad at ddarpariaeth cyfrwng Cymraeg a datblygu sylfaen dystiolaeth ar gyfer yr adolygiad. Mae arweinydd gweithredu ADY cenedlaethol penodol ar gyfer yr iaith Gymraeg hefyd wedi'i recriwtio gyda'i rôl yn cynnwys ystyried argaeledd darpariaeth ledled Cymru a gweithio i ddatblygu a gwella mynediad at, ac ansawdd, darpariaeth ac adnoddau cyfrwng Cymraeg. Rhaid i'r gweinidogion gyhoeddi adroddiadau dilynol cyn 1 Medi bob pum mlynedd ar ôl yr adroddiad cyntaf. Mae hyn yn cyflwyno cyfle pellach i ystyried digonolrwydd DDdY cyfrwng Cymraeg a mynd i'r afael â hyn. Mae'r adolygiad ar ôl gweithredu yn cynnig cyfle i adeiladu ar hyn, gan ystyried gweithredu ac effeithiau'r Bil mewn perthynas â DDdY cyfrwng Cymraeg.

Trin un iaith yn fwy ffafriol nag un arall

Mewn perthynas â rhoi dyletswyddau ar awdurdodau lleol i gynnwys camau yn eu CSCA i hyrwyddo addysg cyfrwng Cymraeg, roedd rhai ymatebwyr i'r ymgynghoriad ar y papur gwyn yn bryderus y gallai ffafrio un iaith neu un model wahaniaethu'n anfwriadol yn erbyn siaradwyr Saesneg. Er na chaiff 'siaradwyr Saesneg' eu diffinio gan yr ymatebwyr, ac nid yw'n nodwedd warchoddedig, mae Llywodraeth Cymru yn cydnabod y gall hwn gynnwys pobl sydd â nodwedd warchoddedig.

Mesurau Iliniaru

Nid yw Llywodraeth Cymru yn credu bod darpariaethau'r Bil yn 'ffafrio' un iaith dros un arall. Yn hytrach, maent yn hyrwyddo argaeledd darpariaeth drwy iaith leiafrifol a mynediad ati. Mae'r Gymraeg yn iaith leiafrifol ac, fel y cyfryw, mae angen cymryd camau ychwanegol i esbonio addysg cyfrwng Cymraeg i rieni nad ydynt yn siarad Cymraeg, neu nad ydynt yn gyfarwydd â chyd-destun diwylliannol-ieithyddol neu addysgol Cymru. Bydd y cynigion hyn yn gwella mynediad at wybodaeth am addysg cyfrwng Cymraeg i bawb, ond byddant o fudd arbennig i grwpiau nad ydynt wedi cael eu cynrychioli'n ddigonol mewn addysg cyfrwng Cymraeg yn y gorffennol.

Wrth ymateb i'r ymgynghoriad ar y papur gwyn, roedd 85% o ymatebwyr yn cytuno â'r cynigion, a galwodd ymatebwyr am fwy o waith i gyfleu a hyrwyddo manteision dwyieithrwydd a defnyddio'r Gymraeg yn ogystal â manteision addysg cyfrwng Cymraeg.

Cofnod o effeithiau yn ôl nodwedd warchoddedig

Cwblhewch yr adran nesaf i ddangos sut y gallai'r polisi / penderfyniad / arfer hwn gael effaith (gadarnhaol neu negyddol) ar y grwpiau gwarchoddedig a nodir o dan Ddeddf Cydraddoldeb 2010. Mae'n bwysig cofnodi unrhyw gyfleoedd a nodwyd gennych a allai hyrwyddo neu hybu cyfle cyfartal. Mae hyn yn cynnwys nodi beth y gallwch ei wneud i ddileu rhwystrau a gwella cyfranogiad i bobl sydd heb gynrychiolaeth ddigonol neu sydd o dan anfantais anghymesur.

Nid yw diffyg tystiolaeth yn rheswm dros *beidio ag asesu effeithiau ar gydraddoldeb*. Tynnwch sylw at unrhyw fylchau mewn tystiolaeth a nodwyd gennych ac eglurwch sut rydych yn bwriadu llenwi'r bylchau hynny, os o gwbl.

Nodwedd neu grŵp gwarchoddedig	Beth yw effeithiau cadarnhaol neu negyddol y cynnig?	Rhesymau dros eich penderfyniad (gan gynnwys tystiolaeth)	Sut y byddwch yn lliniaru'r effeithiau?
Oedran (meddyliwch am wahanol grwpiau oedran)	Dim effaith wedi'i nodi	Mae'r cynigion hyn yn effeithio ar addysg statudol yn uniongyrchol.	
Anabledd (ystyriwch y model cymdeithasol o anabledd ¹ a sut y gallai eich cynnig achosi, neu sut y gellid ei ddefnyddio'n rhagweithiol i ddileu, y rhwystrau sy'n analluogi pobl sydd â gwahanol fathau o namau)	Cadarnhaol a negyddol	<p>Cadarnhaol</p> <p>Bydd y cynigion yn rhoi'r cyfle i blant a phobl ifanc ddatblygu eu sgiliau Cymraeg ac yn sicrhau eu bod yn cael eu cefnogi i wneud hynny drwy gydol eu taith addysg.</p> <p>Un o'r deilliannau yn y CSCAau fydd gwella'r ddarpariaeth a'r cymorth ar gyfer disgyblion ag ADY, gan alluogi mwy o'r rhai hynny y mae angen DDdY arnynt i fanteisio arno drwy gyfrwng y Gymraeg.</p> <p>Negyddol</p> <p>Wrth i ysgolion ddatblygu eu darpariaeth Gymraeg a chynyddu'r dysgu a gynigir</p>	Bydd CSCAau a 'Chynllun y gweithlu Cymraeg mewn addysg' yn helpu i wella DDdY drwy gyfrwng y Gymraeg. Gall y cynnydd tebygol mewn galw alluogi cynllunwyr addysg i ddarparu ymatebion mwy cost-effeithiol i heriau a rhwystrau allweddol i DDdY drwy gyfrwng y Gymraeg.

¹ Mae Llywodraeth Cymru yn defnyddio'r model cymdeithasol o anabledd. Rydym yn deall nad yw pobl anabl yn anabl oherwydd eu namau ond oherwydd y rhwystrau y maent yn dod ar eu traws mewn cymdeithas. Sicrhau bod eich cynnig yn cael gwared ar rwystrau, yn hytrach na'u creu, yw'r ffordd orau o wella cydraddoldeb i bobl anabl. Am ragor o wybodaeth, ewch i'r fewnwyd a chwiliwch am 'y model cymdeithasol'.

		<p>drwy gyfrwng y Gymraeg, gall y galw am wasanaethau addysg arbenigol drwy gyfrwng y Gymraeg gynyddu. Os nad ymdrinnir ag ef, mae'n bosibl y gallai rhai grwpiau gwarchoddedig, megis plant a phobl ifanc ag ADY, barhau i'w chael hi'n anodd cael gafael ar wasanaethau addysg arbenigol drwy gyfrwng y Gymraeg. Wrth i ysgolion "Prif Iaith – Saesneg, rhannol Gymraeg" ddatblygu eu haddysg Gymraeg, a chynyddu'r addysg a gynigir drwy gyfrwng y Gymraeg, efallai y bydd heriau ychwanegol i rai myfyrwyr ag ADY sy'n gysylltiedig â gwersi pwnc ehangach a allai gael eu cyflwyno yn Gymraeg, neu gynydd yn y gwersi Cymraeg (pwnc) sy'n arwain at ostyngiad mewn addysgu elfennau eraill o'r cwricwlwm.</p>	
Ailbennu Rhywedd (y broses o newid rhyw a phobl Drawsryweddol)	Dim effaith wedi'i nodi		
Beichiogrwydd a mamolaeth	Dim effaith wedi'i nodi		
Hil (gan gynnwys gwahanol leiafrifoedd ethnig, Sipsiwn a Theithwyr a Mudwyr, Ceiswyr Lloches a Ffoaduriaid)	Cadarnhaol a negyddol	<p>Cadarnhaol</p> <p>Bydd y Bil yn rhoi'r cyfle i bob plentyn a pherson ifanc ddysgu a meithrin sgiliau Cymraeg ac yn sicrhau eu bod yn cael cymorth i wneud hynny drwy gydol eu taith addysg. Bydd y darpariaethau yn ehangu mynediad at addysg cyfrwng Cymraeg i bob dysgwr, gan gynnwys dysgwyr Du, Asiaidd ac Ethnig Leiafrifol, gan gynnwys plant Sipsiwn, Roma a Theithwyr, nad ydynt wedi'u cynrychioli'n ddigonol mewn addysg cyfrwng Cymraeg ar hyn o bryd.</p> <p>Bydd yn ofynnol i awdurdodau lleol sicrhau bod addysg drochi</p>	<p>Mae Llywodraeth Cymru yn ystyried bod y Bil yn gyfle i wella deilliannau ieithyddol dysgwyr nad ydynt wedi'u cynrychioli'n ddigonol mewn ysgolion cyfrwng Cymraeg ar hyn o bryd, gan gynnwys dysgwyr Du, Asiaidd ac Ethnig Leiafrifol, gan gynnwys dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr.</p> <p>Bydd hyrwyddo a darparu addysg drochi hwyr yn Gymraeg yn gwella mynediad at y Gymraeg i bobl sy'n symud i Gymru yn ystod eu taith addysg.</p> <p>Bydd yr Athrofa Dysgu</p>

		<p>Gymraeg ar gael i newydd-ddyfodiaid a hwyrddyfodiaid i addysg cyfrwng Cymraeg. Bydd y ddarpariaeth hon yn golygu y gall pob plentyn a pherson ifanc gael addysg cyfrwng Cymraeg, a'r cymorth angenrheidiol os byddant yn dewis gwneud hynny.</p> <p>Bydd y ffocws cynyddol ar gynyddu a gwella addysg Gymraeg yn rhoi mwy o ddewis i bob dysgwr a rhieni/gwarcheidwaid o ran addysg eu plant. Yn y cyfamser, bydd categoraiddio ysgolion yn seiliedig ar faint o ddarpariaeth Gymraeg a geir, yn rhoi gwell dealltwriaeth i rieni a dysgwyr o ddarpariaeth iaith ysgolion yn ogystal â'r nodau dysgu Cymraeg.</p> <p>Negyddol</p> <p>Ar gyfartaledd, mae dysgwyr Du, Asiaidd ac Ethnig Leiafrifol, gan gynnwys plant Sipsiwn, Roma a Theithwyr, yn fwy tebygol o fynychu ysgolion "Prif Iaith – Saesneg, rhannol Gymraeg", sy'n wynebu'r newidiadau a'r diwygiadau mwyaf er mwyn cyflawni'r nifer gofynnol o oriau o 10%. O ganlyniad, maent yn fwy tebygol ar gyfartaledd o brofi effaith unrhyw heriau yn yr ysgolion hyn sy'n gysylltiedig â'r posibilrwydd o gyflwyno gwersi pynciau ehangach yn Gymraeg, neu gynnydd mewn gwersi Cymraeg (fel pwnc) os bydd hyn yn arwain at elfennau eraill o'r cwricwlwm yn cael eu haddysgu lai.</p>	<p>Cymraeg Genedlaethol yn adeiladu ar brofiad ac adnoddau'r Ganolfan Dysgu Cymraeg Genedlaethol o ran helpu oedolion Du, Asiaidd ac Ethnig Leiafrifol, y rhai sy'n newydd i Gymru a'r rhai y mae eu Saesneg yn gyfyngedig. Bydd yr Athrofa yn gallu adeiladu ar y gwaith hwn er mwyn cefnogi cynllunwyr addysg ac ysgolion i nodi a goresgyn unrhyw rhwystrau sy'n effeithio ar rai grwpiau o ddysgwyr, wrth ddatblygu darpariaeth ymatebol ac effeithiol i bawb.</p> <p>Bydd yr adolygiad ar ôl gweithredu yn cynnwys ystyried y ffordd y mae'r Bil wedi cynyddu mynediad at addysg cyfrwng Cymraeg i bob dysgwr yn ogystal â grwpiau heb gynrychiolaeth ddigonol.</p>
Crefydd, cred a diffyg cred	Dim effaith wedi'i nodi	Er nad oes unrhyw effaith benodol wedi'i nodi, mae llawer o ysgolion gwirfoddol a gynorthwyir neu a reolir hefyd yn ysgolion â chymeriad crefyddol neu mae ganddynt gysylltiadau ffurfiol â sefydliad ffydd. Caiff yr ysgolion hyn eu categoraiddio o hyd a bydd	

		dyletswydd arnynt i lunio cynlluniau cyflawni.	
Rhyw / Rhywedd	Dim effaith wedi'i nodi		
Cyfeiriadedd rhywiol (Lesbiaidd, Hoyw a Deurywiol)	Dim effaith wedi'i nodi		
Priodas a phartneriaeth sifil	Dim effaith wedi'i nodi		
Plant a phobl ifanc hyd at 18 oed	Cadarnhaol	<p>Disgwylir i'r Bil gael effaith gadarnhaol ar blant a phobl ifanc.</p> <p>Bydd yn rhoi'r cyfle i bob plentyn a pherson ifanc ddatblygu eu sgiliau Cymraeg ac yn sicrhau eu bod yn cael cynnig cymorth i wneud hynny drwy gydol eu taith addysg.</p> <p>Bydd hyn hefyd yn golygu bod gan blant a phobl ifanc sgiliau Cymraeg gwell, gan ehangu eu cyfleoedd cyflogaeth yn y dyfodol o bosibl er mwyn cynnwys y rhai lle mae'r Gymraeg yn sgil ddymunol neu angenrheidiol.</p>	
Aelwydydd incwm isel	Cadarnhaol	<p>Trafodir y mater hwn yn fanwl yn yr 'Asesiad o'r Effaith ar y Ddyletswydd Economaidd-gymdeithasol'.</p> <p>Cadarnhaol Nid yw dysgwyr sy'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim wedi cael eu cynrychioli'n ddigonol mewn addysg cyfrwng Cymraeg. Bydd y dysgwyr hyn yn cael y cyfle i ddod yn siaradwyr Cymraeg annibynnol a hyderus. Gall sgiliau Cymraeg gwell arwain at fwy o gyfleoedd cyflogaeth iddynt yn y dyfodol drwy gynnwys rhai lle mae'r Gymraeg yn sgil ddymunol neu angenrheidiol. Mae'n bosibl y bydd hyn yn cefnogi llwybrau allan o dlodi</p>	<p>Mae'r ddarpariaeth Gymraeg ofynnol o 10% yn gyfystyr ag oddeutu 2.5 awr yr wythnos ar gyfartaledd. Mewn ysgolion "Prif Iaith – Saesneg, rhannol Gymraeg", mae'n debygol y byddai'r gofyniad hwn yn cael ei gyflawni gan wersi Cymraeg (fel pwnc) yn bennaf.</p> <p>Bydd Llywodraeth Cymru yn cyhoeddi canllawiau ynglŷn ag ehangu'r ddarpariaeth addysg Gymraeg, a sut i wneud hynny'n briodol. Bydd y canllawiau hefyd yn trafod sut a phryd i ehangu</p>

		<p>drwy gyflogaeth.</p> <p>Negyddol</p> <p>Mae Llywodraeth Cymru yn cydnabod y risg y gall y darpariaethau gael effaith negyddol ar y dysgwyr hyn yn y byrdymor, wrth i'r ysgolion y maent yn eu mynychu ddatblygu a chynyddu eu darpariaeth Gymraeg dros amser.</p> <p>Yn benodol, mae risg y gall addysg ehangach gael ei effeithio wrth i'r addysg Gymraeg a ddarperir gynyddu, a hynny ar draul elfennau eraill o'r Cwricwlwm o bosibl.</p>	<p>darpariaeth yn briodol mewn perthynas ag amrywiaeth o bynciau/meysydd. O ganlyniad, ystyrir mai risg isel yw hon, sydd ag effaith isel y gellir ei lliniaru.</p>
--	--	--	---

Atodiad C - Asesiad o'r Effaith ar y Gymraeg

Cyflwyniad

Cymraeg 2050 yw ein strategaeth genedlaethol ar gyfer cynyddu nifer y siaradwyr Cymraeg i filiwn erbyn 2050.

Mae Llywodraeth Cymru yn llwyr ymroddedig i'r strategaeth newydd, gyda tharged o filiwn o siaradwyr wedi'i gynnwys yn ei Rhaglen Lywodraethu. Mae iaith Gymraeg ffyniannus hefyd yn cael ei chynnwys fel un o'r 7 nod llesiant yn Neddff Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015.

Mae gennym hefyd rwymedigaeth strategol i ystyried effaith lawn ein gwaith ar y Gymraeg. Mae hyn yn golygu y dylai unrhyw bolisi gan Lywodraeth Cymru ystyried sut y mae ein polisiau yn effeithio ar yr iaith a'r rheini sy'n ei siarad. Mae tair thema rhyng-gysylltiedig i **strategaeth Cymraeg 2050**:

Thema 1: Cynyddu nifer y siaradwyr Cymraeg

- Trosglwyddo'r iaith o fewn y teulu
- Y blynyddoedd cynnar
- Addysg statudol
- Addysg ôl-orfodol
- Y gweithlu addysg, adnoddau a chymwysterau

Thema 2: Cynyddu'r defnydd o'r Gymraeg

- Y gweithle
- Gwasanaethau
- Defnydd cymdeithasol o'r Gymraeg

Thema 3: Creu amodau ffafriol – seilwaith a chyd-destun

- Cymuned a'r economi
- Diwylliant a'r cyfryngau
- Cymru a'r byd ehangach
- Technoleg ddigidol
- Seilwaith ieithyddol
- Cynllunio ieithyddol
- Gwerthuso ac ymchwil

Mae'r penawdau o dan bob thema yn amlinellu'r gwahanol fathau o weithgareddau a allai effeithio ar yr iaith.

Yn gyffredinol, os yw'n bosibl y gallai eich polisi gael effaith ar bobl, bydd yn cael rhyw fath o effaith ar siaradwyr Cymraeg ac ar y Gymraeg.

A yw'r cynnig yn cysylltu'n glir â strategaeth Llywodraeth Cymru ar gyfer y Gymraeg – *Cymraeg 2050: Miliwn o Siaradwyr a'r Rhaglen Waith gysylltiedig?*

Ydy – Mae strategaeth *Cymraeg 2050* yn nodi bod gan y system addysg rôl allweddol wrth wireddu'r targedau o greu miliwn o siaradwyr Cymraeg erbyn 2050 a chynyddu canran y boblogaeth sy'n siarad bob dydd, ac sy'n gallu siarad mwy nag ychydig o eiriau o Gymraeg i 20% erbyn 2050. Un o nodau'r strategaeth yw 'creu system addysg statudol sy'n cynyddu nifer y siaradwyr Cymraeg hyderus'. Nod y Bil hwn yw cyflawni'r targedau

hyn drwy ehangu mynediad at y Gymraeg i ddisgyblion yng Nghymru, waeth ble maent yn byw, a thrwy sicrhau bod yr addysg Gymraeg ym mhob ysgol yn cynnig cyfleoedd i ddisgyblion ddatblygu eu sgiliau Cymraeg a dod yn siaradwyr Cymraeg annibynnol a hyderus.

Mae rhoi sail statudol i darged *Cymraeg 2050* o filiwn o siaradwyr Cymraeg yn fodd o gynyddu ymwybyddiaeth o'r cyswllt rhwng y system addysg a'r ymdrechion i wireddu amcanion y strategaeth.

Mae strategaeth *Cymraeg 2050* yn cyfeirio at addysg drochi cyfrwng Cymraeg fel y 'prif ddull' o sicrhau bod plant yn gallu datblygu eu sgiliau Cymraeg, ac ar gyfer creu siaradwyr newydd. Mae'r Bil hefyd yn cynnwys darpariaeth i hyrwyddo a darparu addysg drochi hwyr yn Gymraeg er mwyn ehangu mynediad at addysg cyfrwng Cymraeg, i'r rhai sy'n dymuno ei chael ar bwynt mynediad hwyrach.

Mae *Cymraeg 2050* yn nodi bod gan y sector cyfrwng Saesneg gyfraniad pwysig i'w wneud at y nod o ddatblygu siaradwyr Cymraeg. Mae'r strategaeth yn nodi bod angen 'gweddnewid' y ffordd y caiff y Gymraeg ei haddysgu yn yr ysgolion hyn. Datgana'r bwriad i ddatblygu 'un continwwm ar gyfer addysgu'r Gymraeg' ac mae'r darpariaethau yn y Bil mewn perthynas â disgrifio gallu yn y Gymraeg, a darparu nodau dysgu Cymraeg ar gyfer ysgolion, yn ôl categori iaith, yn cysylltu'n glir â hyn. Bydd hyn yn sicrhau bod gan ddysgwyr, athrawon, rhieni a chyflogwyr ddealltwriaeth gyffredin o'r daith i ddysgu Cymraeg a'r deilliannau ieithyddol disgwylidig ar bob cam o'r daith honno.

Mae *Cymraeg 2050* yn nodi bod gan awdurdodau lleol rôl i ymateb i nod y strategaeth o gynyddu nifer y siaradwyr Cymraeg drwy'r system addysg statudol, drwy arweinyddiaeth glir ac uchelgais a hefyd drwy gynllunio ieithyddol ac addysgol bwriadus, a chefnogi'r nod hwn. Mae'r darpariaethau yn y Bil i ddiwygio CSCAau awdurdodau lleol yn cysylltu â hyn.

Mae'r darpariaethau yn y Bil yn cysylltu â sawl ymrwymiad a gyflwynir yn Rhaglen Waith 2021-26 *Cymraeg 2050* – ac mewn rhai achosion, maent wedi mynd gam ymhellach:

- “Datblygu strategaeth pum-mlunedd ar gyfer caffael a dysgu'r Gymraeg gydol oes—o'r blynyddoedd cynnar, yn ystod cyfnod addysg statudol ac addysg ôl-orfodol, yn y gweithle ac yn y gymuned”
- “Cyflwyno Bil Addysg Cyfrwng Cymraeg i gryfhau a chynyddu addysg cyfrwng Cymraeg ledled Cymru a sicrhau bod y Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg (CSGAau) yn cael eu cyflawni ym mhob sir er mwyn gwneud mynediad i addysg cyfrwng Cymraeg yn fwy hygyrch a theg”
- “Ehangu'r Rhaglen Drochi Hwyr i Ddisgyblion i sicrhau bod gan yr holl newydd-ddyfodiaid i'r iaith fynediad at addysg cyfrwng Cymraeg pan fydd ei hangen arnyn nhw a lle bynnag y maen nhw ar eu taith dysgu”
- “Symleiddio sut rydyn ni'n categoreiddio ysgolion yn ôl eu darpariaeth o'r Gymraeg er mwyn rhoi eglurder ynghylch y cynnydd ieithyddol disgwylidig a'r deilliannau i ddisgyblion yn ôl cyfrwng addysgu'r ysgol, yn ogystal ag annog a chefnogi ysgolion i gynyddu eu darpariaeth o'r Gymraeg”
- “Ehangu rôl y Ganolfan Dysgu Cymraeg Genedlaethol i gefnogi dysgu'r Gymraeg mewn ysgolion cyfrwng Saesneg a darparu llwybr dysgu iaith o'r ysgol i addysg ôl-orfodol, mewn cydweithrediad â'r consortia rhanbarthol ac awdurdodau lleol”

Disgrifiwch ac eglurwch effaith y cynnig ar y Gymraeg, ac eglurwch sut y byddwch yn mynd i'r afael â'r effeithiau hyn er mwyn gwella canlyniadau ar gyfer y Gymraeg.

Bydd y cynigion hyn yn cael effaith gadarnhaol ar y Gymraeg drwy ehangu cyfleoedd i blant a phobl ifanc ddatblygu eu sgiliau Cymraeg a dod yn siaradwyr Cymraeg annibynnol a hyderus, waeth beth fo categori iaith yr ysgol y maent yn mynd iddi neu ym mha gymuned y maent yn byw.

Effaith cynigion penodol

Adlewyrchu'r targed o filiwn o siaradwyr Cymraeg erbyn 2050 yn y gyfraith.

Bydd rhoi sail statudol i'r targed o filiwn o siaradwyr Cymraeg yn gosod sylfaen gadarn i awdurdodau lleol allu gwneud penderfyniadau uchelgeisiol ynghylch y ddarpariaeth Gymraeg er mwyn cynyddu nifer y siaradwyr Cymraeg yn eu hardal. Bwriedir i'r targed ysgogi ymrwymiad awdurdodau lleol i'r uchelgais o greu miliwn o siaradwyr, ac i roi cynlluniau bwriadus ar waith er mwyn cyrraedd y targed.

Yn y tymor hir, disgwylir i'r dyletswyddau hyn gyfrannu at wella sgiliau'r gweithlu, gan gynnwys y gweithlu addysg, gyda mwy o ddisgyblion yn mynd i'r gweithle gyda gwell sgiliau Cymraeg.

Bydd yr adolygiad o Safonau'r Gymraeg hefyd yn ystyried sut mae'r Safonau yn cyd-fynd â darpariaethau'r Bil, ac yn benodol y targed statudol a'r Cod.

Cod er mwyn sefydlu dull safonol o ddisgrifio gallu yn y Gymraeg.

Bydd y Cod yn cyfrannu at osod sail i gynllunio dysgu Cymraeg gydol oes ac yn galluogi dysgwyr, athrawon, rhieni a chyflogwyr i feithrin dealltwriaeth gyffredin o daith unigolyn i ddysgu Cymraeg a'r deilliannau ieithyddol a ddisgwylir ar bob cam o'r daith.

Catgoreiddio ysgolion yn ôl y ddarpariaeth addysg Gymraeg a chynlluniau cyflawni ysgolion

Bydd darpariaethau'r Bil hwn yn arwain at fwy o ddisgyblion mewn addysg statudol ledled Cymru yn cael mwy o addysg Gymraeg ac addysg well. Bydd yn gwneud hyn drwy gynyddu a gwella addysg Gymraeg ym mhob ysgol, gan roi cyfle i bob disgybl ddod yn siaradwyr Cymraeg hyderus ac annibynnol. Mae'r Bil yn gosod gofyniad i ysgolion a gynhelir gynyddu a gwella eu darpariaeth Gymraeg, boed hynny yn gynydd oddi fewn i gategori neu yn symud i gategori uwch.

Bydd y Bil yn arwain at fwy o ddisgyblion â mwy o sgiliau ledled Cymru. Y bwriad yw i hyn, yn ei dro, gynyddu cyfleoedd i bobl ymwneud a chyfathrebu â'i gilydd yn y Gymraeg, mewn cyd-destunau ffurfiol ac anffurfiol, gan gynnwys y gweithle. Yn y tymor hir, disgwylir i'r cynnig gyfrannu at wella sgiliau'r gweithlu, gan gynnwys y gweithlu addysg, gyda mwy o ddisgyblion yn mynd i'r gweithle gyda gwell sgiliau Cymraeg,

Fframwaith Cenedlaethol ar Addysg Gymraeg a Dysgu Cymraeg

Drwy'r Fframwaith Cenedlaethol, bydd gweinidogion Cymru yn pennu'r cyfeiriad strategol er mwyn i'r sector dysgu a chaffael Cymraeg cyfan gyflawni'r nod hirdymor o sicrhau miliwn o siaradwyr a chreu un system sy'n canolbwyntio ar ddeilliannau dysgwyr.

Bydd y ddarpariaeth hon o'r Bil yn cefnogi nod *Cymraeg 2050* o "[g]reu system addysg statudol sy'n cynyddu'r nifer o siaradwyr Cymraeg hyderus" drwy roi cyfeiriad strategol ac arweinyddiaeth glir i awdurdodau lleol am y disgwyliadau sydd arnynt i gynyddu eu darpariaeth Gymraeg. Drwy dargedau a bennir ar gyfer pob awdurdod lleol, bydd yn cysylltu'r targed o filiwn o siaradwyr â CSCAau awdurdodau lleol. Bydd yn creu un fframwaith cydlynol sy'n canolbwyntio ar ddysgu a chaffael y Gymraeg, gan uno'r holl elfennau a sicrhau bod yr holl bartneriaid yn y maes yn gweithio tuag at un nod. Bydd yn rhoi arweiniad i'r sawl sydd yn cefnogi'r system addysg o ran caffael a dysgu'r Gymraeg a thrwy hyn, yn gosod y seiliau ar gyfer hwyluso'r daith ieithyddol ar gyfer ysgolion a disgyblion Cymru.

O ganlyniad i'r ddarpariaeth hon o'r Bil, bydd disgyblion, beth bynnag fo'u hoedran, yn gallu parhau i ddysgu a gwella eu sgiliau Cymraeg drwy gydol eu hoes. Bydd yn ehangu mynediad disgyblion yng Nghymru at addysg Gymraeg, fel eu bod yn cael y cyfle i ddod yn siaradwyr Cymraeg annibynnol a hyderus. Fel y cyfryw, bydd yn cyfrannu at hybu'r Gymraeg ym mhob ardal.

Yn y pen draw, bydd y Fframwaith Cenedlaethol yn cael effaith gadarnhaol ar oedolion, gan gynyddu sgiliau Cymraeg ymysg y gweithlu, a fydd yn galluogi cyrff a sefydliadau o bob math i gynnig gwasanaethau yn y Gymraeg.

Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg Lleol

Bydd CSCAau yn cefnogi cynnydd a gwelliant mewn addysg Gymraeg ledled Cymru, ac yn cynyddu nifer y disgyblion sy'n cael cyfle i ddod yn siaradwyr Cymraeg hyderus ac annibynnol.

Fel rhan o'r ddarpariaeth hon, bydd awdurdodau lleol yn gweithio tuag at gyflawni'r targed(au) unigol a bennwyd ar eu cyfer gan weinidogion Cymru yn y Fframwaith Cenedlaethol. Bydd hyn yn helpu i sicrhau bod awdurdodau lleol, drwy'r system addysg, yn cynnal neu'n gwella cynaliadwyedd eu cymunedau Cymraeg.

Bydd casglu data blynyddol ar niferoedd y plant sy'n dechrau yn yr ysgol, data'r Cyfrifiad Ysgolion Blynyddol ar Lefel Disgyblion (CYBLD), yn ogystal ag adroddiadau blynyddol ar gynnydd, yn galluogi Llywodraeth Cymru i olrhain cynnydd a llwyddiant y Bil o ran datblygu addysg cyfrwng Cymraeg yn seiliedig ar dystiolaeth a data.

Hyrwyddo addysg cyfrwng Cymraeg ac addysg drochi hwyr yn Gymraeg

Bydd y ddarpariaeth hon yn ehangu mynediad at y Gymraeg i ddisgyblion yng Nghymru dros amser. Byddai'n helpu rhieni a gofalwyr i ddeall yr opsiynau sydd ar gael iddynt o ran iaith addysg eu plant, gan ganiatáu iddynt wneud penderfyniadau gwybodus. Yn ei dro, bydd hyn yn cyfrannu at nifer y dysgwyr sy'n mynychu addysg cyfrwng Cymraeg. Bydd hefyd yn cefnogi disgyblion sy'n dymuno cael mynediad at addysg cyfrwng Cymraeg ar bwynt mynediad hwyrach.

Canoli darpariaeth cymorth arbenigol ar gyfer dysgu'r Gymraeg gydol oes, gan gynnwys addysg ysgolion, o fewn un sefydliad

Mae'r cynnig i ganoli darpariaeth cymorth arbenigol o fewn yr Athrofa Dysgu Cymraeg Genedlaethol yn cynnig sefydlogrwydd, cysondeb a chyfeiriad hirdymor i'r sector dysgu Cymraeg.

Atodiad D – Asesiad Dyletswydd Economiadd-Gymdeithasol

Pa dystiolaeth sydd wedi'i hystyried i ddeall sut mae'r cynnig yn cyfrannu at brofiadau anghydraddoldebau canlyniad o ganlyniad i anfantais economaidd-gymdeithasol?

Nod Bil y Gymraeg ac Addysg (Cymru) yw ehangu mynediad at y Gymraeg, a sicrhau bod pob plentyn, waeth ble mae'n byw yng Nghymru a waeth beth fo'i gefndir ieithyddol neu gefndir arall, yn cael cyfle i ddod yn siaradwr Cymraeg hyderus ac annibynnol. Mae'r Bil yn cyflwyno nifer o newidiadau sy'n ymwneud yn bennaf â chynllunio addysg Gymraeg mewn ysgolion ledled Cymru, darparu adnoddau ar ei chyfer a chefnogi'r gwaith o'i datblygu. Bydd darpariaethau'r Bil yn cael effeithiau uniongyrchol ar brosesau cynllunio addysg a'r gweithlu. Bydd effaith ar blant a phobl ifanc hefyd, dros gyfnod hwy, oherwydd y newidiadau i addysg Gymraeg mewn ysgolion. Disgwylir y bydd yr effaith yn gadarnhaol ar y cyfan, gan y bydd dysgwyr yn cael mwy o gyfleoedd i ddod yn siaradwyr Cymraeg annibynnol a hyderus.

Wrth geisio deall sut mae'r cynigion yn cyfrannu at anghydraddoldebau o ran canlyniad a gaiff eu profi, mae'r ffynonellau tystiolaeth canlynol wedi cael eu hystyried.

- Trafodaethau helaeth â swyddogion Llywodraeth Cymru
- Cyhoeddodd Llywodraeth Cymru ymgynghoriad ar y cynigion ar gyfer Bil y Gymraeg ac Addysg (Cymru) ar 27 Mawrth 2023, a ddaeth i ben ar 16 Mehefin 2023. Cafwyd 538 o ymatebion, yr oedd 366 ohonynt yn unigryw.
- Comisiynwyd ymarfer ymgysylltu gan Lywodraeth Cymru i gefnogi'r gwaith o ddatblygu'r Asesiad Effaith Rheoleiddiol a'r Asesiad Effaith Integredig. Fel rhan o'r ymarfer ymgysylltu hwn, cynhaliwyd cyfres o weithdai ar ran Llywodraeth Cymru gydag ystod o randdeiliaid allanol a phartneriaid cyflawni posibl allweddol.
- Cynhaliwyd dau weithdy ar-lein gydag awdurdodau lleol er mwyn esbonio'r newidiadau arfaethedig a nodir yn y Bil a chasglu adborth ar y costau a'r manteision disgwylidig. Ar yr un pryd, gwahoddwyd pob awdurdod lleol i ddarparu mewnbwn drwy gwblhau cyfres o gwestiynau am gostau a manteision ar ffurf arolwg. Cafwyd adborth gan 13 o awdurdodau lleol.
- Cafwyd adborth ar gostau a manteision gan 23 o ysgolion hefyd. Gwnaed cyswllt cychwynnol â 295 o ysgolion, wedi'u haenu yn ôl darpariaeth gynradd a darpariaeth uwchradd, ardal ddaearyddol a chategori iaith. Roedd y 23 o ymatebion yn cynnwys amrywiaeth o ysgolion ar draws y categorïau haenedig.
- Roedd cwrpas gweithgarwch ymgysylltu â rhanddeiliaid yn ymestyn y tu hwnt i awdurdodau lleol ac ysgolion er mwyn cynnwys sefydliadau a nodwyd yn y papur gwyn, yn ogystal â'r rhai y byddai'r newidiadau arfaethedig yn debygol o effeithio arnynt. Cynhaliwyd trafodaeth grŵp â'r Gweithgor Datblygu a Gweithredu Polisi (sy'n cynnwys cynrychiolwyr o undebau addysg ochr yn ochr â Chymdeithas Llywodraeth Leol Cymru (CLILC) a chynrychiolydd awdurdod lleol). C, a chynhaliwyd cyfweiliadau â chynrychiolwyr o Estyn, y Ganolfan Dysgu Cymraeg Genedlaethol, Mudiad Meithrin, Cyngor y Gweithlu Addysg a phedwar darparwr Addysg Gychwynnol i Athrawon.
- Ymgysylltodd Llywodraeth Cymru â phlant a phobl ifanc drwy weithdai a gynhaliwyd ar ei rhan gan Urdd Gobaith Cymru ym mis Chwefror 2024. Cymerodd dros 66 o

gyfranogwyr rhwng 11 a 18 oed ran yn y gweithdai. Cynhaliwyd y gweithdai mewn ysgolion cyfrwng Cymraeg a chyfrwng Saesneg a chlybiau ieuencid mewn sawl awdurdod lleol ledled Cymru. Ystyriodd y gweithdai yr egwyddorion a'r nodau eang sy'n sail i'r Bil.

- Cynhaliwyd arolwg ansoddol gan dîm Cymru Ifanc Plant yng Nghymru yn ystod ei gwrs preswyl ym mis Chwefror 2024. Cymerodd deg person ifanc ran yn yr arolwg, a gwnaeth un ohonynt hynny yn Gymraeg.
- Defnyddiodd yr Aseiad Effaith Integredig ddata a oedd ar gael ar y system addysg yng Nghymru hefyd, gan gynnwys y CYBLD a data TGAU.
- Defnyddiwyd Arolwg Cenedlaethol Cymru a'r Arolwg Defnydd Iaith Gymraeg hefyd i feithrin gwell dealltwriaeth o agweddau at y Gymraeg.
- Ffynonellau eilaidd. Mae'r rhai y cyfeirir yn benodol atynt yn y ddogfen hon fel a ganlyn:
 - Llywodraeth Cymru. (2017). [Amcangyfrifon siaradwyr Cymraeg 2011 i 2050: adroddiad technegol](#). Caerdydd: Llywodraeth Cymru.
 - Llywodraeth Cymru. (2021). [Credoau rhieni, eu hymddygiadau a'r rhwystrau y maen nhw'n eu hwynebu: gofal plant ac addysg gynnar](#). Caerdydd: Llywodraeth Cymru.
 - Llywodraeth Cymru. (2021b). [Cynllun Recriwtio Pobl Ddu, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig ar gyfer Addysg Gychwynnol i Athrawon](#) Caerdydd: Llywodraeth Cymru.
 - Llywodraeth Cymru. (2022). [Cynllun y gweithlu Cymraeg mewn addysg](#). Caerdydd: Llywodraeth Cymru.
 - Llywodraeth Cymru. (2024). [Strategaeth Tlodi Plant Cymru 2024](#). Caerdydd: Llywodraeth Cymru.
 - Comisiynydd y Gymraeg a Chomisiynydd Plant Cymru. (2023). [Y Gymraeg yn y Gyfundrefn Anghenion Dysgu Ychwanegol. briff mater](#). Ar-lein.

Pa wybodaeth a gafwyd trwy ymgysylltu â'r rhai y mae'r cynnig / penderfyniad yn effeithio arnynt ac yn benodol y rhai sy'n dioddef anfantais economaidd-gymdeithasol?

Roedd ymatebion plant a phob ifanc i weithdai Urdd Gobaith Cymru yn gefnogol tu hwnt i nodau'r Bil ac, yn benodol, y syniad y dylai pob disgybl, ni waeth pa ysgol y mae'n ei mynychu, gael y cyfle i ddysgu a siarad Cymraeg yn annibynnol erbyn 16 oed: "Dylai fod dysgu iaith eich gwlad yn hawl" (Cyfranogwr mewn Gweithdy, Bro Morgannwg). Gwnaeth lleiafrif o ymatebwyr gynnwys cafeat yn eu sylwadau cefnogol drwy awgrymu na ddylai dysgu Cymraeg fod yn orfodol: "Ydy, dyle nhw gallu cael siawns i ddysgu Cymraeg os nhw eisiau" (Cyfranogwr mewn Gweithdy, Caerdydd).

Trafododd y cyfranogwyr fanteision dysgu Cymraeg, a phwysleisiodd llawer fanteision cymdeithasol a phroffesiynol dysgu Cymraeg: "Gall ehangu eich cyfleoedd gwaith a'ch helpu i gael swyddi gwell yn y dyfodol" (Cyfranogwr mewn Gweithdy, Merthyr Tudful). Roedd cyfranogwyr hefyd o'r farn bod amrywiaeth o fanteision cymdeithasol, diwylliannol a phroffesiynol yn gysylltiedig â rhoi cyfle i bob dysgwr ddysgu Cymraeg.

Yn gyffredinol, roedd yr ymatebwyr i arolwg ansoddol tîm Cymru Ifanc Plant yng Nghymru yn credu y dylai disgyblion gael cyfle i ddysgu Cymraeg erbyn iddynt droi'n 16 oed.

Gwnaethant dynnu sylw at bwysigrwydd dewis, cyfle a thegwch wrth benderfynu dysgu Cymraeg. Hefyd, roedd y cyfranogwyr o'r farn bod gwerth mewn bod yn siaradwr annibynnol a hyderus, yn enwedig mewn perthynas â gyrfaedd yn y dyfodol. Fodd bynnag, mynegodd rhai cyfranogwyr bryderon na ddylai addysgu Cymraeg gael blaenoriaeth dros addysgu pynciau allweddol megis Mathemateg, Gwyddoniaeth a Saesneg ac na ddylai leihau ansawdd yr addysgu yn y pynciau hynny.

Yn 2017-18, roedd Arolwg Cenedlaethol Cymru yn cynnwys cwestiynau am y Gymraeg, gan ystyried hyder siaradwyr Cymraeg i siarad yr iaith yn ogystal ag agweddau at yr iaith ymhlith y rhai sy'n siarad Cymraeg a'r rhai nad ydynt yn siarad yr iaith. Roedd 82 y cant o'r ymatebwyr rhwng 16 a 24 yn cytuno bod y Gymraeg yn rhywbeth i fod yn falch ohoni. Dywedodd 73 y cant o'r rhai o'r un categori oedran yr hoffent ddysgu Cymraeg. At hynny, roedd 70 y cant o'r grŵp oedran hwn yn cytuno bod angen cefnogi'r Gymraeg yn fwy.

A ystyriwyd nodweddion gwarchoddedig?

Do. Mae'r Asesiad o'r Effaith ar Gydraddoldeb yn nodi'r dadansoddiad o effaith bosibl y Bil ar unigolion â nodweddion gwarchoddedig.

A yw cymunedau diddordeb a chymunedau lleoedd wedi cael eu hystyried.

Ydy. Nod y Bil yw gwella mynediad at addysg Gymraeg i bob dysgwr yng Nghymru, waeth beth fo'i gefndir.

Mae'r Asesiad o'r Effaith o ran Prawfesur Gwledig yn tynnu sylw penodol at gymunedau gwledig sy'n gartref i gyfran a nifer isel o siaradwyr Cymraeg. Efallai y bydd yr ardaloedd hyn yn wynebu heriau ychwanegol o ran recriwtio staff sydd â'r gallu i addysgu drwy gyfrwng y Gymraeg. Caiff y mater a'r mesurau lliniaru eu trafod yn fanwl yn yr asesiad effaith perthnasol.

Pa wybodaeth sydd wedi'i hystyried ynglŷn â thueddiadau'r dyfodol?

Byddai Llywodraeth Cymru yn disgwyl i CSCA cymeradwy pob awdurdod lleol ystyried yr heriau a ddisgrifir yng nghynlluniau hirdymor yr awdurdodau ar gyfer y gweithlu. 'Cynllun y gweithlu Cymraeg mewn addysg' yw cynllun deng mlynedd Llywodraeth Cymru i ddatblygu'r gweithlu cyfrwng Cymraeg mewn ysgolion er mwyn cyflawni'r weledigaeth yn *Cymraeg 2050* (gweler Llywodraeth Cymru, 2021b; 2023). Bydd y CSCAau a 'Chynllun y gweithlu Cymraeg mewn addysg' yn darparu'r dulliau i ddatblygu'r gweithlu a'i wneud yn fwy amrywiol. Mae'r strategaethau hyn hefyd yn cyd-fynd â strategaeth *Cymraeg 2050*, a'i nodau i gynyddu nifer y siaradwyr Cymraeg i 1 miliwn erbyn 2050, yn unol â'r amcanestyniad a'r taflwybr (gweler Llywodraeth Cymru, 2017).

Pa ddata sydd wedi'u hystyried (Cenedlaethol a lleol)

Gweler cwestiwn 1 am amlinelliad o'r dystiolaeth a'r data a ystyriwyd.

Mae CSCAau yn darparu data ar lefel leol, ond mae'r amcanestyniad a'r taflwybr yn strategaeth *Cymraeg 2050* yn ymwneud â'r lefel genedlaethol.

Rhowch grynodeb o'r dystiolaeth a dolenni

Gweler cwestiwn 1 am amlinelliad o'r dystiolaeth a'r data a ystyriwyd.

Sut y gallai'r cynnig waethygu anghydraddoldeb canlyniad ymhellach o ganlyniad i anfantais economaidd-gymdeithasol?

Rhowch fanylion ynglŷn ag anghydraddoldebau canlyniad sy'n debygol o gael eu heffeithio a'r bobl a'r cymunedau hynny sy'n debygol o gael eu heffeithio

Mae Llywodraeth Cymru yn disgwyl i'r Bil olygu mwy o newid a diwygio dros gyfnod hwy o amser mewn ysgolion "Prif Iaith – Saesneg, rhannol Gymraeg", ac yn arbennig mewn ysgolion sy'n symud o'r sylfaen isaf tuag at yr isafswm oriau gofynnol (10%). Mae'n debygol mai dysgwyr yn yr ysgolion hyn fydd â'r lefel isaf o ddealltwriaeth o'r Gymraeg ac a fydd leiaf cyfarwydd â hi. Ar gyfartaledd, mae dysgwyr sy'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim yn fwy tebygol o fynd i'r ysgolion hyn. O ganlyniad, mae'r dysgwyr hyn yn fwy tebygol ar gyfartaledd o brofi effeithiau'r cynnydd a'r gwelliant mewn addysg Gymraeg yn yr ysgolion hyn, gan gynnwys y gwell cyfleoedd ond hefyd effaith unrhyw heriau yn yr ysgolion hyn sy'n gysylltiedig â'r posibilrwydd o gyflwyno gwersi pynciau ehangach yn Gymraeg, neu cynnydd mewn gwersi Cymraeg (fel pwnc) os bydd hyn yn arwain at elfennau eraill o'r cwricwlwm yn cael eu haddysgu lai.

Mae risg yr effeithir ar addysg ehangach wrth i'r addysg Gymraeg a ddarperir gynyddu, a hynny ar draul elfennau eraill o'r cwricwlwm o bosibl. Mae'r ddarpariaeth Gymraeg ofynnol o 10% yn gyfystyr ag oddeutu 2.5 awr yr wythnos ar gyfartaledd. Mewn ysgolion "Prif Iaith Saesneg, rhannol Gymraeg", mae'n debygol y byddai'r gofyniad hwn yn cael ei gyflawni gan wersi Cymraeg yn bennaf. Bydd Llywodraeth Cymru yn cyhoeddi canllawiau ynglŷn ag ehangu'r ddarpariaeth addysg Gymraeg, a sut i wneud hynny'n briodol. Bydd y canllawiau hefyd yn trafod sut a phryd i ehangu darpariaeth yn briodol mewn perthynas ag amrywiaeth o bynciau/meysydd. O ganlyniad, ystyrir mai risg isel yw hon, sydd ag effaith isel y gellir ei lliniaru

Mae Llywodraeth Cymru yn ystyried bod y Bil yn cynnig cyfle i wella deilliannau ieithyddol dysgwyr sy'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim nad ydynt wedi'u cynrychioli'n ddigonol mewn addysg cyfrwng Cymraeg ar hyn o bryd. Mae'r Bil yn rhoi dyletswydd ar bob awdurdod lleol i hybu addysg cyfrwng Cymraeg, gyda'r nod o fynd i'r afael â'r diffyg cynrychiolaeth gan rai grwpiau. Mae Llywodraeth Cymru hefyd yn cydnabod bod angen datblygu gwell dealltwriaeth o pam fod rhai grwpiau o ddysgwyr wedi'u tangynrychioli mewn addysg cyfrwng Cymraeg ac i roi mesurau ar waith i fynd i'r afael ag unrhyw rwystrau sy'n cael eu nodi.

Yn fwy cyffredinol, bydd y Bil yn sefydlu'r Athrofa Dysgu Cymraeg Genedlaethol, a fydd yn adeiladu ar brofiad y Ganolfan Dysgu Cymraeg Genedlaethol. Mae gan y Ganolfan Dysgu Cymraeg Genedlaethol brofiad o ymgysylltu, a datblygu a theilwra cyrsiau ac adnoddau i helpu pobl i ddysgu Cymraeg, i amrywiaeth eang o bobl o blith y rhai sydd dros oedran ysgol gorfodol. Bydd yr Athrofa yn gallu adeiladu ar y profiad a'r adnoddau sydd eisoes wedi'u datblygu er mwyn cefnogi a galluogi cynllunwyr addysg ac ysgolion i nodi a goresgyn unrhyw rhwystrau sy'n effeithio ar rai grwpiau o ddysgwyr, wrth ddatblygu darpariaeth ymatebol ac effeithiol i bawb.

Bydd y Bil yn cynyddu ac yn gwella addysg Gymraeg mewn ysgolion ym mhob ardal, gan arwain at fwy o ddisgyblion mewn addysg statudol ledled Cymru yn cael mwy o ddarpariaeth Gymraeg, a darpariaeth well, gan gyfrannu at hybu'r Gymraeg ym mhob ardal. Bydd y Bil yn creu cyfleoedd i gynllunwyr addysg feithrin dealltwriaeth well o'r rhwystrau sy'n wynebu rhai dysgwyr ar hyn o bryd mewn perthynas â manteisio ar addysg cyfrwng Cymraeg ac i fynd i'r afael â nhw. Bydd y cyfleoedd hyn, ochr yn ochr ag

amrywiaeth o fesurau cefnogi pellach a phenodol yn allweddol er mwyn lliniaru effeithiau negyddol posibl y Bil ar grwpiau o ddysgwyr, gan gynnwys y rhai sy'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim, sydd wedi bod yn llai tebygol o fanteisio ar addysg cyfrwng Cymraeg ar gyfartaledd. Os bydd yn llwyddiannus, bydd y Bil yn ehangu mynediad at y Gymraeg, ac yn ymdrin ag unrhyw rwystrau y gall rhai dysgwyr yn eu hwynebu ar hyn o bryd.

Rhowch grynodedb o'r dystiolaeth a dolenni

Yn ôl data'r CYBLD (Chwefror 2022), mae 13.5% o'r rhai sy'n mynychu addysg cyfrwng Cymraeg yn gymwys i gael prydau ysgol am ddim, o'i gymharu â 23.3% o'r rhai sy'n mynychu addysg cyfrwng Saesneg. Mae data'r CYBLD yn awgrymu y gall dysgwyr sy'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim wynebu rhwystrau, a rhwystrau unigryw neu ychwanegol o bosibl, i gael addysg cyfrwng Cymraeg ar hyn o bryd.

Tabl 2: Nifer a chyfran y dysgwyr sy'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim yn ôl cyfrwng iaith yr ysgol

Math o ysgol	Nifer y disgyblion sy'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim	Canran y disgyblion sy'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim yn ôl cyfrwng iaith yr ysgol
Cyfrwng Cymraeg	10,451	13.5%
Dwy ffrwd	1,477	19.8%
Trosiannol	101	26.0%
Dwyieithog math A	1,291	12.3%
Dwyieithog math B	1,575	15.3%
Dwyieithog math C	538	18.0%
Dwyieithog math Ch	0	(z)
Saesneg gyda defnydd sylweddol o'r Gymraeg	2,003	17.7%
Cyfrwng Saesneg	80,293	23.3%

Ffynhonnell: Cyfrifiad Ysgolion Blynyddol ar Lefel Disgyblion (CYBLD), Chwefror 2022 (z = ddim yn gymwys)

Gweler cwestiwn 1 am amlinelliad o dystiolaeth a data eraill a ystyriwyd.

Sut y gallai'r penderfyniad o bosibl wella canlyniadau i'r rheini sy'n profi anfantais economaidd-gymdeithasol?

Rhowch fanylion ynglŷn â chanlyniadau a fydd yn cael eu gwella ac i bwy.

Nod y Bil yw sicrhau bod pob plentyn, waeth ble mae'n byw yng Nghymru a waeth beth fo'i gefndir ieithyddol neu gefndir arall, yn cael cyfle i ddod yn siaradwr Cymraeg hyderus ac annibynnol. Mae Llywodraeth Cymru o'r farn y gallai'r Bil gyfrannu at yr agenda trechu tlodi drwy roi sgiliau Cymraeg i blant a phobl ifanc na fyddent o bosibl wedi cael y cyfle i'w datblygu fel arall. O ganlyniad, mae'n bosibl y bydd yr unigolion hyn yn gallu ymgeisio am swyddi lle mae'r Gymraeg yn ddymunol neu'n hanfodol, gan eu galluogi i fanteisio ar fwy o gyfleoedd yn y farchnad lafur na fyddai fel arall wedi bod yn agored iddynt. Canfu'r ymarferion ymgysylltu fod gan blant a phobl ifanc farn debyg, a gwelwyd cytundeb i raddau helaeth ymhlith y cyfranogwyr fod gallu yn y Gymraeg yn "sgil pwysig ar gyfer swyddi yng Nghymru" (un o gyfranogwyr yr ymarferion ymgysylltu).

Ar gyfartaledd, nid yw dysgwyr sy'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim wedi cael eu cynrychioli'n ddigonol mewn addysg cyfrwng Cymraeg. Mae Llywodraeth Cymru yn ystyried bod y Bil a'r broses o'i roi ar waith yn gyfle i feithrin dealltwriaeth well o pam fod rhai grwpiau o ddysgwyr nad ydynt wedi cael eu cynrychioli'n ddigonol mewn addysg cyfrwng Cymraeg ac i roi mesurau ar waith i fynd i'r afael ag unrhyw rwystrau sy'n cael eu nodi.

Bydd y Cod yn pennu dull safonol ar gyfer disgrifio gallu yn y Gymraeg. Pan fyddant yn ymuno â'r farchnad lafur, bydd y lefelau cyfeirio cyffredin yn galluogi pob dysgwr i gyfleu a diffinio ei sgiliau i gyflogwyr yn well, ni waeth ble mae'r cyflogwr na beth yw ei gyd-destun diwylliannol-ieithyddol. Yn yr un modd, bydd cyflogwyr mewn sefyllfa well i ddeall lefel gallu ymgeisydd yn yr iaith drwy ddefnyddio lefelau cyfeirio cyffredin, sy'n cyd-fynd ag arferion gorau rhyngwladol.

Rhowch grynodeb o'r dystiolaeth a dolenni

Gweler cwestiwn 1 am amlinelliad o'r dystiolaeth a'r data a ystyriwyd.

Sut fyddwch chi'n monitro effaith y penderfyniad hwn? (Ystyriwch y canlyniadau ehangach)

Nodir cynlluniau ar gyfer adolygu ar ôl gweithredu yn yr Asesiad Effaith Rheoleiddiol. Er mwyn sicrhau bod yr adolygiad ar ôl gweithredu yn monitro, yn adolygu ac yn gwerthuso'r polisi yn effeithiol, gan gynnwys ystyried effeithiau posibl ar grwpiau penodol, bydd angen cwblhau asesiad o werthusadwyedd yn fuan ar ôl i'r Bil ddod yn gyfraith. Bydd hyn yn helpu i nodi natur a chwmpas y rhaglen werthuso ac argaeledd data perthnasol er mwyn monitro cynnydd. Bydd y broses hon hefyd yn cynnig cyfle i ailystyried y Ddamcaniaeth Newid wreiddiol a luniwyd ar gyfer y Bil, rhoi cyfrif am unrhyw newidiadau a wnaed i'r polisi yn ystod y broses ddrafftio ddeddfwriaethol a sicrhau y caiff canlyniadau ac effeithiau bwriadedig ymyriadau polisi gwahanol eu cyfleu a'u nodi'n glir. Ar y sail hon y caiff y broses werthuso ar gyfer y Bil ei llunio.

Rhowch grynodeb o'r dystiolaeth a dolenni

Bydd y CYBLD yn darparu data ynghylch pwy sy'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim.

Atodiad E – Asesiad o'r Effaith o ran Prawfesur Gwledig

Disgrifio ac egluro effaith y cynnig ar bobl, busnesau a chymunedau cefn gwlad

Er enghraifft: Sut fydd y cynnig yn effeithio ar fywydau pobl wledig, yn gadarnhaol ac yn negyddol? Er enghraifft, fel defnyddwyr gwasanaeth, gweithwyr a defnyddwyr.

Nod Bil y Gymraeg ac Addysg (Cymru) yw sicrhau bod pob plentyn, waeth ble mae'n byw yng Nghymru a waeth beth fo'i gefndir, yn cael cyfle i ddod yn siaradwr Cymraeg hyderus ac annibynnol. Mae'r Bil yn cyflwyno nifer o newidiadau sy'n ymwneud yn bennaf â chynllunio addysg Gymraeg mewn ysgolion ledled Cymru, darparu adnoddau ar ei chyfer a chefnogi'r gwaith o'i datblygu. Bydd y darpariaethau yn cael effaith gyfyngedig ar bobl yng nghefn gwlad. Bydd yr effaith ar ardaloedd gwledig, a phlant sy'n byw mewn ardaloedd gwledig yn benodol, yr un peth ag ardaloedd eraill, a bydd yr effaith dros gyfnod hir oherwydd y newidiadau i addysg Gymraeg mewn ysgolion. Disgwylir y bydd yr effeithiau yn gadarnhaol ar y cyfan, gan y bydd dysgwyr sy'n byw mewn ardaloedd gwledig, fel pob ardal, yn cael mwy o gyfleoedd i ddod yn siaradwyr Cymraeg annibynnol a hyderus.

Yn ogystal, gall y Bil arwain at effaith gadarnhaol bellach ar gymunedau a'r defnydd o wasanaethau mewn cymunedau cefn gwlad. Yn aml mae cymunedau Cymraeg wedi'u lleoli mewn ardaloedd gwledig ac maent yn cynnwys amrywiaeth o leoliadau cyfrwng Cymraeg. Gall fod yn anodd i bobl nad ydynt yn siarad Cymraeg ymuno yn y cymunedau a'r lleoliadau hyn. Gellir tarfu ar gydbwysedd ieithyddol y cymunedau, y lleoliadau a'r gwasanaethau, os bydd yn rhaid i drigolion droi at y Saesneg yn rheolaidd. Gyda mwy o gyfleoedd i fwy o bobl ddod yn siaradwyr Cymraeg hyderus ac annibynnol, bydd mwy o bobl hefyd yn gallu ymuno â lleoliadau cyfrwng Cymraeg a chymunedau Cymraeg ac ymgysylltu â nhw. Gall cael cyfle i ddod yn siaradwr Cymraeg hyderus ac annibynnol hefyd alluogi plant a theluoedd sydd wedi symud i gymunedau lle mae'r rhan fwyaf o'r bobl yn siarad Cymraeg i ymgysylltu â'r cymunedau Cymraeg hynny a dod yn rhan ohonynt.

O ran ardaloedd gwledig, gyda mwy o fynediad, a mynediad haws, at addysg cyfrwng Cymraeg, mae'n debygol y bydd llai o angen i ddysgwyr deithio ymhell i'r ysgol.

Recriwtio staff

Fodd bynnag, drwy roi'r cynigion ar waith, mae heriau posibl mewn perthynas â recriwtio staff addysgu mewn ardaloedd gwledig.

Yr hyn a fydd yn allweddol i lwyddiant y cynigion fydd datblygu gweithlu, dros y tymor hir, sydd â'r gallu i addysgu drwy gyfrwng y Gymraeg. Efallai y bydd ardaloedd gwledig yn wynebu heriau ychwanegol o ran recriwtio staff a all addysgu drwy gyfrwng y Gymraeg. Gall ardaloedd gwledig lle mae cyfran a nifer isel o siaradwyr Cymraeg yn byw wynebu heriau penodol, o ystyried ei bod yn fwy tebygol y bydd yn rhaid i awdurdodau lleol geisio denu staff addysgu i'r ardal.

Mesurau lliniaru

Byddai Llywodraeth Cymru yn disgwyl i CSCA cymeradwy pob awdurdod lleol ystyried yr heriau a ddisgrifir yng nghynlluniau hirdymor yr awdurdodau ar gyfer y gweithlu. 'Cynllun y gweithlu Cymraeg mewn addysg' yw cynllun deng mlynedd Llywodraeth Cymru i ddatblygu'r gweithlu cyfrwng Cymraeg mewn ysgolion er mwyn cyflawni'r weledigaeth yn

strategaeth *Cymraeg 2050*. Bydd y CSCAau a 'Chynllun y gweithlu Cymraeg mewn addysg' yn darparu'r dulliau i ddatblygu'r gweithlu a'i wneud yn fwy amrywiol.

Mae'r Bil yn darparu ar gyfer sefydlu Athrofa Dysgu Cymraeg Genedlaethol, sef canolfan gymorth ganolog a fydd yn adeiladu ar waddol y Ganolfan Dysgu Cymraeg Genedlaethol. Bydd yr Athrofa yn darparu cymorth i ysgolion ac awdurdodau lleol wrth iddynt ddatblygu eu darpariaeth addysg Gymraeg. Mae'r Ganolfan wedi datblygu ei darpariaeth ar-lein yn ystod y blynyddoedd diwethaf, yn arbennig mewn ymateb i bandemig COVID-19. Mae'n bosibl felly y bydd yr Athrofa mewn sefyllfa i roi cyngor ar y ddarpariaeth ar-lein er mwyn ategu addysgu a lleihau unrhyw fylchau hirdymor, ac i gefnogi'r gwaith o ddatblygu'r ddarpariaeth hon.

Mae Llywodraeth Cymru hefyd yn ystyried y model athrawon lleol / darpariaeth beripatetig fel ffordd o wneud y gweithlu addysgu y mae disgyblion yn dod i gysylltiad ag ef yn fwy amrywiol yn y tymor byr. Mae'r Bil yn rhoi mwy o sicrwydd ar gyfer addysg trochi hwyr yn Gymraeg a bydd yn gofyn am fwy o sicrwydd o ran cyllid. Bydd darparwyr trochi hwyr felly mewn sefyllfa i recriwtio staff yn fwy parhaol. Byddant hefyd mewn sefyllfa well i recriwtio staff newydd ac, o ganlyniad, ddenu staff mwy amrywiol o gymharu â'r gweithlu addysgu presennol. Gallai'r darparwyr, drwy eu darpariaeth beripatetig, hefyd geisio canolbwyntio ar wella amrywiaeth y staff y mae dysgwyr yn ymgysylltu â nhw ar hyn o bryd.

Menter dysgu cyfunol yw e-sgol, sydd â'r nod o gynnig cyfleoedd dysgu ac addysgu ar-lein sy'n defnyddio dulliau uniongyrchol, amser real a rhyngweithiol. Drwy ddefnyddio'r amrywiaeth o adnoddau a gwasanaethau sydd ar gael drwy Hwb, mae'r prosiect wedi galluogi myfyrwyr o wahanol ysgolion i fanteisio ar gyfleoedd addysgu electronig gan athrawon cymwysedig a phrofiadol. Gall E-sgol fod yn ffordd bellach o ddarparu cymorth ychwanegol i ysgolion gwledig yn y tymor byr wrth iddynt geisio cynyddu a gwella eu darpariaeth Gymraeg.

Atodiad F – Effaith y Bil ar Lwyth Gwaith Staff Addysg Ysgolion

Cyflwyniad

Mae Llywodraeth Cymru wedi gosod nod o gyrraedd miliwn o siaradwyr Cymraeg yng Nghymru erbyn 2050. Prif amcan y Bil hwn yw cyfrannu at y nod hwnnw drwy geisio sicrhau bod pob disgybl yn cyrraedd diwedd oedran ysgol orfodol yn ddefnyddiwr Cymraeg annibynnol, o leiaf. Yn benodol, yr amcan yw i bob disgybl feithrin sgiliau llafar sydd gyfystyr â lefel B2, o leiaf, o'r 'Fframwaith Cyfeirio Cyffredin Ewropeaidd ar gyfer leithoedd' (CEFR).

Yn ogystal â chynigion polisi newydd, mae'r Bil yn cynnwys rhai newidiadau i ddeddfwriaeth bresennol. Bydd y newidiadau hyn yn cryfhau ac yn ategu prosesau presennol i'w gwneud yn fwy effeithiol. Bydd hyn yn ein galluogi i gynllunio addysg Gymraeg yn bwrpasol i wella deilliannau ieithyddol ein disgyblion.

Mae'r Bil hefyd yn sefydlu corff statudol, sef yr Athrofa Dysgu Cymraeg Genedlaethol. Un o rolau'r Athrofa fydd cynllunio datblygiad y gweithlu addysg a darparu hyfforddiant ar eu cyfer er mwyn gwella dysgu Cymraeg mewn ysgolion. Bydd hefyd yn darparu cefnogaeth i ddysgwyr Cymraeg o bob oedran, ac yn hybu arloesedd mewn perthynas â dysgu Cymraeg.

Yn gryno, bydd y Bil yn:

- rhoi sail statudol i'r targed o gyrraedd miliwn o siaradwyr Cymraeg erbyn 2050, yn ogystal â thargedau eraill yn ymwneud â defnyddio'r iaith, gan gynnwys yn y gweithle ac yn gymdeithasol;
- sefydlu dull safonol ar gyfer disgrifio gallu yn y Gymraeg ar sail lefelau cyfeirio cyffredin y 'Fframwaith Cyfeirio Cyffredin Ewropeaidd ar leithoedd' (CEFR);
- gwneud darpariaethau ynghylch dynodi categorïau iaith statudol ar gyfer ysgolion, ynghyd â gofynion o ran swm yr addysg Gymraeg a ddarperir (yn cynnwys isafswm), a nodau dysgu Cymraeg sydd ynghlwm wrth y categorïau;
- cysylltu'r cynllunio ieithyddol a wneir ar lefel genedlaethol (drwy osod dyletswydd ar weinidogion Cymru i lunio Fframwaith Cenedlaethol ar Addysg Gymraeg a Dysgu Cymraeg), ar lefel awdurdod lleol (drwy osod dyletswydd ar awdurdodau lleol i lunio Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg Lleol), ac ar lefel ysgol (drwy osod dyletswydd ar ysgolion i lunio cynlluniau cyflawni addysg Gymraeg);
- sefydlu corff statudol, sef yr Athrofa Dysgu Cymraeg Genedlaethol, fydd yn gyfrifol am gefnogi pobl (o bob oedran) i ddysgu Cymraeg.

Gyda phwy ydych chi wedi ymgysylltu ynglŷn â'r cynnig hwn i asesu'r effaith ar lwyth gwaith, e.e. penaethiaid, athrawon, awdurdodau lleol?

Nodwyd effeithiau tebygol y Bil gan ddefnyddio amrywiaeth o ffynonellau tystiolaeth, gan gynnwys ymatebion i ymgynghoriad papur gwyn, data gweinyddol a phapurau ymchwil. Cynhaliwyd ymarfer casglu tystiolaeth bellach hefyd gydag amrywiaeth o randdeiliaid allweddol bydd yn cael eu heffeithio gan y Bil.

Cynhaliwyd dau weithdy ar-lein gydag awdurdodau lleol i esbonio'r newidiadau a amlinellwyd yn y Bil ac i gasglu adborth ynghylch yr effaith a ragwelir. Ar yr un pryd,

gwahodddwyd pob awdurdod lleol i roi mewnbwn trwy gwblhau arolwg a oedd yn cynnwys cwestiynau ar effeithiau llwyth gwaith. Cafwyd adborth gan 13 o awdurdodau lleol.

Cafwyd adborth hefyd ar gostau a buddion gan 23 o ysgolion. Fe wnaethom â 295 o ysgolion yn wreiddiol, wedi'u strwythuro yn ôl darpariaeth gynradd ac uwchradd, ardal ddaearyddol a chategori iaith. Roedd y 23 ymateb yn cynnwys amrywiaeth o ysgolion ar draws y categorïau haenedig.

Roedd ymgysylltu â rhanddeiliaid yn ymestyn y tu hwnt i awdurdodau lleol ac ysgolion i gwmpasu sefydliadau a nodwyd yn y papur gwyn, yn ogystal â'r rhai sy'n debygol o gael eu heffeithio gan y newidiadau arfaethedig. Cynhaliwyd trafodaeth gyda'r Gweithgor Datblygu a Gweithredu Polisi (sydd â chynrychiolaeth gan undebau addysg ochr yn ochr â Chymdeithas Llywodraeth Leol Cymru (CLILC) a chynrychiolydd awdurdod lleol). Cynhaliwyd cyfweiliadau gyda chynrychiolwyr o Estyn, y Ganolfan Dysgu Cymraeg Genedlaethol, Mudiad Meithrin, Cyngor y Gweithlu Addysg, a phedwar darparwr Addysg Gychwynnol i Athrawon.

Cyhoeddodd Llywodraeth Cymru ymgynghoriad ar y cynigion ar gyfer Bil y Gymraeg ac Addysg (Cymru) ar 27 Mawrth 2023, a ddaeth i ben ar 16 Mehefin 2023. Cafwyd 538 o ymatebion, ac roedd 366 ohonynt yn unigryw.

Sut ydych chi wedi adeiladu asesiad o effaith llwyth gwaith i mewn i'r cynnig hwn?

Ystyriodd swyddogion effaith amrywiol ddarpariaethau'r Bil ar lwyth gwaith ar sawl cam yn ystod y broses o ddatblygu polisi a drafftio. Ar adegau, addaswyd cynigion polisi drafft i ystyried yr angen i leihau eu heffaith ar lwyth gwaith, ac mewn ymateb i adborth gan ymarferwyr. Yn benodol, mae'r dyletswyddau sy'n ymwneud â chynlluniau cyflawni ysgolion, dynodi categorïau iaith ysgolion a'r broses i ysgolion wneud cais am esemptiad i'r isafswm darpariaeth Gymraeg ofynnol o 10%, wedi'u cynllunio i weithio gyda'i gilydd mewn un broses er mwyn lleihau effeithiau ar lwyth gwaith. Lle bo'n bosibl, mae'r gofynion o ran yr hyn y dylid ei gynnwys yn y cynlluniau cyflawni wedi'u cynllunio drwy ystyried mentrau y mae ysgolion eisoes yn ymgymryd â nhw ar sail anstatudol (megis mentrau'r Siarter Iaith a Chymraeg Campus). Mae darpariaethau hefyd yn y Bil i sicrhau rhyngberthynas agos rhwng y nodau dysgu Cymraeg a'r Cwricwlwm i Gymru, fel bod disgwyliadau o ran cynnydd y cwricwlwm yn cael eu llywio gan y nodau dysgu Cymraeg ehangach.

Beth yn y cynnig sy'n golygu gwaith ychwanegol i staff addysg?

Mae tystiolaeth a gasglwyd gan rhanddeiliaid yn awgrymu bod yr elfennau canlynol o'r Bil yn cynrychioli meysydd o waith ychwanegol i staff addysg:

RHAN 3: Addysg Gymraeg

Categoreiddio darpariaeth addysg Gymraeg ysgolion; cynlluniau cyflawni; a darpariaeth trochi hwyr

Sefydlu trefn statudol i gategoreiddio darpariaeth addysg Gymraeg. Mae'r Bil yn nodi y bydd tri chategori, sef: (i) "Prif Iaith – Cymraeg" (ii) "Dwy Iaith" a (iii) "Prif Iaith – Saesneg, rhannol Gymraeg". Bydd hyn yn cyd-fynd â darpariaethau sy'n:

- rhoi'r pŵer i Weinidogion Cymru osod yr amrediad o ddarpariaeth Gymraeg ar gyfer pob categori. Mae'r Bil yn nodi'r nodau dysgu Cymraeg ar gyfer ysgolion ym mhob categori.

- darparu mai 10% yw'r isafswm o ddarpariaeth addysg Gymraeg ar gyfer ysgol "Prif Iaith – Saesneg, rhannol Gymraeg".
- caniatáu i Weinidogion, drwy reoliadau, gynyddu'r isafswm o ddarpariaeth addysg Gymraeg dros amser wrth i ffactorau megis argaeledd gweithlu newid.
- ei gwneud yn ofynnol i ysgolion ddarparu darpariaeth addysg Gymraeg yn unol ag amrediad eu categori iaith.
- caniatáu i ysgolion "Prif Iaith – Saesneg, rhannol Gymraeg" wneud cais am esemptiad dros dro i'r ddyletswydd i ddarparu yn unol â'u categori lle bo angen rhagor o amser i gyrraedd yr isafswm statudol.
- ei gwneud yn ofynnol i bob awdurdod lleol gynnal rhestr o gategori iaith pob ysgol yn ei ardal, ac unrhyw ysgolion newydd a gynigir.
- ei gwneud yn ofynnol i ysgolion baratoi cynlluniau cyflawni a fydd, ymhlith pethau eraill, yn dangos sut y bydd ysgolion yn gwella neu gynyddu eu darpariaeth Gymraeg a, lle bo'n berthnasol, yn cynllunio i symud i gategori iaith uwch dros amser.

Rhoi rôl i awdurdodau lleol gymeradwyo cynlluniau cyflawni ysgolion ynghyd â chategori iaith ysgol.

Gosod gofyniad ar awdurdodau lleol i gymryd pob cam rhesymol i ddarparu addysg drochi hwyr yn y Gymraeg, ac i annog galw am addysg drochi hwyr a chyfranogiad ynddi.

RHAN 4: Cynllunio Addysg a Dysgu'r Gymraeg

Fframwaith Cenedlaethol ar Addysg Gymraeg a Dysgu Cymraeg

Gosod dyletswydd ar Weinidogion Cymru i lunio Fframwaith Cenedlaethol ar Addysg Gymraeg a Dysgu Cymraeg sy'n cwmpasu'r addysg a ddarperir i ddisgyblion o oedran addysg orfodol ac ar gyfer dysgu'r Gymraeg gydol oes. Bydd y Fframwaith yn creu cyswllt rhwng y targedau cenedlaethol a'r targedau ar lefel awdurdodau lleol mewn perthynas â'r Gymraeg mewn addysg. Bydd gofyn diweddarau'r Fframwaith bob pum mlynedd, ac adrodd ar gyflawniad yn erbyn targedau'r Fframwaith yn flynyddol.

Cynlluniau Strategol Lleol Cymraeg mewn Addysg

Newid y system o Gynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg awdurdodau lleol, gan symud y ffocws tuag at gynlluniau sy'n nodi'r camau y mae'r awdurdod lleol yn bwriadu eu cymryd i gyflawni'r targedau a osodwyd arnynt gan Weinidogion Cymru yn y Fframwaith Cenedlaethol o ran cynyddu'r ddarpariaeth Gymraeg yn eu hysgolion.

Ei gwneud yn ofynnol i Gynlluniau o'r fath fanylu'r camau y bydd yr awdurdod lleol yn eu cymryd i:

- hybu a hwyluso addysg Gymraeg a defnydd o'r Gymraeg yn ysgolion ei ardal;
- gwella'r ddarpariaeth Gymraeg mewn ysgolion a gynhelir yn ei ardal;
- gwella'r broses o gynllunio darpariaeth addysg Gymraeg yn ei ardal;
- hybu a darparu gwybodaeth am yr addysg Gymraeg a ddarperir mewn ysgolion categori "Prif Iaith – Cymraeg" a'r categori "Dwy Iaith";

- cyflawni ei ddyletswydd i hyrwyddo addysg drochi hwyr a chymryd pob cam rhesymol i ddarparu addysg drochi hwyr yn ei ardal;
- hwyluso dilyniant o ran addysgu Cymraeg ac addysg drwy gyfrwng y Gymraeg rhwng addysg feithrin ac addysg ar gyfer disgyblion o oedran ysgol orfodol, a rhwng addysg ar gyfer disgyblion o oedran ysgol orfodol ac addysg drydyddol.

Bydd angen i'r Cynlluniau hefyd gynnwys gwybodaeth am y gweithlu addysg.

Pa waith sy'n cael ei stopio neu ei ohirio?

Mae'r Bil yn cynrychioli'r cam naturiol nesaf tuag at wireddu'r uchelgais o gyrraedd miliwn o siaradwyr Cymraeg erbyn 2050. Mae'n adeiladu ar seilwaith anstatudol sefydledig ac yn gosod darpariaethau presennol ar sail statudol. Yn yr ystyr hwn, bydd rhai agweddau cyfredol o gynllunio'r Gymraeg (e.e. CSCAau, categoreiddio ysgolion) yn dod i stop neu saib yn eu ffurf bresennol ac yn esblygu yn unol â'r gofynion newydd a amlinellir yn y Bil.

A oes unrhyw waith presennol yn cael ei addasu ac, os felly, sut y bydd hyn yn effeithio ar lwyth gwaith?

Mae'r Bil yn cyflwyno newidiadau sy'n ymwneud yn bennaf â chynllunio, adnoddau a chefnogi datblygiad addysg Gymraeg mewn ysgolion ledled Cymru. Felly, bydd yn rhaid i staff addysg addasu i ffyrdd newydd o weithio a fydd yn cael effaith ar lwyth gwaith yn y dechrau. Bydd awdurdodau lleol ac ysgolion mewn gwell sefyllfa i gynllunio'n effeithiol ar gyfer cynyddu a gwella addysg Gymraeg ym mhob ysgol a lleoliad a gynhelir yng Nghymru. Gydag eglurder ynghylch darpariaeth iaith a nodau dysgu ym mhob categori iaith ysgol, bydd ysgolion mewn gwell sefyllfa i gynllunio a datblygu eu darpariaeth a'u gweithlu dros amser drwy eu cynlluniau cyflawni addysg Gymraeg. Cefnogir hyn gan y ddealltwriaeth gyffredin a ddarperir gan y Cod, a fydd yn sefydlu dull safonol i ddisgrifio gallu yn y Gymraeg ar gyfer pob oedran, gan gynnwys disgyblion a gweithlu ysgolion.

Mae'n debygol y bydd rhai effeithiau ar lwyth gwaith bob tro y bydd ysgol yn paratoi cynllun cyflawni, a fydd ar ôl tair blynedd yn y lle cyntaf. Mae'r dyletswydd i baratoi cynllun cyflawni yn cael ei roi ar gyrff llywodraethu ysgolion, er ei bod yn bosibl y gallai staff ysgol eraill gymryd rhan. Mae'r effaith ar lwyth gwaith yn debygol o amrywio'n sylweddol ar draws ysgolion, gan ddibynnu faint o gynllunio yr oeddent eisoes yn ei wneud i gynyddu neu wella eu haddysg Gymraeg.

Gall cynyddu addysg Gymraeg i'r isafswm o 10% mewn ysgolion 'Prif Iaith – Saesneg, rhannol Gymraeg' gael rhywfaint o effaith ar lwyth gwaith wrth i ysgolion addasu i'r newidiadau. Bydd maint yr effaith yn amrywio ar draws ysgolion, gan ddibynnu ar eu lefel bresennol o ddarpariaeth Gymraeg, gyda'r effaith yn debygol o fod fwyaf yn yr ysgolion hynny sy'n dechrau o'r sylfaen isaf.

Ydych chi wedi ystyried ffyrdd eraill o wneud hyn a'ch casgliadau?

Mae Pennod 7 o'r Memorandwm Esboniadol / Aseiad Effaith Rheoleiddiol yn rhoi crynodeb o'r opsiynau a ystyriwyd ar gyfer gwahanol rannau o'r Bil yn ystod y broses o ddatblygu polisi.

Os oes effaith clir ar lwyth gwaith, beth sy'n cael ei roi ar waith i liniaru hyn ac am ba hyd?

Mae'r dystiolaeth a gasglwyd gan randdeiliaid yn awgrymu y bydd y Bil yn effeithio ar lwyth gwaith staff addysg i ddechrau wrth iddynt addasu i ddarpariaethau newydd y Bil. Bydd maint yr effaith yn amrywio'n sylweddol ar draws ysgolion, gan ddibynnu ar eu sefyllfa bresennol mewn perthynas ag addysg Gymraeg. Yn ystod cam drafftio'r Bil, cymerwyd camau i adeiladu ar ddeddfwriaeth, rheoliadau a darpariaethau presennol er mwyn sicrhau cyn lleied â phosibl o ddarpariaethau 'newydd'. Bydd yr effaith ar lwyth gwaith yn cael ei hystyried cyn ac yn ystod cyfnod gweithredu'r Bil. Mae cynlluniau hefyd i ymgynghori ac ymgysylltu â rhanddeiliaid ar ddyluniad a chwmpas y cynllun cyflawni a gynigir yn Rhan 3 y Bil a'r Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg Lleol a gynigiwyd yn Rhan 4 y Bil.

Bydd Llywodraeth Cymru yn cyhoeddi canllawiau i ysgolion yn ymwneud ag ymestyn darpariaeth addysg Gymraeg. Bydd y Bil hefyd yn sefydlu corff statudol newydd, yr Athrofa Dysgu Cymraeg Genedlaethol, a fydd yn hwyluso a chefnogi pobl o bob oedran i ddysgu Cymraeg a datblygu eu sgiliau Cymraeg. Bydd yn gyfrifol am sicrhau bod dysgu a throsglwyddo'r Gymraeg yn cael sylw digonol o fewn y system addysg gyfan, gan gynnwys yn y sector ysgolion. Drwy gynnig hyfforddiant iaith arbenigol i weithwyr addysg proffesiynol; cydweithredu â rhanddeiliaid i ddatblygu adnoddau i gefnogi dysgu ac addysgu Cymraeg; a gweithredu fel siop un stop ar gyfer cefnogi pob agwedd ar ddysgu Cymraeg, bydd yr Athrofa yn helpu pob ysgol i gwrdd â'r heriau o gynyddu a gwella ansawdd addysg Gymraeg, a fydd o fudd i bob dysgwr yng Nghymru yn y pen draw.

Caiff yr ysgolion "Prif Iaith – Saesneg, rhannol Gymraeg" sy'n symud o'r sylfaen isaf tuag at yr oriau gofynnol o 10% yn cael eu cefnogi mewn sawl ffordd. Ni chaiff yr oriau gofynnol eu cyflwyno yn syth ar ôl pasio'r Bil, er mwyn rhoi amser i ysgolion baratoi. Bydd cyfnod o amser pan fydd rheoliadau'n cael eu datblygu, a fydd yn rhoi amser i bob ysgol gynllunio'n briodol ar gyfer cynyddu eu darpariaeth Gymraeg tuag at yr isafswm. Ar ben hynny, mae'r Bil hefyd yn galluogi ysgolion i wneud cais am esemptiad dros dro (hyd at dair blynedd i ddechrau, gyda'r posibilrwydd o hyd at dair blynedd arall) i'r gofyniad i ddarparu addysg Gymraeg yn unol â'u categori iaith, lle mae angen mwy o amser i gyrraedd yr isafswm statudol.

Mae Pennod 11 o'r Memorandwm Esboniadol / Asesiad Effaith Rheoleiddiol hefyd yn amlinellu'r dull sydd wedi ei gynllunio ar gyfer monitro, adolygu a gwerthuso'r polisi. Bydd angen cwblhau asesiad o werthusadwyedd yn fuan ar ôl i'r Bil ddod yn gyfraith. Bydd hyn yn helpu i nodi natur a chwmpas y rhaglen werthuso ac argaeledd data perthnasol er mwyn monitro cynnydd. Cynhelir gwerthusiad ffurfiannol yn ystod yr ychydig flynyddoedd cyntaf ar ôl i'r Bil ddod yn gyfraith a bydd yn canolbwyntio ar b'un a yw newidiadau polisi yn cael eu rhoi ar waith fel y bwriadwyd ac yn arwain at welliannau i'r seilwaith sy'n ategu'r gwaith o gynllunio polisi iaith Gymraeg. Bydd yr effaith ar lwyth gwaith yn cael ei hystyried fel rhan o'r asesiad gwerthusadwyedd a'r gwerthusiad ffurfiannol.